

EDU FEST

BÁBKOVÉ
DIVADLO
NA RÁZCESTÍ
[bdr.sk/
edufest](http://bdr.sk/edufest)

14. december 2023
Bábkové divadlo na Rázcestí
Banská Bystrica, Slovensko

**ZBORNÍK
Z MEDZINÁRODNEJ
KONFERENCIE
VZDELÁVANIE DIVADLOM**

Redakčne pripravila a zostavila Iveta Škripková.
Preklad z anglického jazyka Lucia Faltinová.
Jazyková spolupráca Dominika Zaťková.
Za jazykovú a štylistickú úpravu príspevkov zodpovedajú autorky.
V príspevkoch sme sa snažili rešpektovať rodovo citlivý jazyk.
Grafická úprava Martin Mistrík (Mr Meadow).

Ďakujeme Daniele Bačovej za osobný vklad pri nadviazaní spolupráce s Univerzitou v Boltone a Roomworth School. Ďakujeme Banskobystrickému samosprávnemu kraju za podporu myšlienok neformálneho vzdelávania divadlom a EDUFESTu.

Vydavateľ Bábkové divadlo na Rázcestí, Banská Bystrica, BBSK.
Vydanie prvé. Počet strán 64.

ISBN 978-80-570-5729-1

Banská Bystrica, 2023.

Projekt podporil Fond
na podporu umenia

fond
na podporu
umenia

Realizované s finančnou podporou
Banskobystrického samosprávneho kraja

BANSKOBYSTRICKÝ
SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

Záštitu nad festivalom prevzala
(ex)ministerka kultúry SR S. Hroncová

MINISTERSTVO
KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

EDU
FEST

Medzinárodné kolokvium Vzdelávanie divadlom sa konalo na záver festivalu EDUFEST (medzinárodný festival participatívneho divadla a rozvoja publika) dňa 14. decembra 2023 v Bábkovom divadle na Rázcestí v Banskej Bystrici. Festival sa konal od septembra do decembra 2023. Hlavným organizátorom festivalu bolo BDNR. EDUFEST programovo nadväzoval na INICIATÍVU BB 22, ktorá vznikla na 23. ročníku Bábkarskej Bystrice s mottom Divadlo na každý deň. Iniciatíva BB 22 na [webe](#).

Kolokvium odborne zavŕšilo dianie a program EDUFESTu v oblasti neformálneho vzdelávania divadlom/umením. Neformálne vzdelávanie divadlom/umením nie je systémovo aplikované vo formálnom vzdelávaní (v školách), ani v neformálnom prostredí (mimo škôl) v rámci zriadovanej i tzv. nezávislej kultúry na Slovensku, napriek rôznym signovaným deklaráciám zo strany Slovenska (Frankfurtská deklarácia, Soulská agenda). Cieľom stretnutia bolo predstaviť súčasný stav a prax *inovatívnych metód spolupráce divadla, škôl a verejnosti založených na zážitku a participácii v zahraničí a na Slovensku*. Kolokvium tvorili tri časti:

1 Inovatívne metódy spolupráce škôl, divadla a verejnosti založené na zážitku a participácii zo zahraničia (Česka, Veľkej Británie a Ukrajiny), **2** Inovatívne metódy spolupráce škôl, divadla a verejnosti založené na zážitku a participácii zo Slovenska, **3** Rok po Iniciatíve 2022? Čo sa stalo a čo sa zmenilo na vzťahoch medzi školami a kultúrnymi inštitúciami v rámci neformálneho vzdelávania divadlom? Čo sa podarilo aplikovať zo Soulského a Frankfurtského programu do súčasnej reformy škôl? Analýza stavu, diskusia s významnými osobnosťami divadelného, kultúrneho a školského prostredia.

Príspevky, ktoré odzneli na kolokviu boli limitované časom, v zborníku ich uvádzame nekrátené. Kolokviom sprevádzala Iveta Škripková. Záznam z kolokvia nájdete na youtube v [slovenskej](#) a v [anglickej](#) verzii.

Informácie o EDUFESTe, program, videodenníky a podcasty nájdete na www.bdnr.sk/edufest.

V prvej časti kolokvia – **INOVATÍVNE METÓDY SPOLUPRÁCE ŠKÔL, DIVADLA A VEREJNOSTI ZALOŽENÉ NA ZÁŽITKU A PARTICIPÁCII ZO ZAHRANIČIA** – vystúpili

lektorky:

○ Zuzana Král'ová, Národné divadlo, Praha, CZ

FORMY PRÁCE S DIVÁKMI V NÁRODNOM DIVADLE V PRAHE

○ Karolína Stehlíková, Berit Blumaierová, Masarykova univerzita, Katedra divadelných štúdií, Brno, CZ

THEATRUM.ONLINE

○ Jessica Whittaker, Rebecca Lee, Daniela Bačová, Rumworth School, Univerzita Bolton, Veľká Británia

PRAKTICKÉ SKÚSENOSTI S DIVADLOM A DRÁMOU PRI PRÁCI S MLADÝMI ĽUĎMI V ŠPECIÁLNEJ ŠKOLE

○ Daria Ivanova-Hololobova, Kyjevská národná univerzita divadelného, filmového a televízneho umenia I.K. Karpenka-Karého v Kyjeve, UA

VZDELÁVANIE POČAS VOJNY. MOŽNOSTI A PERSPEKTÍVY

V druhej časti kolokvia – **INOVATÍVNE METÓDY SPOLUPRÁCE ŠKÔL, DIVADLA A VEREJNOSTI ZALOŽENÉ NA ZÁŽITKU A PARTICIPÁCII ZO SLOVENSKA** – vystúpili

lektorky:

○ Dagmar Inštorisová, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra

ČO SA PÍŠE O UMENÍ A O DIVADLE V KNIHÁCH PRE ZŠ A SŠ?

○ Dominika Zaťková, Divadelný ústav, Bratislava

DIVADELNÝ ÚSTAV A VZDELÁVANIE

○ Eva Kušnírová, Zuzana Slušná, Prešovská univerzita, Prešov

TVORIVÁ DRAMATIKA NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

○ Sandra Polovková, Post Bellum, Bratislava

DEJINY 20. STOROČIA VO VZDELÁVANÍ

(Tento príspevok nezaznel na kolokviu kvôli pracovnej zaneprázdnenosti. Po dohode s autorkou ho uvádzame v zborníku.)

○ Zuzana Kováčová-Švecová, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

ATELIÉR OBJAV(ME) DIVADLO(M)!

Tretia časť kolokvia – ROK PO INICIATÍVE

BB 22? Analýza stavu, diskusia s osobnosťami divadelného, kultúrneho a školského prostredia o tom, čo sa podarilo aplikovať zo Soulského a Frankfurtského programu neformálneho vzdelávania divadlom/umením do súčasnej reformy škôl. Kolokvia sa zúčastnili výnimočné hostky a hostia z umeleckej a pedagogickej oblasti – exministerka kultúry SR Silvia Hroncová, riaditeľ Fondu na podporu umenia Róbert Špoták, riaditeľ odboru kultúry BBSK Peter Černek, poslankyňa Zastupiteľstva Banskobystrického samosprávneho kraja Viera Dubačová, dramatik, spisovateľ, riaditeľ ZUŠ Dezidera Kardoša v Bánovciach nad Bebravou a člen Krajského pracoviska NIVAMu v Trenčíne Silvester Lavrík a mnohé iné osobnosti z divadelnej a vzdelávacej obce.

OBSAH

- 1 – 4 Medzinárodné kolokvium Vzdelávanie divadlom
5 Program
- 1.časť.
- 6 Inovatívne metódy spolupráce škôl, divadla a verejnosti založené na zážitku a participácii zo zahraničia
- 7 – 9 **Zuzana Král'ová, (CZ)** Sprievodné programy Národného divadla v Prahe, alebo ako budujeme komunitu
- 10 – 11 **Karolína Stehlíková, Berit Blumaierová, (CZ)** Theatrum.online, uč se o divadle, divadlo a divadlem
- 12 – 15 **Jessica Whitaker, Rebecca Lee, Daniela Bačová, (GB)** Čo prináša dráma a divadlo
- 16 – 19 **Daria Ivanova Hololobova, (UK)** Vzdelávací proces pre ukrajinských bábkarov v čase vojny
2. časť.
- 20 Inovatívne metódy spolupráce škôl, divadla a verejnosti založené na zážitku a participácii zo Slovenska
- 21 – 23 **Dominika Zatl'ková, (SK)** Divadelný ústav a vzdelávanie
- 24 – 28 **Eva Kušnírová, (SK)** Tvorivá dramatika na vysokých školách
- 29 – 34 **Zuzana Slušná, (SK)** Edukácia a participatívne aktivity v stratégiách aktivizácie publika
- 35 – 37 **Sandra Polovková, (SK)** Vzdelávanie o moderných dejinách (aj prostredníctvom dramatickej výchovy)
- 38 – 59 **Dagmar Inštorisová, (SK)** Učebné texty pre základné a stredné školy o divadelnom umení a kultúre
- 60 – 63 **Zuzana Kováčová Švecová, (SK)** Ateliér Objav(me) divadlo(m)!

I. ČASŤ

INOVATÍVNE METÓDY SPOLUPRÁCE ŠKÔL, DIVADLA A VEREJNOSTI

ZALOŽENÉ NA ZÁŽITKU A PARTICIPÁCII ZO ZAHRANIČIA

7	Zuzana Kráľová
10	Karolína Stehlíková, Berit Blumaierová
12	Jessica Whittaker, Rebecca Lee, Daniela Bačová
16	Daria Ivanova-Hololobova

SPRIEVODNÉ PROGRAMY NÁRODNÉHO DIVADLA V PRAHE ALEBO AKO BUDUJEME KOMUNITU

Audience development?

Pod týmto anglickým slovným spojením sa skrýva trošku nesympatický slovenský preklad budovanie/rozvoj publika. S budovateľskými pomenovaniami v našej stredoeurópskej kultúre radšej opatrne, ja túto aktivitu nazývam skôr podporovanie vzťahu divákov k divadlu, starostlivosť o komunitu, vytváranie niečoho navyše, nahliadnutie do kuchyne...

V Národnom divadle sa sprievodným programom venuje oddelenie ND+ už desať rokov. Pod jedným názvom sa skrýva niekoľko profesií – produkčné, pedagogičky, umelkyne, režisérky, odborníčky na predajný systém a web. Píšem v ženskom rode, pretože okrem pár pomocných lektorov, všetky tieto pozície u nás zastávajú ženy. A všetky tieto profesie môžeme zhrnúť pod jedno pomenovanie – divadelný*á lektor*ka.

Kto je divadelný*á lektor*ka?

Divadelný*á lektor*ka sa pohybuje svetom divadla a divákov, prehľbuje ich vzájomný kontakt, zvedavosť a rešpekt. Jeho úlohou je približovať scénické umenie rozličným sociálnym skupinám, starať sa o divácku komunitu konkrétnej divadelnej scény, vytvárať a realizovať umelecko – vzdelávacie programy a programy pre verejnosť.

Cieľom divadelného lektora nie je poučovať a informáciami a vysvetľovaním zjednodušovať zážitok z umeleckého diela. Formuje skôr vzájomnú výmenu podnetov medzi divadlom a jeho divákmi, pestrými metódami rozvíja témy inscenácií, podnecuje diskusiu. Pomáha divadelné umenie sprístupniť menej skúseným divákovi, buduje ich vzťah k dramatickému umeniu i konkrétnemu divadlu. Divadelný*á lektor*ka búra stále pretrvávajúci pohľad na pozíciu diváka ako pasívneho konzumenta predvádzaného umenia.

Podme sa pozrieť, aké najčastejšie formáty sprievodných programov majú lektori*rky v divadlách na starosti.

Sprievodné programy?

Pri popisovaní programov budem vychádzať z aktuálnej ponuky Národného divadla.

- tvorivé dielne k inscenáciám (najčastejšie ako príprava pred návštevou predstavenia, alebo reflexie potom)
- workshopy divadelných zručností, alebo oblastí súvisiacich s tvorbou
- zoznamovanie s prevádzkou divadla, divadelnými profesiami, vznikom inscenácie

- diskusie s tvorcami
- dramaturgické úvody
- prehliadky budov
- participatívne umelecké projekty divadla a verejnosti
- projekt Partnerská škola ND a ďalšie aktivity zamerané na pedagógov.
- organizácia a obsah osláv medzinárodných dní (Noc divadiel, Noc literatúry, Deň divadla...)¹

Ako funguje oddelenie ND+?

Pod skratkou ND+ sa skrýva oddelenie sprievodných programov pražského Národného divadla v Prahe. Naše aktivity sú súčasťou všetkých umeleckých súborov ND (Balet, Činohra, Laterna Magika a Opera). Tiež sa venujeme programom, ktoré sú tzv. nadsúborové a ich obsahom je napríklad história určitej divadelnej budovy. Na jednej strane toto množstvo programov prináša naozaj pestrý program pre všetky vekové kategórie, na strane druhej vzniká akási metodická nesúrodosť.² Z tohoto dôvodu sa budem v príspevku venovať len aktivitám, ktoré mám na starosti v rámci Činohry. Súhrn všetkých sprievodných programov som vypísala o pár riadkov vyššie a všetky ich môžeme nájsť na webových stránkach www.ndplus.cz. Rada by som sa venovala tvorivým dielňam/workshopom/kurzom, ktoré sú najčastejšie a vzbudzujú najväčší záujem.

Tvorivé dielne k inscenácii

Túto aktivitu ponúkame väčšinou len školám, na workshop príde jedna trieda spolu s pedagogickým sprievodom. Obsah workshopu je zameraný na konkrétnu interpretáciu daného diela, koná sa len pred návštevou divadla a má za úlohu zoznámiť, naladiť diváka na divadelné predstavenie. Workshopy sú ponúkané zdarma v rámci vstupného, pokiaľ sa nejedná o výtvarný program *Kytice*, kde sa pracuje so scénografiou, alebo o *Audiowalk Hamlet*, do ktorého je zapojených viac lektorov (pri oboch programoch je väčší náklad na „výrobu“). Obsah workshopu je interaktívny a ja osobne volím stratégiu pedagóga Karla Čapka „Líný učiteľ“. Študenti*tky si zažijú niekoľko dialógov z hry, venujeme sa hlavným témam inscenácie, snažím sa im priblížiť motivácie postáv a pochopiť ich konanie, no zároveň pracujeme aj s formálnymi časťami inscenácie ako scénografia,

¹ Vychádzam z textu uvedeného na stránke www.divadelnilektori.cz.

² Národné divadlo je jednou z najväčších kultúrnych inštitúcií v ČR (počet zamestancov je cca 2000), preto aj jeho vnútorná organizácia je o niečo zložitejšia ako v menších divadlách.

kostýmy, hudba. Študenti*tky pracujú po skupinách a na konci workshopu prezentujú mikroprezentácie výsledku ich práce. Ako príklad uvediem aktuálnu tvorivú dielňu *Bakchantky* k rovnomennej inscenácii *Bakchantky* v réžii Jana Friča. Táto inscenácia je vytvorená ako scénický koncert, takže hlavná časť workshopu je zložená zo zhudobňovania Euripidesových textov. Tejto práci predchádza niekoľko cvičení s rytmom, improvizácie s hlasom a spevom, hranie na vlastné telo atď. Výsledkom je ich vlastná tvorba piesní na texty Euripidových *Bakchantiek*, na záver majú študenti možnosť zoznámiť sa s videoukážkou z inscenácie.

Bohužiaľ, naše ľudské a priestorové kapacity sú obmedzené a k jednej repríze zvládnem realizovať max. 2-3 workshopy. Práve kvôli tomu sme v období pandémie začali natáčať videodramaturgické úvody Za scénou, ktoré slúžia práve učiteľom*lkám a ich žiakom*čkám na naladenie sa na danú inscenáciu.

ND Young a ND+ LAB

V Českej republike je obrovská tradícia amatérskych divadiel, doslova každá dedina má svoj súbor. A práve preto (sama odchovaná na ochotníckom divadle) som sa pred šiestimi rokmi rozhodla rozbehnúť niekoľko projektov, do ktorých sa môžu zapojiť divadelní nadšenci, niečo sa naučiť a hlavne tvoriť priamo pod hlavičkou Národného divadla.

ND Young (kurz) je trojmesačný program pre študentstvo stredných a vysokých škôl, počas ktorého sa účastníci zoznámia s prevádzkou Národného divadla. Uvidia niekoľko inscenácií doplnených o sprievodné programy (dramaturgický úvod, diskusia s tvorcami či divácka diskusia ND Dialog). Vstúpia tiež do rôznych priestorov ND od pivníc, cez šatne, zákulisie až pod strechu. Okrem toho absolvujú niekoľko workshopov s divadelnými profesionálmi.

ND Young (inscenácia) je príprava profesionálnej inscenácie, kde autori/autorky a herci/herečky sú tínedžeri/tíndžerky vedení profesionálmi/profesionálkami z oblasti divadla. Kladieme si otázky: Čo by malo divadlo v roku 2024 prinášať súčasným dospelým? A prečo by ich vôbec malo zaujímať?

Novopripravovaný projekt ND Young v koprodukcii s Činohrou ND sa zaoberá hľadáním tém, ktorými by súčasné divadlo malo osloviť cieľovú divácku skupinu 15+. Inscenáciu pripravuje tvorivý tím mladých amatérov spolu s profesionálmi z rôznych odborov (réžia, dramaturgia, scénografia, hudba, sound design, light design). Autormi/autorkami sa teda stanú tínedžeri/tíndžerky pod vedením režiséra Janka Lesáka

a dramaturgičky Natálie Strýčkovéj Preslovej. Divadlo, ktoré sa zaoberá generáciou Alfa a vychádza z jej impulzov, v ktorom sú mladí ľudia ústrednými aktérmi a spolutvorcami, je sondou do súčasného sveta a zároveň najnovším trendom popredných európskych scén. Zaradením projektu s plne profesionálnym tvorivým tímom na pravidelný repertoár vstupuje ND Young do novej etapy svojho rozvoja.

ND+ LAB sú participatívne projekty Činohry ND a verejnosti.

Tieto projekty nie sú vekovo obmedzené a ich výsledkom je divadelná inscenácia. Skúšali sme už niekoľko spôsobov ako tieto projekty realizovať. V roku 2020 sme so skupinou študentiek gymnázia písali divadelné hry na základe metódy verbatim (metóda dokumentárneho divadla).³ V roku 2022 sme so skupinou amatérskych hercov napísali hru, ktorú si nakoniec aj sami zrežirovali a produkovali.⁴ Posledný projekt v roku 2023 mal dve fázy, v prvej fáze skupina autorov*riek pod vedením dramatičky napísala text, v druhej ho ďalšia skupina hercov*herečiek pod vedením s profesionálnym režisérom zinscenovala.⁵ Úlohou ND+ LAB je vytvárať priestor pre divadelných*é nadšenov*kyne, umožniť im kontakt a prácu s profesionálmi z rôznych divadelných odborov, umožniť im zažiť celý proces tvorby divadelného predstavenia.

Týmito projektami vzniká naša vlastná divadelná komunita.

Projekt Partnerská škola Národného divadla

Pod týmto projektom si predstavte intenzívnu spoluprácu vybranej školy a ND, pričom spoločný obsah na základe ich potrieb a preferencií pripravuje tím lektoriek spolu s pedagógmi*čkami. Pre výber partnerskej školy je zásadná motivácia a angažovanosť, a tiež podpora vedenia školy, vzhľadom na to, že takáto spolupráca je časovo náročná a vyžaduje veľa aktivít nad rámec vyučovania.

Partnerstvo sa uzatvára na jednu divadelnú sezónu/jeden školský rok, v ktorom by mali spoločné aktivity zasiahnuť čo najväčšie množstvo tried a pedagógov*gičiek. Počas roka ponúkame študentstvu účasť na tvorivých dielnach a sprievodných programoch k predstaveniam všetkých súborov Národného divadla, zoznámenie sa s divadelnou prevádzkou a divadelnými profesiami, vedenie k pozornejšiemu vnímaniu jednotlivých inscenácií, rozvíjanie schopnosti recepcie a reflexie

3 Projekt Človek a politika

4 Projekt Domov je tam, kde to bolí

5 Projekt Snad nejedete na Boleslav?!

divadelného predstavenia, prehliadky budov a pracovísk ND. Výsledkom je projektový divadelný deň buď v priestoroch školy, alebo v priestoroch divadla.

Partnerstvo divadla a škôl predstavuje spoločnú cestu – divadla k jeho divákovi a opačne.

Dúfam, že sa mi podarilo vytvoriť predstavu o tom, čo všetko sa dá v divadle, okrem inscenácií, robiť. Môžeme vytvoriť nekonečné množstvo sprievodných projektov, stačí si len nájsť tú svoju cestu ku komunikácii s divákmi*čkami.

Zuzana Kráľová

Od r. 2018 pôsobí ako divadelná lektorka v Národnom divadle v Prahe, kde sa venuje vzdelávaniu a komunikácii s publikom. Venuje sa rôznym metodikám neformálneho vzdelávania divadlom, napr. Divadlo Fórum. Vyštudovala hudobno-dramatický odbor na Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Po skončení štúdia pracovala ako pedagogička na súkromnom konzervatóriu Dezidera Kardoša v Topoľčanoch. Režuruje amatérske divadelné súbory, venuje sa autorsky hudbe a spevu. Významnou produkciou (autorsky a režijne) v oblasti neformálneho vzdelávania bol medzinárodný projekt študentov*tiiek stredných škôl z Prahy a z Topoľčian *Rozvod – vec verejná*. Konal sa v rámci aktivít ND+, s podporou českého centra Erasmus plus v r. 2022-2023.

THEATRUM.ONLINE

UČ SE O DIVADLE, DIVADLO A DIVADLEM

MULTIMEDIÁLNÍ PUBLIKACE VTAHUJÍCÍ DIVADLO DO VÝUKY NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Představovaná multimediální publikace je výsledkem spolupráce Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění, Brno a divadelněvědných kateder Filozofických fakult Masarykovy univerzity (Brno) a Univerzity Palackého (Olomouc). Je určena vyučujícím středních škol a gymnázií a studentkám a studentům v kategorii 15+. Jedná se o multimediální webové rozhraní, které je výsledkem tříletého projektu JAMUNI financovaného Technologickou agenturou ČR v rámci Programu Éta.

V projektu JAMUNI jsme zkoumali, jak je možné pomocí nástrojů z oblasti tvorby, recepce a analýzy divadelního umění pozitivně ovlivňovat kompetenční rozvoj dospívajících. Metodami shared artistic research a spoluprací teatrologů a divadelníků s vyučujícími středních škol jsme hledali a ověřovali skutečné možnosti vzdělávání divadlem v rámci výuky na středních školách. Základním výzkumným polem byl stávající program pro dospívající #bud'jamák: volnočasová aktivita na bázi juniorské univerzity pro mládež ve věku 15-20 let probíhající na Divadelní fakultě JAMU od roku 2019 formou pravidelných víkendových setkání.

Hlavním z cílů projektu bylo připravit pomůcku pro středoškolské vyučující, kteří sami nejsou odborníky na divadlo, ale divadlu se ve své výuce věnují nebo chtějí věnovat (například se studentstvem navštěvují divadelní představení a doprovodné akce, vedou amatérské soubory nebo využívají nástrojů divadla a výchovy ve výuce). Publikace obsahuje rovněž informace, kde takové odborníky z řad divadelních lektorů nebo teatrologů v České republice nalézt. Uspořádání publikace je třístupňové – základní dostupné bez přihlášení široké veřejnosti, rozšířené určené registrovaným studujícím a rozšířené pro registrované vyučující.

Výklad není vedený tradičním způsobem a publikace tedy nepostupuje chronologicky po epochách nebo podle žánrů, ale představuje fenomén divadla a divadelnosti pomocí čtyř kapitol (Dialog, Vyprávění, Masky a Divadelnost). Na vzniku obsahu publikace se podílelo velké množství autorek a autorů. Výkladové texty jsou dílem teatroložek Karolína Stehlíkové, Elišky Kubartové, Martiny Musilové a Barbory Lišky. Tvořivé a herní aktivity připravoval na základě zkušeností absolventů oboru Divadlo a výchova na DF JAMU široký tým divadelníků a divadelního lektorstva. Klíčovou osobností byla Berit Blumaierová. Hlavní editorkou celé publikace je hlavní řešitelka projektu JAMUNI Kateřina Jebavá.

Divadlo je pro autorský tým publikace především prostorem pro modelování situací, pro hru a zážitek a zároveň způsobem, jak se umělecky vyjádřit o nejrůznějších společenských tématech. Každá kapitola tedy nabízí teoretickou část, nabídku praktických aktivit i vhled

do divadelní tvorby. Kapitoly jsou spíše rozcestníky, které vedou od tématu zpracovaného jako teoretický problém k aktivitám různého typu (hry, poznávací zadání, svědectví o profesi).

Při designování jednotlivých typů aktivit jsme se snažili nahlížet na jejich výběr maximálně komplexně – jedná se tak o aktivity pohybové, herecké, improvizací, hlasově-mluvní, režijně-dramaturgické, scénografické i kognitivní. Jejich povaha je jak introspektivní, tak extrospektivní. Součástí každého popisu aktivity je také pojmenování jejich cílů a důraz je kladen na jejich správnou a dostatečnou reflexi.

V kapitolách Vyprávění a Dialog se tak můžeme setkat s aktivitami typu storytelling, oživení cizí fotografie, dialog pohybem, dabingem, nebo např. aktivitou věnující se interpretaci textu, divadelnímu znaku a metafoře, nebo divadelnímu scénáři.

Theatrum.online je mapa, itinerář, návrh cesty nebo soubor nástrojů. Učebnici není nutné používat jako celek, ale lze ji používat po částech – vybírat některé z aktivit, zařadit část kapitoly, využít metodický materiál, případně se orientovat podle navržených modelových hodin.

Publikace využívá prostředí webu – obsahuje proto obrazový materiál, audia, videoukázky a také možnost propojování s dalšími platformami jako Dramox nebo web Asociace divadelních lektorů. Součástí dostupných materiálů je také *Slovník divadelních pojmů*, který vysvětluje používanou terminologii, a metodické materiály pro vyučující – text nazvaný *Chcete spolu mluvit o divadle?* a metodická pomůcka *Co je dobré vědět, než začnete s vedením aktivit?*

Kapitola Vyprávění například ukazuje, že vyprávění není “jen” umělecký postup. Vypráví všechna komunikační média a je dobré umět rozpoznat, kdo a proč nám nějaký příběh vypráví. Výchozím materiálem je v této kapitole především mýtus o Médeie a jeho tři různá zpracování. Na konkrétních ukázkách nejen divadelních uměleckých děl ukazujeme možnosti analýzy textové, ale i akční. Podobně kapitola Dialog nabízí způsob, jak se na materiálu, kterým je hra Henrika Ibsena *Divoká kachna*, poučit o rozdílu mezi běžným a dramatickým dialogem a vyzkoušet si analytickou i tvůrčí práci s konkrétními dramatickými dialogy. Při práci s historickým kontextem je možné se s pomocí aktivit ponořit do bližších či vzdálenějších dějin nebo se věnovat vlivu rozvoje konkrétních technologií v 19. století na život běžného člověka. Kapitola se zároveň snaží seznámit se způsobem využití metafory v různých typech textů, ale i na divadle, tedy v jevištním tvaru. Vzhledem k tomu, že zvolená Ibsenova hra tematizuje také otázku milosrdných lží, je část aktivit této kapitoly zaměřená i na tento společenský fenomén.

Multimediální publikace *Theatrum.online* nabízí unikátní materiál, který vyučujícím středních škol pomáhá divadlo vtáhnout do výuky tak, aby pro studenty nebylo nudné. Snahou je zároveň odkrýt skutečnost, že divadlo je multifunkčním nástrojem k poznání okolního světa. Cílem autorského týmu je posunout hranice práce s divadlem ve středoškolské výuce a pomoci vyučujícím i studujícím, aby zkoumané fenomény analyzovali nejen teoreticky, ale aby si je dokázali zažít i tělesně. Dílčím cílem je nabídnout vyučujícím nástroje, které jim pomohou také porozumět různým podobám současného divadla. Publikace může zafungovat jako odrazový můstek pro projektové dny, které propojí více předmětů a jejich účastníci a účastnice tak získají komplexní zážitek a inspiraci.

Informace o existenci publikace byla rozeslána na všechny střední školy a gymnázia v České republice. Využívat ji ale mohou i slovenští studující a vyučující. Publikace *Theatrum.online* bude dostupná na [tejto adrese](#). Coby autorský tým přejeme publikaci, aby byla široce sdílená a využívána a inspirovala k hlubšímu promýšlení místa divadla ve výuce na středních školách.

Karolína Stehlíková

Teatrologička a prekladateľka. Od r. 2015 pôsobí na Katedre divadelných štúdií Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. Prekladá z nórciny. Medzi autorov, ktorým sa venuje, patrí napr. Jon Fosse, Morten Josted a Arne Lygre. V prednáškovej a výskumnej činnosti sa venuje škandinávskemu divadlu, filmu a literatúre, svetovému divadlu a praktickej lexikografii.

Berit Blumaierová

Divadelná lektorka a pedagogička. Od r. 2019 pracuje na Divadelnej fakulte Janáčkovej akadémie múzických umení, na Katedre Ateliér divadlo a výchova. Pôsobila ako špeciálna pedagogička a logopedka. Je členkou Asociácie divadelných lektorov a špecializuje sa na formálne a neformálne vzdelávanie divadlom.

Projekt *Theatrum.online* patrí k významným riešiteľským počínom Katedry divadelných štúdií v Brne v spolupráci s ostatnými katedrami JAMU a je pilotným v danej oblasti v Česku.

ČO PRINÁŠA DRÁMA A DIVADLO

SLOVENSKÝM UČITEĽOM*KÁM ANGLIČTINY

PRÍPAD SLOVENSKA A DIVADELNEJ VÝCHOVY PRE DETI V ŠKOLE SEND V BOLTONE VO VEĽKEJ BRITÁNII (ROZVOJ ŠPECIÁLNYCH VZDELÁVACÍCH POTRIEB)

Úvod

Prezentácia mala dve časti. Daniela v krátkom úvode porozprávala o tom, čo ju inšpirovalo k skúmaniu divadla vo vzdelávaní ako metódy výučby angličtiny, keď bola učiteľkou angličtiny a vzdelávala pedagógov*gičky na Slovensku (1998 – 2004). Do prezentácie zaradila aj hlasy ďalších slovenských učiteľov*liek EFL, ktorí a ktoré rozprávali o svojej inšpirácii a motivácii učiť angličtinu prostredníctvom divadla. Druhá, podstatnejšia časť prezentácie, sa venovala učiteľom*kám z Rumworth School v Boltone, ktorí a ktoré sa podelili o svoje skúsenosti s vyučovaním múzických umení v špeciálnej škole pre deti SEND v Boltone.

Východiská

Univerzita v Boltone a špeciálna škola Rumworth sa nachádzajú na severozápade Anglicka v Boltone. Bolton patrí k jednej z najviac znevýhodnených oblastí Spojeného kráľovstva. Štatistiky napríklad ukazujú, že detská chudoba v Boltone prevyšuje národný priemer (Tooth, 2023). Rumworth School je špeciálna stredná škola, ktorá poskytuje vzdelanie až 340 žiakom (vo veku 11–19 rokov), ktorí majú rôzne problémy s učením sa a ďalšie potreby, poruchy autistického spektra, poruchy sluchu a zraku, telesné postihnutie a sociálne, emocionálne potreby, resp. potreby spojené s duševným zdravím. Víziou školy je podpora mladých ľudí, aby boli sebavedomejší, odolnejší a nezávislejší: *Vy to dokážete, my vám pomôžeme*. Rumworth School bola tiež hodnotená ako vynikajúca od OFSTED (OFSTED znamená Úrad pre štandardy vo vzdelávaní, detských službách a zručnostiach). Je to mimovládna organizácia, ktorá v Anglicku kontroluje služby poskytujúce vzdelanie a zručnosti pre študentov všetkých vekových kategórií. Vynikajúci znamená, že škola poskytuje výnimočnú úroveň starostlivosti a vzdelávania.

School of Education a Rumworth School už medzi sebou vytvorili silné väzby prostredníctvom programov počiatočného vzdelávania učiteľov vedených univerzitami pre stredné a odborné sektory ďalšieho vzdelávania. Nedávno sme začali nový projekt partnerstva medzi výskumom a praxou, ktorý zapája univerzitný tím a odborníkov z Rumworth School do spoločného výskumu. Cieľom je preskúmať výzvy v triede a kľúčové dilemy, ktoré by mohli pomôcť odborníkom pri vytváraní nových vedomostí. Tie by mohli zdieľať s ostatnými školskými komunitami a odborníkmi z rôznych vzdelávacích kontextov. V rámci tohto kolaboratívneho kontextu Daniela pracuje s tímom scénických umení.

Prezentácia Daniely Bačovej

Ked' som v roku 1985 začala učiť angličtinu, bola som dosť nešťastná z tradičnej gramatiky – prekladateľskej metódy, ktorá sa na našich školách prevažne používala. Chcela som, aby moji študenti zažili jazyk v kontexte skutočného života prostredníctvom autentického komunikačného dialógu, ktorý oživí jazykové výrazy, a zároveň bude zábavné ho používať. Chcela som tiež, aby sa moji študenti zapojili do procesu učenia sa cudzieho jazyka aktívnejšie, „skôr ako herci, než diváci“, ako uvádza Jerome Bruner (Teória výučby). Zaradením mojej pedagogiky do humanistických tradícií vzdelávania som chcela, aby moji študenti*tky zažili učenie angličtiny nielen ako jeden z mnohých predmetov, ale aj ako spôsob sebaobjavovania a sebauvedomenia, iným slovom – skúmaním učebných pokynov na začlenenie emócií: „čo ich núti, čo ich robí šťastnými alebo nahnevanými“.

V roku 1998 som založila Špeciálnu záujmovú skupinu slovenských učiteľov angličtiny. Vďaka finančnej podpore od Britskej rady v Bratislave sa nám podarilo zorganizovať workshopy, konferencie a divadelné dni zamerané na rozvoj profesionálnych zručností učiteľov EFL (angličtiny ako cudzieho jazyka; orig. English as a foreign language), ktorí chceli využiť divadlo na vlastných hodinách. Hoci náš projekt bol zameraný na využitie divadla ako procesu na zlepšenie osvojovania si jazyka, učitelia požiadali vedúcich projektu, aby zorganizovali divadelný festival. Ten by umožnil študentstvu verejne zdieľať školské improvizácie a predstavenia. Divadelný festival, ktorý sme zorganizovali v Nitre s kolegami z Univerzity Konštantína Filozofa, sa stal tradíciou, ktorá trvala 20 rokov – od roku 1999 do roku 2019. Zdá sa, že prežil aj pandémiu, keďže v roku 2023 opäť ožil.

V roku 2019 ma pozvali do Nitry stať sa súčasťou festivalového panelu. Zaujímalo ma, čo motivovalo učiteľov priviesť svojich študentov na festival, a to už toľko rokov, keďže existenciu festivalu som videla len na nadšení a obetavosti jeho organizátorov a účastníkov. Niektorí učitelia povedali, že to bolo kvôli ich láske k divadlu: (...) *Ked' som robil divadlo so svojimi študentmi, uvedomil som si, že ho vlastne milujem, vždy som mal rád divadlo... Takže som vlastne veľmi rád, že vo svojej profesii môžem sledovať môj záujem. Som veľmi vďačný, že niečo také [divadelný festival] naozaj existuje.* (stredoškolský učiteľ, ktorý vedie mimoškolský krúžok English through Theatre).

Pre iných sa používanie dramatických a divadelných techník v profesionálnom kontexte javí ako efektívnejšia vyučovacia metóda, ako

zapojiť deti základných škôl do učenia a na zlepšenie ich osvojovanie si angličtiny ako cudzieho jazyka: (...) *nemá zmysel očakávať, že sa deti (osemročné) naučia gramatické pravidlá. Ak sa deti učia prostredníctvom pesničiek a divadla, je to nezabudnuteľné. Vidím vplyv na ich kognitívny, sociálny a emocionálny vývoj* (učiteľ/ka na základnej škole).

Iní učitelia zdôrazňovali širšie vzdelávacie hodnoty, ktoré môže študentom priniesť angažovanosť v divadle a ktoré môžu využiť aj v dospelosti: (...) *Súčasná vzdelávacia politika a osnovy kladú dôraz na význam prírodovedných, technických a matematických predmetov. No som presvedčený, že treba, aby deti rozvíjali aj jazykové schopnosti. Dieťa, ktoré sa jedného dňa stane inžinierom, môže tiež rozumieť divadlu i umeniu a tešiť sa z nich* (stredoškolský učiteľ).

Mnohí učitelia sú presvedčení, že dráma a divadlo môžu zlepšiť vyššie kognitívne schopnosti sebarealizácie detí, keď môžu sledovať svoje vlastné záujmy: (...) *Deti nevnímajú učenie sa angličtiny ako jeden zo školských predmetov, ale ako učebný priestor, v ktorom sa môžu prejaviť ... môžu slobodne ukázať to najlepšie zo seba. ... je to niečo, čo chcú urobiť, nie musia urobiť.* (učiteľ/ka základnej školy). (...) *Tento rok deti povedali, že chcú hrať o niečom vážnom, niečom, čo ich znepokojuje. Scenár si teda väčšinou napísali sami.* (stredoškolská učiteľ/ka)

A nakoniec, pre niektorých to bol recipročný vzťah medzi učiteľmi a študentmi, ktorý môže zvýšiť aktívne zapojenie študentov do vzdelávacieho procesu: (...) *Ak deti vidia, že ich učitelia sú príliš zaneprázdnení, sú ochotné nacvičiť si svoje časti. Dokonca si píšú vlastný scenár. Motivácia sa tak stáva obojstrannou* (vysokoškolský pedagóg).

Prezentácia Jessicy Whittaker a Rebeccy Lee

Naša prezentácia pre EDUFEST má za cieľ preskúmať vplyv začlenenia múzických umení a divadla do špeciálneho vzdelávania.

Všetci naši žiaci (11 – 19 roční) dodržiavajú národné učebné osnovy. Všetky predmety, ktoré tieto osnovy ponúkajú, sú prispôsobené individuálnym špeciálnym potrebám detí. Výučba je založená na vhodnom lešení. Deťom v 7. – 9. ročníku (11 – 14-ročným) ponúkame dve samostatné hodiny hudby a tanca/divadla. To znamená, že deti sa zameriavajú na rozvoj kľúčových zručností spojených s týmito predmetmi, aby im poskytli potrebný čas, aby sa stali sebavedomejšími a kompetentnejšími. V ročníkoch 10-14 (14 – 19-roční) sa tanec/divadlo a hudba ponúkajú ako voliteľný predmet na získanie národnej akreditácie (GCSE). Medzi múzické umenia vo všeobecnosti patrí herectvo, tanec, práca s hlasom, fyzické

divadlo, hudobné divadlo, zvukový dizajn a digitálne video.

Ako učiteľky oceňujeme používanie drámy a divadelného umenia ako súčasť školských osnov, lebo vidíme rôzne výhody, ktoré tieto kreatívne možnosti ponúkajú, vrátane zlepšenej komunikácie, sociálnych zručností, emocionálneho prejavu a zvýšeného sebavedomia. Prostredníctvom herectva, hrania rolí a výrazových aktivít môžu deti rozvíjať verbálne a neverbálne komunikačné schopnosti. Tímová práca a zdieľaná tvorivosť, podpora pocitu spolupatričnosti a skúmanie emócií môžu deťom pomôcť vyjadriť svoje pocity a prispieť k emocionálnej pohode. Možnosť ukázať svoj talent, podporná a inkluzívna povaha divadelného prostredia môže pre deti vytvoriť pozitívny priestor na objavovanie svojich silných stránok a talentov. To vedie k väčšiemu pocitu vlastnej hodnoty a k úspechu.

Napríklad siedmačka Chloe prvé 3 týždne nehovorila na hodinách. Potom povedala len pár slov. O šesť mesiacov hrala Chloe hlavnú úlohu v predstavení. Siedmačka Mia sa rada prezentuje s krátkymi vlasmi a nosí skôr stereotypnejšie mužské oblečenie. Vďaka diskusiám s ňou sme našli rolu a kostým, v ktorom sa cítila prirodzene, prostredníctvom hrania mužskej role. Ôsmačka Bethany má prirodzene nízke sebavedomie. S podporou a uistením sme dosiahli obrovský krok v tom, že zaspievala sólo len so sprievodnou skladbou pred viac ako štyristo divákmi. Sofia, ktorá bola v 13. ročníku, sprvu neznášala potlesk. Nenávidela vystupovať pred publikom. Dnes študuje na Hammonde (Špecializovaná umelecká škola).

Veríme, že performatívne umenia môžu pozitívne ovplyvniť holistický rozvoj jednotlivcov vo vzdelávaní SEND. V posledných rokoch sme však svedkami negatívneho vplyvu vzdelávacích politík na postavenie umeleckých predmetov. Politiky neuprednostňujú a nepodporujú scénické umenie a neuznávajú, že umenie prispieva k ucelenejšej a obohacujúcej vzdelávacej skúsenosti pre študentov. Tým sa znižuje časová dotácia na divadelné umenie v škole. A tiež preto, že škola mala väčší tlak na ostatnú časť učebných osnov a potrebovala čas na ďalšie vzdelávanie učiteľov.

Príprava predstavenia s deťmi SEND prináša rôznorodé výzvy. Musíme vytvoriť podporný systém pre rôzne štýly učenia sa našich žiakov. Jednou z výziev pri príprave predstavenia je napríklad zapamätať si repliky a ako by sme v tom mohli študentov podporiť. Niektorí z našich hercov*herečiek nevedia čítať na vysokej úrovni, a tak sme použili techniky opakuj po mne. Existujú aj komunikačné bariéry. Komunikačné problémy

môžu vzniknúť v dôsledku rôznych komunikačných schopností detí SEND. Niektorí môžu mať problémy s verbálnou komunikáciou a my sme chceli do predstavenia zaradiť všetky schopnosti a potreby. Aby sme to dosiahli, nechali sme napríklad dvoch našich študentov zaspievať pieseň. Dávame pozor na zmyslovú citlivosť našich žiakov. Svetlé farby musíme nastaviť tak, aby sme predišli epileptickým záchvatom. Musíme tiež skúšať v priestore, kde sa chystáme vystupovať. Časy skúšok sú náročné. Napríklad prestávky na obed nie sú pre všetkých študentov naraz. Nemôžeme naplánovať žiadne skúšky po škole, lebo 90 % našich žiakov využíva dopravu miestnych úradov a po skončení vyučovania nemôžu zostať v škole. Musíme sa vyrovnávať s mnohými absenciami v škole kvôli zdravotným potrebám našich študentov – fyzickým i psychickým.

Napriek všetkým týmto výzvam máme veľké sny. Boli by sme radi, keby naši žiaci*čky vystúpili na veľkom pódiu. Hľadáme projekt financovania, ktorý by nám umožnil získať prostriedky na kostýmy a výpravu, umožnil našim študentom výlet do divadla, aby zažili skutočné divadelné predstavenie. Radi by sme usporiadali divadelný festival, ktorý by bol zameraný na deti a mladých ľudí so špeciálnymi potrebami. Radi by sme našli aj divadelné priestory, ktoré by našim študentom poskytli pracovné skúsenosti. A napokon by sme chceli našim študentom ponúknuť lepšie možnosti akreditácie, lebo veríme, že scénické umenie môže dať vyjadrenie plnému potenciálu jednotlivcom v komunite SEND, ako aj vytvoriť obohacujúcu a inkluzívnu vzdelávaciu skúsenosť.

Daniela Bačová je docentka na School of Education, University of Bolton, Spojené kráľovstvo. Je vedúcou doktorandského štúdia v oblasti vzdelávania. Jej výskumnými záujmami sú rozvoj učiteľov, kreativita, vyučovanie angličtiny ako cudzieho jazyka prostredníctvom divadla vo vzdelávaní. V rokoch 1987 až 2004 bola docentkou na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. V rokoch 1998 až 2004 viedla národný výskumný projekt Výuka angličtiny prostredníctvom divadla, ktorého cieľom bolo rozvíjať komunikačné metódy výučby slovenského jazyka učiteľov. Je jednou zo zakladateľov tradičného festivalového podujatia Divadlo v angličtine pre školy, ktoré sa organizuje v Nitre na Univerzite Konštantína Filozofa.

Jessica Whittaker absolvovala štúdium tanca a neskôr získala pedagogickú kvalifikáciu, aby sa stala učiteľkou. Učila na baletných školách so špecializáciou na predmety ako scénické umenie a choreografia. Už piaty rok učí na špeciálnej škole Rumworth.

Rebecca Lee vyštudovala psychológiu a prax získala ako učiteľka základnej školy. Učí 12 rokov, pričom sa venuje najmä práci s mladými ľuďmi so špeciálnymi potrebami na bežnej strednej škole a tiež mladým páchatelom. Hoci nie je kvalifikovaná ako učiteľka múzických umení, získala odborné znalosti vo vyučovaní tohto predmetu.

Daria Ivanova-Hololobova
Kyjevská národná univerzita divadelného,
filmového a televízneho umenia
I.K. Karpenka-Karého v Kyjeve, UA

VZDELÁVACÍ PROCES PRE UKRAJINSKÝCH BÁBKAROV V ČASE VOJNY:

ÚSPECHY A PERSPEKTÍVY

ĽUDIA, NÁRODY, BÁBKY

Vzhľadom na zložitú situáciu na Ukrajine, lektorka mohla pripraviť text len vo forme ppt prezentácie. Preto prednášku uverejňujeme v tomto formáte v slovenskom preklade.

Digitálna Ukrajina (Ukraine digital):
Zabezpečenie akademického úspechu
v čase krízy (2022)

Programový cieľ 1:

Potreba virtuálnej výuky pre prebiehajúce predmety na Ukrajina je zadaná.

Programový cieľ 2:

Online kurzy sa rozširujú, ponúkajú a študenti ich využívajú.

Programový cieľ 3:

Ukrajinskí vysokoškolskí pedagógovia a výskumní pracovníci, najmä tí, ktorí utiekli z vlasti, sa zapájajú sa do týchto predmetov.

Programový cieľ 4:

Odborný a štruktúrny rámec pre ďalšiu digitalizáciu zo strany participujúcich nemeckých a ukrajinských vysokoškolských inštitúcií je k dispozícii a možno ho použiť na vývoj ďalších spoločných online a ukrajinských online predmetov, ako aj na rekonštrukciu vysokých škôl.

Univerzita Heinricha Heineho v Düsseldorfe, Katedra dejín umenia
Kyjivská národná divadelná, kinematografická a televízna univerzita
I.K. Karpenko-Karyho. Katedra bábkového divadla

Špeciálne poďakovanie:

Dr. Julia Trinkert

docentka

Katedra dejín umenia

Univerzita Heinricha Heineho, Düsseldorf

Dr. Sigrun Wegener-Feldbrügge

vedúca Centra pre medzinárodných výskumných pracovních pracovníkov

Centrum pre začínajúcich vedcov a medzinárodných výskumných pracovníkov (JUNO)

- Univerzita Heinricha Heineho, Düsseldorf
- Kyjivská národná divadelná, kinematografická a televízna univerzita I.K. Karpenko-Karyho
  - Charkov, Národná univerzita umení I.P. Kotlyarevského
  - Lviv, Národná univerzita I. Franka
  - Zakarpatská Mestská akadémia umení
  - 4 ukrajinské univerzity (zamerané na umelecké vzdelávanie)
  - 24 ukrajinských pedagógov/praktických bábkarov
  - 20 ukrajinských študentov – štipendisti
  - 60 poslucháčov
-

“Moja inteligentná digitálna učebňa – Štúdium dejín bábkového divadla vo svete”

RISE 360 online platforma je učebnica v čase vojny

Príklad digitálneho interaktívneho online kurzu:

<https://rise.articulate.com/share/zAAs1fkIPsOvEAkmfyP4V63jGFr8eHbe#/>

- Nórsko
- Fínsko
- Švédsko
- Dánsko
- Island

Projekt Súčasná bábkarická sieť Nordic-ÚA
Nordic Culture Fund (Severský kultúrny fond) sa usiluje udávať smer kultúrnej spolupráce v budúcnosti. Podporou financovania programov, partnerstiev a kultúrnej politiky, zámerom je preniesť umenie a kultúru do nových foriem dialógu a poskytovať flexibilné rámce pre rozvoj novej spolupráce a iniciatív.

Projekt Súčasná bábkarická sieť Nordic-ÚA

- Navrhnuté na 2,5 roka (september 2023 – január 2026) Bezplatný prístup na prednášky pre účastníkov z celého sveta (registrácia vopred)
  - Fyzické workshopy pre ukrajinských bábkarov
-

- Digitalizácia workshopov a prednášok
- Okrúhle stoly, diskusie Medzinárodná prezentácia projektu a budovanie silnej profesionálnej siete

Témy prednášok:

- DEDIČSTVO
- APLIKOVANÉ BÁBKÁRSTVO
- POPULÁRNE BÁBKÁRSKE TECHNIKY
- KREATÍVNE A EXPERIMENTÁLNE PROCESY

<https://www.unima.org/en/puppetsaturdays/>

Oficiálne spustenie projektu

9. december 2023 – 13:00 SEČ

1. online prednáška: Ukrajinské bábkarstvo vertep s poprednými ukrajinskými praktikmi, teoretikmi a bábkarmi

---

SRDEČNE POZÝVAME

16. december 2023, 14:00 – 15:30 (SEČ)

2. online prednáška:

SVETOVÉ BÁBKÁRSKE DEDIČSTVO

UNIMA Fínsko uvádza prednášku Raphaële Fleury (Francúzsko)

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeX_qUIKB2UYE7ZvshRjh8RanfUj4y5K6cGwQ9oPj2eMB9RPw/viewform

Sledujte nás na Instagrame:

- unima_nordic
  - unima.ukrajina
-

Umelecko-vzdelávací projekt UNIMA UKRAJINA:

Projekt Predmety rozprávajú o vojne

- navrhnuté na 2,5 mesiaca (október – december 2023)
  - 8 prizvaní lektori/praktizujúci bábkari
  - 13 online prednášky/workshopy
  - 2 týždne umeleckej rezidencie
  - 10 štipendií (ukrajinskí bábkari)
  - prezentácia výstupov z rezidencie okrúhly stôl: Divadlo predmetov na Ukrajine – výsledky a perspektívy
-

Prednášajúci v projekte:

1. Andrej Markovits (Čile a Španielsko),
Bábky v tranzite, Bábky In Tranzit.
2. Kateřina Dolenská (ČR), PhD.,
lektorka, DAMU, členka výkonného výboru UNIMA,
podpredsedníčka komisie pre výskum UNIMA.
3. Kamil Kopania (Poľsko), PhD.,
lektor, Národná akadémia dramatických umení
A. Zelwerowicza, Varšava.
4. Julia Trinkert (Nemecko), PhD.,
docentka, Univerzita Heinricha Heineho, Düsseldorf.
5. Ariel Doron (Izrael a Nemecko),
bábkoherec, režisér a performer.
6. Oriane Maubert (Francúzsko), PhD.,
docentka, Univerzita v Štrasburgu.
7. Mareike Gaubitz (Nemecko),
vedúca Centra dokumentácie a výskumu, Nemecké fórum
pre bábkarské umenie, lektorka na voľnej nohe,
Porúrska univerzita Bochum.
8. Marzenna Wiśniewska (Poľsko), PhD.,
docentka, Ústav kulturológie, Univerzita Mikuláša Koperníka,
Toruń.

Prezentácia výstupov z rezidencie:

<https://youtu.be/yPDH0vgdmBU>

HATS (Nórsko) – kompetenčné centrum ponúka
poradenstvo, školenia, podporu pri registrácii
a prístup do profesionálnej arény pre hercov
v dobrovoľných performatívnych umeniach
v severnom Nórsku.

Súbor vzdelávacích video prednášok ukrajinských bábkarov:

- Téma 1: Vertep – bábkové divadlo nielen na Vianoce
- Téma 2: Ručná plastika
- Téma 3: Divadlo pocitov – jemné a nevyhnutné
divadlo pre špeciálne publikum
- Téma 4: Maňuška

Príklady kurzov:

<https://scenefolk.no/nb/artikler/2023/07/plastiske-hender>

Ďakujem za pozornosť.

Sláva Ukrajine!

II. ČASŤ

INOVATÍVNE METÓDY SPOLUPRÁČE ŠKÔL, DIVADLA A VEREJNOSTI

ZALOŽENÉ NA ZÁŽITKU A PARTICIPÁCII

ZO SLOVENSKA

21
24
29
35
60
38

Dominika Zaťková
Eva Kušnírová
Zuzana Slušná
Sandra Polovková
Dagmar Inštitorisová
Zuzana Kováčová-Švecová

DIVADELNÝ ÚSTAV A VZDELÁVANIE

Na úvod

Divadelný ústav je odbornou pamäťovou inštitúciou s celoslovenskou pôsobnosťou v priamom riadení Ministerstva kultúry SR, ktorý pôsobí na poli slovenskej divadelnej kultúry už viac ako 60 rokov. Jeho hlavným poslaním je zbierať a spravovať divadelné kultúrne dedičstvo. Zaoberá sa komplexným výskumom, dokumentáciou a prezentáciou profesionálnej divadelnej kultúry na Slovensku od jej vzniku v roku 1920. Hoci je základná činnosť tejto inštitúcie zameraná iným smerom, časť jej aktivít a projektov smeruje aj ku kultúrnemu vzdelávaniu detí a mladých ľudí. Tejto činnosti sa venuje dlhodobo, cielene a systematicky, pričom využíva ako svoj odborný potenciál vnútri inštitúcie, tak aj kontakty a pracovné spolupráce z externého prostredia.

V príspevku si predstavíme dva živé projekty Divadelného ústavu z tejto oblasti, ktoré reprezentujú prácu inštitúcie na národnej a na medzinárodnej úrovni.

15 rokov dramaticky mladých ľudí

DRAMATICKY MLADÍ je projekt, zameraný na podporu autorskej tvorivosti detí a mládeže. Jeho história sa začala písať v roku 2007, kedy Divadelný ústav rozbehol nový projekt New Writing. Jeho cieľom bolo vytvoriť vzdelávaciu platformu pre mladých ľudí, autorky a autorov z oblasti divadelnej tvorby so záujmom prehĺbiť si zručnosti a znalosti v písaní dramatických textov. Od roku 2008 sa súčasťou projektu stali aj **Dielne kreatívneho písania** Dramaticky mladí, zamerané na podporu autorskej tvorby detí a mládeže. Spočiatku sa realizovali pri základných umeleckých školách a konzervatóriách, viedli ich lektorky a lektori z tohto prostredia. Neskôr sa presunuli priamo do profesionálnych divadiel, v ktorých dielne lektorovali divadelní dramaturgovia a dramaturgičky. Deti a mládež z dielni sa tak dostali do užšieho kontaktu s divadlom, jeho zázemím. Stali sa jeho súčasťou a často participovali aj na iných programových aktivitách, budujúc si silnú divadelnú identitu. Dielňami kreatívneho písania prešli za roky ich existencie desiatky mladých ľudí, ktorí mali možnosť rozvíjať svoj literárny talent, ale aj kritické myslenie a schopnosť vyjadrovať svoje myšlienky a názory. Niektorí z nich sa v dospelosti rozhodli venovať divadlu profesionálne, a niektorí získané zručnosti a rozhlád uplatňujú „iba“ vo svojich profesiách či v živote.

V divadelnej sezóne 2023/24 sa Dielne kreatívneho písania realizujú v štyroch divadlách na Slovensku: v banskobystrickom Bábkovom divadle na Rázcestí (lektorka Iveta Škripková), v Činohre Slovenského

národného divadla v Bratislave (lektor Mário Drgoňa), v Divadle Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene (lektorka Uršula Turčanová) a v Mestskom divadle Žilina (lektorka Daniela Brezániová). Navštevuje ich viac ako 30 detí a mladých ľudí.

„*Tvorivé písanie je stretnutie so slovom, hrou a inšpiráciou; s radosťou, ktorú prináša tvorivosť. Je to stretnutie so všetkými možnými spôsobmi kritického myslenia a sociálneho cítenia, je to pozorovanie života a slov a súčasne odhaľovanie samého seba vďaka slovám. Robím to dlhé roky a jedno je isté, tvorivosť nemá vek a nie je konečná.*“

Lektorka banskobystrickej dielne Iveta Škripková, dramaturgička a riaditeľka Bábkového divadla na Rázcestí.

V roku 2010 k projektu **DRAMATICKY MLADÍ** pribudla rovnomená celoslovenská súťaž o najlepší dramatický text autoriek a autorov od 9 do 18 rokov. Všetkým mladým, nielen tým z dielni kreatívneho písania, dáva súťaž rovnakú príležitosť pretaviť do dramatickej podoby svoje príbehy, myšlienky a nápady. Prihlásené texty posudzuje odborná porota, ktorú tvoria odborníci a odborníčky z divadelného a literárneho prostredia. V priemere sa do súťaže každoročne prihlási okolo 20 mladých autoriek a autorov. S pribúdajúcimi rokmi súťaže možno badať stúpajúcu kvalitatívnu úroveň prihlásených textov. Texty sú veľmi rôznorodé, s ucelenou štruktúrou a klasickou výstavbou, ale aj experimentujúce s formou, časom a priestorom. Dominujúcimi témami textov sú rodinné, školské a romantické vzťahy, objavujú sa však aj inšpirácie detektívne, historické či mytologické. Na konci divadelnej sezóny sa uskutočňuje slávnostné finále – vyhodnotenie aktuálneho ročníka súťaže, spojené s inscenovaným čítaním ocenených textov v interpretácii profesionálnych hercov a herečiek. Finále súťaže Dramaticky mladí sa v priebehu rokov svojho konania uvádzalo ako sprievodné podujatie festivalov Nová dráma/New Drama a Dotyky a spojenia, v ostatných rokoch ho hostí jedno z divadiel, v ktorých sa realizujú Dielne kreatívneho písania. Pevnou súčasťou podujatia sa tak stala aj prezentácia práce dielni v podaní samotných jej účastníkov a účastníčiek. Jubilejný 15. ročník súťaže Dramaticky mladí vyhlasuje Divadelný ústav vo februári 2024.

Klasika v grafickom románe

Divadelný ústav sa v roku 2019 zapojil do 4-ročného medzinárodného projektu **Klasika v grafickom románe**, ktorý inicioval Slovinský divadelný

inštitút z Ľubl'any. Tretím partnerom bol poľský Divadelný inštitút Zbigniewa Raszewského, sídliači vo Varšave. Projekt bol realizovaný s podporou Európskej únie v rámci programu Kreativna Európa – Podpora projektov európskej spolupráce 2019. Jeho témou bola tvorba pilotného modelu kultúrneho vzdelávania na stredných školách prostredníctvom grafického románu – komiksu, s cieľom podnietiť vzťah stredoškolského študentstva k divadlu a priblížiť im klasické dramatické texty pútavou a zrozumiteľnou formou s pomocou komiksov.

Do komiksovej podoby partneri spracovali tri kľúčové svetové drámy z rôznych období: poľský autor komiksov a kníh pre deti Daniel Chmielewski spracoval osudovú tragédiu *Antigona* antického dramatika Sofokla. Vizuálny umelec Ciril Horjak alias dr. Horowitz zo Slovinska pripravil hru *Kráľ Ubu*, bizarný príbeh moci z pera Alfreda Jarryho. Najznámejší ľúbostný príbeh Williama Shakespeara *Romeo a Júlia* interpretoval slovenský výtvarník a ilustrátor Juraj Martiška s pomocou adaptácie textu od Daniela Majlinga. Vznikla tak séria troch komiksov v slovenskom, poľskom a slovinskom jazyku.

Projekt sprevádzal bohatý vzdelávací program, ktorý pripravovali partneri na národnej úrovni. V Divadelnom ústave sme sa rozhodli postaviť ho v dvoch líniách – v prvej sme hľadali spôsob, akým osloviť širokú cieľovú skupinu, mladých ľudí v stredoškolskom veku, ktorí Sofoklova *Antigonu* a diela Williama Shakespeara preberajú čítajú v rámci odporúčanej literatúry v škole, na hodinách literatúry. Nadviazali sme preto spoluprácu s odborníčkami na dramatickú edukáciu Barborou Jurinovou a Veronikou Kořínkovou zo združenia EDUdrama, ktoré ku každému komiksu pripravili modelové workshopy a doplnili ich metodickými listami pre pedagogický zbor. Workshopy sme najprv testovali v pilotných triedach v bratislavskom bilingválnom gymnáziu a stredných pedagogických školách v Bratislave a Turčianskych Tepliciach, a po ich overení aj v ďalších stredných školách po celom Slovensku. Predstavili sme ich aj v sprievodnom programe divadelných festivalov – na medzinárodnom festivale Bábkaršká Bystrica v Banskej Bystrici, na celoslovenskom festivale Dotyky a spojenia v Martine či na národnej prehliadke detskej dramatickej tvorivosti Zlatá priadka v Šali.

Dôležitou súčasťou tejto línie vzdelávacieho programu boli aj praktické metodické workshopy pre pedagogičky a pedagógov na stredných školách, na ktorých sa zoznámili s metódami dramatickej výchovy, ktoré ponúkajú vytvorené workshopy pre stredoškóľakov, a aj to, ako ich ľahko a prirodzene aplikovať do svojho vyučovania. Lektorky

z EDUdramy k týmto pedagogickým workshopom vytvorili aj metodické a pracovné listy.

Hoci základným východiskom workshopov bolo motivovať študentstvo k prečítaniu dramatického textu, lektorky z EDUdramy nad tým vytvorili silnú a širokú nadstavbu. Na antickej, renesančnej a patafyzickej základni prízvukovali rôzne témy, blízke súčasnej mládeži a viedli ich cez ne k novým zručnostiam.

Druhá línia vzdelávacieho programu projektu Klasika v grafickom románe bola zameraná komornejšie. Spolupracovali sme na nej len s jednou školou – Strednou školou umeleckého priemyslu Josefa Vydra v Bratislave. Počas troch rokov dostala vždy jedna trieda školy v rámci vyučovania zadanie spracovať časť jedného z projektových dramatických textov do komiksovej podoby. V úvode sme pre študentov pripravili v Divadelnom ústave prednášky a prezentácie, ktoré ich voviedli do kontextu obdobia vzniku hry, do života dramatika a jeho dramatickej tvorby. Získané poznatky a vedomosti im následne pomohli pri tvorbe komiksov, na ktorých pracovali pod dohľadom svojich pedagógov a pedagogičiek v rámci vyučovania. Z prác študentov vznikli tri panelové výstavy, ktoré reflektujú predstavy mladých výtvarníkov a výtvarníčiek o dramatických dielach v komiksovej podobe. Mladé*í výtvarníčky a výtvarníci sa vo svojich dielach odpútali od tradičných vyobrazení a dramatický text interpretovali veľmi originálne a rôznorodo, zasadený aj do žánrov hororu či fantasy.

Vzniknuté panelové výstavy sú nadčasové a vďaka svojej skladnosti a flexibilitě ľahko inštalovateľné v takmer akomkoľvek priestore, čo v Divadelnom ústave radi a často využívame. Boli už sprístupnené v divadlách, na festivaloch, na stredných školách, v knižniciach, dokonca aj na Kolonádovom moste v Piešťanoch.

Na záver

Pre pamäťovú inštitúciu nášho typu, ktorá sa sústreďí predovšetkým na rozvoj svojich zbierkových fondov a dokumentácie a ich sprístupnenie odbornej, ale aj širokej verejnosti, boli v oblasti predstavených vzdelávacích projektov a aktivít pre deti a mládež kľúčovými inšpirácie, ktoré sme získali v medzinárodných partnerstvách. Na domácej pôde potom praktická spolupráca s divadlami, divadelníkmi/divadelníčkami a odborníkmi na dramatickú edukáciu. Otvorilo nám to nové pohľady a možnosti.

Dominika Zaťková

Absolventka divadelnej a rozhlasovej dramaturgie na Vysoké škole múzických umení. Po skončení štúdia sa profesijne zameriava predovšetkým na bábkové divadlo a divadlo pre deti. Od začiatku milénia pôsobila v Divadelnom ústave, ako manažérka festivalu Nová dráma/New Drama, podieľala sa na príprave a realizácii rôznych zborníkov a publikácií Divadelného ústavu, napr. Dosky 1996-2005, Živé divadlo (45 rokov profesionálneho bábkového divadla v Banskej Bystrici), Festival Nová dráma/New Drama 10 rokov, Bábkarská Bystrica, festival všetkých veľkostí a pod. Koordinovala spoluprácu Divadelného ústavu a medzinárodného festivalu súčasného bábkového divadla pre deti a dospelých Bábkarská Bystrica. Do r. 2024 viedla oddelenie vzdelávania, ktoré sa zameriavalo na rozvoj rôznorodých projektov neformálneho vzdelávania divadlom (doma a v zahraničí) napr. Dramaticky mladí, tvorivé dielne písania, Klasika v grafickom románe, ako aj kooperácii významných akcií v rámci EDUFESTu a atď., v spolupráci s rôznymi kultúrnymi a pedagogickými organizáciami.

TVORIVÁ DRAMATIKA NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH¹

V roku 2018 vyšiel zborník *Dramatická edukácia na Slovensku*², ktorý sumarizuje situáciu dramatickej výchovy na Slovensku, hodnotí ju, poukazuje na aktuálny stav a prináša riešenia. Evjaková (2018, s. 4) hneď v úvode konštatuje, že „... V slovenskom vzdelávacom systéme nie je dramatická edukácia doposiaľ adekvátne ukotvená, nejestvuje ako samostatný predmet na úrovni nižšieho a stredného vzdelávania ani ako samostatný vysokoškolský študijný odbor. Napriek tomu má na území Slovenska silné korene, napríklad na pôde základných umeleckých škôl.“ V zborníku je aj štúdia *Dramatická výchova v univerzitnom vzdelávaní* reflektujúca a mapujúca pozíciu dramatickej výchovy/tvorivej dramatiky v systéme vysokoškolského štúdia, autoriek Dany Kollárovej a Hany Zeleňákovéj. Autorky v štúdii (s. 115 – 129) sledujú postavenie dramatickej výchovy/tvorivej dramatiky v štúdiu jednotlivých odborov (predškolská a elementárna pedagogika, pedagogika, pedagogika a vychovávateľstvo, andragogika, slovenský jazyk a literatúra, estetika a i.) a konkretizujú vyučovacie predmety, v ktorých je dramatický postup jadrom alebo parciálnou súčasťou. Zámerom predloženého príspevku je nadviazať na spomínanú štúdiu a zamerať pozornosť na predmet tvorivá dramatika/dramatická výchova (prípadne dramaterapia) v štúdiu jednotlivých odborov či v študijných programoch na fakultách Prešovskej univerzity v Prešove (ďalej PU v Prešove). Stručne priblížiť projekt *Inovácia výučby humanitných odborov s dôrazom na tvorivé a zážitkové metódy (2022 – 2024)*³ zameraný na zvyšovanie kvality vysokoškolského vzdelávania, na aplikáciu tvorivých a zážitkových metód v edukačnom procese, neskôr ich overenie v odbornej a pedagogickej prax.

Na začiatku 90. rokov 20. storočia sa niektorí*é slovenskí*é vysokoškolskí*é pedagógovia*gičky spolu s organizáciami IUVENTA, BIBIANA, NOC, Združenie SCHOLA LUDUS snažili presadiť dramatickú výchovu do vzdelávacieho systému. Za PU v Prešove môžeme, ako iniciátorky, spomenúť Ivetu Kovalčíkovú a Máriu Podhajeckú. Iveta Kovalčíková bola v rokoch 1993 – 1996 externou metodičkou pre oblasť dramatickej výchovy. V tomto období spolu s Ľubicou Bekéniovou vydala dve publikácie *Škola plná zážitkov* (globálna námetová hra *Robinson*, 1995) a *Škola plná zážitkov 2* (globálna námetová hra *Červená čiapočka*,

1 Štúdia je výstupom grantu KEGA 018PU-4/2022 *Inovácia výučby humanitných odborov s dôrazom na tvorivé a zážitkové metódy*.

2 Pozri bližšie Machková, E. *Kam kráčí dramatická výchova na Slovensku* (2019).

3 Realizuje sa na Inštitúte estetiky a umeleckej kultúry na Filozofickej fakulte PU v Prešove (ďalej IEUK FF PU), vedúcou projektu je doc. Mgr. Eva Kušnírová, PhD.

1996). Zároveň je autorkou viacerých odborných a vedeckých príspevkov⁴ venujúcich sa problematike dramatickej výchovy/výchovnej dramatiky (niektoré sú uvedené v poznámke pod čiarou). V roku 2022 IEUK FF PU organizoval medzinárodnú vedeckú konferenciu Súradnice estetiky, umenia a kultúry 8⁵ (10. – 11. novembra 2022), ktorá sa venovala téme *Premeny umeleckej a edukačnej praxe: estetika, filozofia výchovy, kreatívna edukácia*. Na tomto vedeckom podujatí profesorka Iveta Kovalčíková⁶ vo svojom pozvanom príspevku *Fakty a mýty o premenách edukačnej praxe – Kontext výchovnej dramatiky a zážitkového vyučovania* znova otvorila tému dramatickej výchovy/výchovnej dramatiky v slovenskom, ale aj v prešovskom kontexte. Zámerom príspevku bolo reflektovať čo bolo, čo je v súčasnosti, čo bude resp. by mohlo byť v oblasti vybraného systému kognitívno-estetickéj výchovy. Výchovnú líniu dramatickej výchovy/tvorivej dramatiky okrem spomínaných iniciátoriek na PU v Prešove zastupovali aj Marta Germušková (pôsobila na Inštitúte slovakistiky a mediálnych štúdií Filozofickej fakulte PU v Prešove) a Mária Zahatňanská (ktorá v súčasnosti pôsobí na Ústave pedagogiky, andragogiky a psychológie na Fakulte humanitných a prírodných vied PU v Prešove), ktorá vyučuje predmet dramatická výchova⁷.

Na slovenských vysokých školách je predmet dramatická výchova/tvorivá dramatika zaradený do študijných plánov zväčša na pedagogických a filozofických fakultách⁸. Spomínaná štúdia autoriek Kollárovej a Zeleňákovvej prináša aj krátky prierez iniciatív z vysokých škôl, ktoré sa najvýraznejšie usilovali o zaradenie dramatickej výchovy/tvorivej

4 Pozri bližšie *Dramatická výchova – áno či nie* (pozri Pedagogická revue 1995); *Dramatická výchova – prínos či obmedzenie* (pozri zborník *Tvorivá dramatika v škole a v záujmovej činnosti*, 1997); *Dramatická výchova ako prostriedok zážitkového učenia* (pozri zborník *Premeny výchovy v škole a v rodine*, 1997); *Rozprávka v pedagogike zážitku* (pozri *Literatúra pre deti a mládež v procese I : rozprávkový žáner*, 1998); *Aktuálny stav využívania metód dramatickej výchovy na I. stupni ZŠ v Prešovskom okrese* (pozri zborník *Perspektívy rozvoja vzdelanosti v Prešovskom kraji v kontexte spoločenských premien a pri vstupe do 21. storočia*, 1998); *Dramatická hra kontra virtuálna realita ako formy zážitkového učenia* (pozri zborník *Dramatická hra kontra virtuálna realita ako formy zážitkového učenia*, 1998); *Koncepcia tvorivej dramatiky v príprave učiteľov 1. stupňa ZŠ na PdF PU* (pozri zborník *Premeny pedagogickej zložky prípravy učiteľa 1. stupňa ZŠ*, 1999); *Čo mi dala a čo mi vzala tvorivá dramatika... : súčasný stav a perspektívy tvorivej dramatiky* (pozri *Univerzitní vzdělávání učitelů primární školy na přelomu století*, 1999); *Aktuálnosť dramatickej výchovy v súčasných teóriách vzdelávania* (pozri *Acta Paedagogicae. Annus 1*, 2000) a iné.

5 Pozri bližšie <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieuk/podujatia/konferencie/42772/>.

6 V súčasnosti pôsobí na Katedre predškolskej a elementárnej pedagogiky a psychológie, je vedúca Výskumného centra kognitívnej edukácie na Pedagogickej fakulte PU v Prešove.

7 Pozri bližšie Zahatňanská, Kušnírová *Metódy podporujúce aktívne vyučovanie* (2017).

8 Pozri bližšie Kollárová, Zeleňáková (2018).

dramatiky do rôznych stupňov vzdelávania. V naznačenom kontexte nás zaujímalo v akých študijných programoch a odboroch je súčasťou obsahovej skladby predmet dramatická výchova/tvorivá dramatika na fakultách PU v Prešove. V roku 2019 bola na Pedagogickej fakulte PU v Prešove disciplína tvorivá dramatika (realizovaná v druhom roku štúdia bakalárskeho stupňa) súčasťou nasledujúcich študijných programov: – predškolská a elementárna pedagogika a pedagogika psychosociálne narušených; – predškolská a elementárna pedagogika, predškolská a elementárna pedagogika sociálne znevýhodnených skupín. Ďalej v študijných programoch učiteľstvo pre primárne vzdelávanie a pedagogika psychosociálne narušených, predškolská pedagogika, učiteľstvo pre primárne vzdelávanie a špeciálna pedagogika figurovali študijné disciplíny biblioterapia a dramaterapia⁹ (realizovaná v druhom roku magisterského štúdia).

Na Fakulte humanitných a prírodných vied PU v Prešove je študijná disciplína dramatická výchova (realizovaná v druhom roku štúdia bakalárskeho stupňa počas dvoch semestrov) súčasťou študijných odborov: učiteľstvo akademických predmetov; učiteľstvo umelecko-výchovných a výchovných predmetov a učiteľstvo profesijných predmetov a praktickej prípravy.

Na Filozofickej fakulte PU v Prešove je disciplína tvorivá dramatika (realizovaná v treťom roku štúdia bakalárskeho stupňa počas jedného semestra) v študijnom programe estetika a učiteľstvo estetiky.

Na IEUK FF PU je súčasťou študijných plánov estetika a učiteľstvo estetiky okrem iných druhov umenia aj divadelné umenie, ktoré je v rámci povinných predmetov zamerané na dejiny, teóriu a interpretáciu svetového a slovenského divadla. Na tento základ nadväzujú povinne voliteľné predmety, ktoré umožňujú hlbší prienik do niektorých tematických oblastí, ako napríklad alternatívne divadlo, divadlo moderny a postmoderny, postdramatické divadlo, súčasné tendencie v európskom a slovenskom divadle a ďalšie. V ponuke povinne voliteľných predmetov spomínaných študijných programov je zaradená aj disciplína Tvorivá dramatika (ďalej TD). Prednášky tejto disciplíny sú zamerané na priblíženie teoretickej roviny tvorivej dramatiky, miesto tvorivej dramatiky v systéme humanitných disciplín výchovy umením a k umeniu, oboznámenie sa

9 Tento termín označuje podporný terapeutický proces, ktorý využíva divadelné a dramatické postupy pri riešení problémov pacientov. Dramaterapia je označovaná ako terapeutická línia tvorivej dramatiky.

s metódami, technikami a stratégiami dramatickej výchovy, osobnosťou učiteľa tvorivej dramatiky, súčasnými trendmi tvorivej dramatiky a i. Praktické alebo workshopové výstupy vo forme dramatických situácií, dramatických etúd, vstupovania do dramatických rolí. Tieto praktické činnosti aktivizujú študenta, podnecujú jeho tvorivosť a imagináciu, podporujú interpersonálne vzťahy a riešenie problémov, rozvíjajú a kultivujú komunikačné schopnosti zameriavajúce sa na samotný tvorivý proces, ktorý umožňuje študentom priame konanie, zážitok atď. Využíva metódy dramatickej výchovy, zážitkové a skúsenostné učenie. Spomínaná disciplína čerpá inšpiráciu pre situácie, dej a dialógy z rôznych umeleckých foriem, čím umožňuje študentom zoznámiť sa i s inými umeleckými dielami a zároveň im pomáha rozširovať a prehľbovať ich estetickú skúsenosť s umením.

Študenti*tky na vysokých školách by nemali byť len pasívnymi prijímateľmi*lkami teoretického penza vedomostí, ale mali by sa na jeho získavanie aj aktívne podieľať (napr. cez zážitok, prežívanie, skúsenosť). Zážitkové či skúsenostné metódy oživujú edukačný proces a je možné ich uplatniť aj vo výučbe teoreticky zameraných predmetov (napr. dejiny a teória estetiky, dejiny a teória hudobného, výtvarného, divadelného, filmového, literárneho umenia a pod.), či v predmetoch Metodika a didaktika estetiky I. a II. Vnášajú do nich radosť a hravosť a zároveň presviedčajú študentov, že ich aplikovaním sa môžu výsledky vzdelávacieho procesu výrazne skvalitniť. Vyučovacie procesy sa tak stávajú atraktívnejšími, zážitkovejšími, zaujímavejšími a trvácnejšími. Práve TD patrí k disciplinám, ktoré ponúkajú učenie priamym zážitkom a vlastnou skúsenosťou v konaní, nadobúdaní životných skúseností, spoločným riešením problémov (situácií) nielen intelektom, ale aj intuíciou, so zapojením tela a emócií (Pavlovský, 2004).

TD je rovnako jedným z odborov estetickej výchovy a výchovy umením. Kľúčovou hodnotou, ktorá je spoločná aj pre dramatickú i estetickú výchovu, je rozvoj obrazotvornosti, tvorivosti, fantázie, predovšetkým umenia a jeho interpretácie či tvorby. Podľa Valentu (2008, s. 23) je tvorivá dramatika „systém riadeného, aktívneho sociálno-umeleckého učenia, ktorej primárnym cieľom je rozvoj a obohatenie osobnosti na báze prežívania.“

Cieľom študijnej disciplíny TD je príprava adeptov štúdia študijného programu estetika a učiteľstvo estetiky na edukačné aktivity v nadväznosti na teoretický základ a pojmový aparát, vývinové tendencie, ako aj stanovenie paradigmy interkulturality, intermediálnosti

a interdisciplinárnosti vo vzťahu k iným umeniam. Študenti*tky sa v priebehu štúdia učia aplikovať získané teoretické poznatky do konkrétnych workshopových výstupov, ktoré sú realizované viacerými formami (napríklad vstupovanie do rolí, dramatické situácie, tvorba etúd s rozličnou témou a pod.). Prostredníctvom postupov a techník TD študenti dospievajú k štruktúrovanej dramatickej hre, prehlbujú si schopnosť interpretovať rôzne fyzické postoje pozorovaných osôb vo vzťahu k ich prežívaniu, ako aj schopnosť pozorovaním identifikovať miesto na ľudskej postave, v ktorom sa koncentruje výraz akejkoľvek emócie, a v neposlednom rade na základe postupov TD kriticky formulujú svoje stanoviská vo vzťahu k sebe, ale aj k svetu. Výsledkom tvorivých aktivít v priebehu disciplíny TD sú spomínané workshopy, etudy či lekcie, prostredníctvom ktorých študenti majú možnosť prežiť intenzívny tvorivý proces, premenlivosť a dynamiku.

Ako príklad spomenieme lekciiu *Pygmalion*, ktorá bola realizovaná v rámci TD v šk. roku 2018/2019. Lekcia bola určená pre študentov, ktorí zatiaľ nemajú skúsenosti s dramatickou výchovou, čo sa prejavilo najmä vo výbere metód a techník. Časová dotácia lekcie bola 90 minút. Témou lekcie bolo tvorivo priblížiť dramatické dielo anglického dramatika Georga Bernarda Shawa *Pygmalion*, ktoré rovnako bolo aj predmetom hlbšej teatrologickej analýzy v disciplíne Dejiny divadla 3 (realizovala sa v tom istom semestri). Cieľom lekcie bolo, aby sa študenti zoznámili s príbehom kvetinárky Elizy, ujasnili si vlastné postoje a zamysleli sa nad možnými aktuálnymi podobami tejto témy a hlavne, aby sa vyjadrovali emóciami, intonáciou a rečou tela, aby si rozvíjali senzomotorické schopnosti dôležité pre dramatickú výchovu, t.j. schopnosť zrkadlenia (nápodoby), súhry pohybu v priestore a pozorného vnímania okolia (ostatných spoluhráčov). Váňová (2020, s. 12 – 13) vo svojom príspevku *Lekce nemusí byť dokonalá, ale poctivá* v časopise *Tvorivá dramatika* píše, že „dramatické metódy využívame preto, aby sme našli spôsob ako tému cez konanie skúmať z rôznych strán. (...) V situácii sme okolnosťami nútení konať. A práve týmto konaním, hľadaním riešení a rozhodovaním, sa v dramatickej výchove učíme – preskúmavame, poznávame, hlbšie a lepšie rozumieme“. Po skončení lekcie sa uskutočnila reflexia, ktorá bola zameraná na to čo sa dialo, popis, zastupovanie myšlienok a následných predstáv o tom, čo študentky/hráčky prežili, pochopili, štruktúrnu analýzu komplexnej skúsenosti z hry a vyvodzovanie záverov o tom, čo sa naučili, interpretáciu všetkého, čo sa dialo.

V zápočtovom týždni na poslednom seminári TD v rámci

kolokvia majú študenti možnosť vyjadriť sa k priebehu predmetu TD. Študenti okrem teoretických poznatkov získavaných v rámci prednášok, oceňujú hlavne jeho praktickosť, možnosť tvoriť, byť súčasťou tímu, hrať a zažívať rôzne situácie. *V čom ich TD obohatila?* Hlavne v tom, že ich naučila tvorivo riešiť praktické problémy, navzájom spolupracovať, že obohatila výrazové prostriedky ich komunikácie, strata trémy, niektorých naučila aj väčšej sebaistote pri prezentovaní vlastných názorov, sústredenosti na jednotlivé aktivity, spoznávaní seba, ako aj spoluhráčov v hre atď.

Našu pozornosť si zaslúži aj projekt *Inovácia výučby humanitných odborov s dôrazom na tvorivé a zážitkové metódy* (KEGA, 2022 – 2024), ktorého zámerom je podporovať kreativitu, imagináciu, estetický zážitok, estetickú skúsenosť, prežívanie, tvorivé osvojovanie si učiva, nadobúdanie životných skúseností spoločným riešením problémov, rozvíjanie kritického myslenia a i. Projekt sa usiluje skúmať využitie tvorivých a zážitkových metód vo vysokoškolskom vzdelávaní najmä v študijnom programe estetika a učiteľstvo estetiky, no aj v iných programoch humanitných vied. V súčasnom spoločenskom kontexte je čoraz viac konštatovaný výrazný pokles kvality vo vzdelávacom procese a nielen v ňom (týka sa to predovšetkým prepojenia teórie s praxou). Vysokoškolskí*é učiteľia*ky sú väčšinou odborníci*čky vo svojich vedných odboroch a svoju pozornosť venujú predovšetkým naplneniu osnov vyučovanej disciplíny a menej sa zameriavajú na spôsob výuky. Medzi nimi sa nájdu takí, ktorí využívajú tradičné vyučovacie metódy (motivačné, expozičné, fixačné, diagnostické, klasifikačné a pod.), ale aj takí*é, ktorí*é do vyučovacieho procesu prinášajú moderné či aktivizujúce metódy (napr. aktívne skupinové metódy, divadelné hry, diskusie, situačné a inscenačné metódy, mnohostranné hranie rolí, dramatické hry, metódy na rozvoj tvorivosti, metódy rozvoja kritického myslenia a i.). Vysokoškolskí*é pedagógovia*čky by mali používať vo výučbe vo väčšej miere inovatívne metódy, čím sa výsledky vzdelávacieho procesu výrazne skvalitnia a zabezpečia sa tak odborne a kreatívne pripravení absolventi do praxe.

Poukážeme hlavne na tvorivé workshopy realizované v rámci projektu, v ktorých lektori využívali zážitkové a skúsenostné učenie. V septembri 2022 sa uskutočnila plánovaná domáca exkurzia v meste Bratislava, v rámci exkurzie sa navštívili viaceré kultúrne a umelecké

inštitúcie.¹⁰ Divadelný ústav v Bratislave nám ponúkol v spolupráci s EDUdrama tvorivý workshop s názvom *Romeo a Júlia v grafickom románe* pod vedením lektoriek Barbory Jurinovej a Veroniky Kořínkovej. Lektorky zdôrazňujú, že aktivity workshopu „*boli volené predovšetkým tak, aby zaujali študentov a študentky. Pri ich koncipovaní sme teda hľadali styčné body dramatického textu a života súčasnej mládeže. Takýto osobný zážitok z textu, zhmotnenie postáv cez vlastné konanie a vytvorenie ich plastického obrazu, prirodzene, vzbudí záujem, príbeh sa stane viac osobným a motivuje študentov k prečítaniu pôvodného textu. Forma komiksu je zároveň pre mládež nielen vizuálne zaujímavá, ale napomáha tiež jednoduchšej orientácii v spleti udalostí dramatického deja a ľahšie sprostredkúva štruktúru dramatického textu od expozície po katastrofu*“ (Jurinová, Kořínková 2023). Spomenieme ešte textilný workshop s názvom *Material Flow* pod vedením Lucie Horňákovéj Černayovej a Andrey Kaňkovskej v Galérii Médium a workshop *Možnosti práce s výstavou súčasného umenia ako so vzdelávacou platformou* pod vedením Petra Pivodu a Barbory Tribulovej v Slovenskej národnej galérii.

Tvorivý workshop zameraný (november 2022) na využívanie tvorivých a zážitkových metód bol realizovaný v rámci výučby disciplín Tvorivá dramatika, Metodika a didaktika estetiky 1, 2 opäť v spolupráci s EDUdrama Bratislava. Workshop *Zbojníková dcéra Ronja* s metodickým rozborom pre študentov a pedagógov humanitných odborov viedli lektorky Barbora Jurinová a Veronika Kořínková. Cieľom workshopu bola aplikácia metód dramatickej výchovy do vyučovania všeobecnovzdelávacích predmetov kurikula.

Tvorivý seminár estetiky *Pominuteľnosť – okamih – trvácnosť. Aura pod závojom mediálnej tvorby* (apríl 2023), lektor Lukáš Makky. Seminár bol zameraný na text Waltera Benjamina *Umenie v ére svojej technickej reprodukovateľnosti*, kde študenti sledovali myšlienkové špecifiká analyzovaného textu a skúmali proces elementárnej a interaktívnej reprodukcie rôznorodých umeleckých praktík. Ponúkaný tvorivý seminár priamo vstúpil do výučby disciplíny Interpretácia filmového diela 2.

Tvorivý seminár estetiky *Platónov lón dnes alebo (prečo ho) čítať znovu* (október 2023), lektor Adrián Kvokačka bol zameraný na netradičné zapojenie študentov*iek do dekonštrukcie a samplingu

¹⁰ Divadelný ústav, SND, SNG, Galéria Médium, Galéria Nedbalka, Nová Cvernovka, Múzeum Jána Cikkeru.

vybraného dialógu z diela antického odkazu (Platón). Primárnym cieľom bolo hľadanie afinít jednotlivých pozícií, tvorivé rekonfigurovanie stratégií budovania argumentov, rolové hry (dialóg in vivo), vrstvenie interpretačných rovín s cieľom individuálneho zážitku tvorby na podklade klasického odkazu tematizujúceho estetickú kategóriu krásy v jej vzťahu k ideám a umeniu. Ponúkaný textový seminár priamo vstúpil do výučby disciplíny Platónska a aristotelovská estetika.

Muzeoedukologický workshop *Myslieť „in situ“: kapitoly z galerijnej animácie* (máj 2023) v priestoroch galérie Caraffka v Prešove pod vedením lektoriek Edity Vološčukovej a Ľubice Kotálovej. Vybraná kurátorská a umelecko-teoretická osobnosť predstavila počas workshopu svoju prácu a prostredníctvom vopred pripravených tvorivých aktivít študenti získali potrebné zručnosti v oblasti galerijnej a muzeálnej pedagogiky, resp. interpretačné zručnosti. Projekt bol súčasťou výučby v rámci disciplíny Muzeoedukológia¹¹.

V septembri 2023 sa v rámci zahraničnej exkurzie v Katoviciach uskutočnil Tvorivý divadelný workshop *Teatr animacji*. Zabezpečovalo ho partnerské zahraničné pracovisko Inštitút vied o kultúre, Fakulta humanitná, Sliezska univerzita v Katoviciach (PL, Aneta Głowacka, Dorota Fox). Lektorkou workshopu bola Olga Chrzan. Divadelný workshop priblížil študentom bábkové divadlo a najmä prácu s bábkou.

Prínosom spomínaných tvorivých aktivít projektu je poukázať na to, že aj vysokoškolskí*é pedagógovia*čky inovujú a skvalitňujú výučbu tvorivými zážitkovými metódami. Snahou je aj v rámci edukačného procesu prizývať odborníkov z praxe, ktorí počas tvorivých workshopov odкрývajú študentstvu nielen odborné znalosti a skúsenosti, ale umožňujú im pod ich vedením počas tvorivého procesu zakúšať estetický zážitok a estetickú skúsenosť.

V rámci ďalšieho prieskumu k danej problematike sa otvárajú otázky: Kol'ko vysokoškolských pedagógov*gičiek využíva vo výučbe tvorivé, zážitkové a skúsenostné či aktivizujúce metódy a konkrétne aké? Ako zážitkovo-skúsenostnú výučbu vnímajú študenti na vysokých školách? V čom ich táto výučba obohatila? Využívajú absolventi*tky vysokých škôl tvorivé a moderné aktivizujúce metódy neskôr vo svojej profesionálnej praxi? Tvorivé, zážitkové a aktivizujúce metódy sú tiež jednou z ciest ako pomáhať každej osobnosti v jej komplexnom rozvoji.

Môžeme konštatovať, že táto disciplína má svoje

opodstatnené miesto v obsahových plánoch študijných programov estetika a učiteľstvo estetiky. V budúcnosti by bolo možné uvažovať o navýšení hodín tejto disciplíny, aby študenti mohli dostatočne preniknúť do podstaty tvorivej dramatiky, najmä jej praktickej časti. V závere vyjadrujeme podporu všetkým iniciatívam, ktoré sa snažia o zaradenie dramatickej výchovy do školského kurikula na Slovensku.

Literatúra:

- EVJAKOVÁ, D., 2018. Úvod. In: Evjaková, D. a J. Hyža, eds. *Dramatická edukácia na Slovensku*. Bratislava: Iniciatíva EDUdrama, Občianske združenie oProti, s. 4-5. ISBN 978-80-971188-2-2.
- KOLLÁROVÁ, D. a H. ZELENÁKOVÁ, 2018. *Dramatická výchova v univerzitnom vzdelávaní*. In: Evjaková, D. a J. Hyža, eds. *Dramatická edukácia na Slovensku*. Bratislava: Iniciatíva EDUdrama, Občianske združenie oProti, s. 115-129. ISBN 978-80-971188-2-2.
- JURINOVÁ, B. a V. KOŘINKOVÁ, 2023. Klasika v grafickom románe alebo ako na divadlo v škole [online]. In: Javisko. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://javisko.sk/klasika-v-grafickom-romane/>
- MACHKOVÁ, E., 2019. Kam kráčí dramatická výchova na Slovensku. In: *Tvorivá dramatika*. Časopis o dramatické výchově, literatuře a divadle pro děti a mládež. Roč. XXX, č. 86, s. 7-8. ISSN 1211-8001.
- PAVLOVSKÝ, P., 2004. *Základní pojmy divadla. Teatrologický slovník*. Praha: Nakladatelství LIBRI a Národní divadlo. ISBN 80-7277-194-9 (Libri), ISBN 80-7258-171-6 (Národní divadlo).
- VALENTA, J., 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada Pub-lishing. ISBN 9788024718651.
- VÁŇOVÁ, M., 2020. Lekce nemusí být dokonalá, ale poctivá. In: *Tvorivá dramatika*. Časopis o dramatické výchově, literatuře a divadle pro děti a mládež. Roč. XXXI, č. 91, s. 11-14. ISSN 1211-8001.
- ZAHATŇANSKÁ, M. a E. KUŠNÍROVÁ, 2017. *Metody podporující aktivně vyučování*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-1959-3.

Eva Kušnírová

Vysokoškolská pedagogička a estetička. Od r. 2008 pôsobí na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity, na Inštitúte estetiky a umeleckej kultúry. Hlavné oblasti a témy jej vedeckého výskumu sú dejiny a teória svetového divadla, alternatívne divadlo, súčasné slovenské divadlo, regionálna, divadelná kultúra (Spiš), festival Akademický Prešov, estetika performatívneho umenia, tvorivá dramatika a neformálne vzdelávanie divadlom. Je autorkou viacerých monografií, vysokoškolských učebníc z oblasti jej výskumu a úspešnou riešiteľkou mnohých grantových projektov KEGA a VEGA v r. 2000 – 2023, Erasmus a pod. Je členkou Spoločnosti pre estetiku na Slovensku. A spoluorganizátorkou významnej konferencie Súradnice estetiky, umenia a kultúry na Prešovskej univerzite.

11 Premenený v študijnom programe estetika na Galerijná animácia.

EDUKÁCIA A PARTICIPATÍVNE AKTIVITY V STRATÉGIÁCH AKTIVIZÁCIE PUBLIKA¹

Aktuálne koncepčné a strategické dokumenty pre kultúru zdôrazňujú význam aktívnej participácie, nakoľko pozitívne ovplyvňujú (kultivujú) nielen skúsenostný svet jednotlivcov, ale zasahujú aj súdržnosť spoločností a kolektívov. Kultúrne a umelecké aktivity v priebehu 20. storočia prekročili symbolické hranice kamenných inštitúcií: umelci aktívne hľadajú svojich recipientov a divákov a vo vzájomnom dialógu problematizujú tradičné modely recepcie (autor – dielo – príjemca). Tvorivý proces reaguje na potreby a výzvy kultúrneho a sociálneho kontextu, umelci prostredníctvom tvorivých aktivít zvyšujú povedomie o problémoch a výzvach súčasnosti. Verejní aktéri využívajú synergický efekt umení a kultúrnych aktivít pri oživovaní samotného kultúrneho života ale aj občianskej angažovanosti. Nový prístup sprevádza ustanovenie novej paradigmy nazerania kultúry: iniciátormi bola nielen akademická sféra, ale aj politická a občianska verejnosť. Predstavitelia kľúčových kultúrnych, umeleckých ako aj kreatívnych inštitúcií, dlhodobu participujúci na kreovaní odporúčaní v oblasti kultúrnej politiky v pozícií expertov, zdôrazňujú, že zmena nazerania na kultúru ale aj umenia, prebehla kontinuálne. Vnímanie umení prebieha pod väčším drobnohľadom odborníkov a v intenciách teórií jednotlivých umení. Zmena nazerania na kultúru, ktorá bola v 20. storočí tematicky zastrešená ako tzv. obrat ku kultúre (The Cultural Turn), ovplyvnila aj verejný a politický diskurz. Nastolená nová paradigma zohľadňuje nové podnety teoretickej reflexie aj impulzy diania vo verejnej sfére (do ktorej zase často presahovali aj iniciatívy umeleckých aktérov).

Okrem akademicko-teoretickej reflexie je vnímanie kultúry kontextovo viazané:

- a) **s procesmi transformácie hospodárstva:** kultúra je prezentovaná ako tzv. štvrtý rozvojový pilier ale aj ako hospodárske odvetvie, ktorého rozvoj je možné manažovať a plánovať, pričom direktívne prístupy a zásahy (napr. direktívne modely kultúrnej politiky) nahradilo kultúrne plánovanie;
- b) **s internacionalizáciou a európskou integráciou:** kultúrny turizmus ako zdroj príjmov lokalít, kultúrne dedičstvo ako jedinečný kultúrny potenciál Európy²,
- c) **s upevňovaním princípov liberálnej občianskej demokracie,** v ktorej už kultúra nie je vnímaná ako nástroj proklamácie národnej identity,

¹ Príspevok je výstupom projektu VEGA (č. 1/0704/21) *Monitorovanie revitalizácie aktérov kultúrneho a kreatívneho priemyslu po epidémii COVID-19*

² Ochránovať kultúrne dedičstvo ako hodnotu, ktorú si vážia obyvatelia lokality. Ochrana kultúrneho dedičstva, najmä v lokalitách, ktoré sú stále obývané, nemá v prípade objektov s kultúrno-historickou hodnotou vyústiť do skanzenizácie, muzeizácie či „umŕtvenia zakonzervovaním“.

ale je prostredím podnetov a inšpirácií na plnohodnotný a kvalitný život. Súčasťou je aj rozširovanie povedomia o kultúrnych právach³ ako aj o práve aktívne participovať na verejnom dianí a živote sídla a lokality.

Kultúra ako pojem nezastrešuje len umelecké a tvorivé aktivity či prejavy, ktoré si spoločnosť odovzdáva ako odkaz na svoju minulosť (kultúrna tradícia), hoci ich naďalej vnímame ako dôležité. Redukovanie vnímania kultúry len na zúženú oblasť a marginalizovanie (či znevažovanie) aktivít a prejavov spojených so spôsobom života konkretizovateľných skupín (často identifikovaných na základe priznanej inakosti) znamená popieranie princípov, ktoré sú pre fungovanie kultúry v liberálnej občianskej demokracii dôležité. Kultúra je oblasťou ľudských aktivít, ktoré sú významné a hodnotné samé o sebe ale zároveň na seba navrstvujú aj ďalšie využitie a funkcie: môžu vzniknúť s ambíciou poskytnúť špecifickú formu skúsenosti (estetický zážitok), môžu byť impulzom k aktívnemu neformálnemu učeniu sa (socializácia, enkulturácia, neformálne vzdelávanie a pod.), môžu vzniknúť ako výsledok ekonomicky motivovanej činnosti a fungovať ako obchodovateľný tovar, služba alebo produkt.

Kultúra síce funguje ako hospodárske odvetvie, ale je to zároveň aj organický systém s väzbami na okolitý kontext, v ktorom sa kreativita a inovácie generujú. Na rozdiel od etablovaného konceptu kultúrnych a kreatívnych odvetví (či kultúrneho a kreatívneho priemyslu) korešponduje pomenovanie **ekosystémy kultúrneho a kreatívneho priemyslu**⁴ s jedinečným modelom vzťahov, ktorý „poháňa“ a generuje obraty v kultúrno-kreatívnych odvetviach. Pojem „ekosystém“ akcentuje, že fundamentom kultúry sú vzťahy a väzby medzi ľuďmi, živá aktívna participácia na kultúre a umení. Zdôrazňuje, že konceptualizácia kultúry ako súčasti hospodárstva musí zohľadňovať nielen multiplikačné efekty,

3 Globálny rámec kultúrnych politík by mal byť výslovne založený na kultúrnych právach, ktoré sa stávajú normou v tých národných, regionálnych a miestnych politikách, ktoré výslovne riešia problém nerovností, najmä prostredníctvom kultúrnych programov zameraných na vzdelávanie, aktívnu účasť, kritické občianstvo, rodovú rovnosť, jazykovú rozmanitosť, a posilnenie postavenia pôvodného obyvateľstva a marginalizovaných skupín. Vo všeobecnosti, miestne a regionálne samosprávy sú sklamané z toho, že sa im venuje málo pozornosti zo strany národných vlád v týchto otázkach. Vzhľadom na svoju blízkosť k občanom sa miestne a regionálne vlády môžu zapojiť a uľahčiť spoluprácu s komunitami a zainteresovanými stranami procesoch spoluvytvárania politík založených na kultúrnych právach.

4 *Závery Rady na tému budovanie európskej stratégie pre ekosystém kultúrneho a kreatívneho priemyslu*. (2022/C 160/06). Dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XG0413%2801%29&from=EN>; Rada Európskej únie: *Závery Rady na tému „Budovanie európskej stratégie pre ekosystém kultúrneho a kreatívneho priemyslu“*. Dostupné na <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/creative-europe-2021-2027/>

ale aj témy **udržateľného rozvoja, adaptability kultúrnych a sociálnych systémov** a reflexiu umení s dôrazom na princípy **organickosti a dynamickosti**. Vo výraznej miere presahuje do znalostnej sféry a využíva mechanizmy znalostnej ekonomiky. Rovnako je pre jeho dynamický rast dôležitá spolupráca s verejnou sférou. Práve prostredníctvom participácie na kultúre a na sociálnom dianí dochádza k rozvoju **zručností a schopností**. V rámci prebiehajúceho edukatívneho obratu dochádza nielen k prepojeniu funkcií umení a vzdelávania (metodiky podporujúce rôzne stratégie aktivizácie publika pre jednotlivé oblasti umení), ale intenzívnejšie sa využívajú impulzy a podnety zo živej participatívnej kultúry. Prináša nové riešenia a pohľady, pričom nemá ambíciu nadbiehať väčšinovému vkusu a teda fungovať primárne ako katalyzátor zisku. Aby kultúra generovala kreatívny potenciál (a plnila očakávané rastové parametre), musí sama čerpať impulzy zo svojho jadra, v ktorom je najvýraznejšie prítomná kvalita tzv. expresívnych hodnôt⁵. Cieľom aktivity mnohých umelcov nie je produkovanie expresívnych hodnôt, pretože praktikovaním umenia prekročili hranice vnímania umenia ako artefaktu: bytie umenia rozšírili na mnohodimenzionálnu participáciu, v ktorej sa stierajú rozdiely medzi umelcom, dielom a príjemcom. Súčasťou procesu zviditeľnenia tzv. participatívneho umenia bola aj re – konceptualizácia diváka a publika a precizovanie významu samotného pojmu participácia a zážitková recepcia. Umenie vnímané ako živá expresívna komunikácia získava svoje komplexné funkcie v recepcii, ktorá vyústi do estetického prežívania a estetického zážitku, ale presahuje aj do ostatných sfér, najmä sociálnej. Skúsenosti aktérov z oblasti umenia aktívne reagujú na dôsledky pandémie: hľadajú nové formy a spôsoby aktivizácie divákov a recipientov, prispôsobujú sa novým podmienkam (vrátane digitalizácie ale aj konceptu udržateľnosti). Do praktikovania umenia presahuje kontinuálna a cieľavedomá práca s publikom a recipientami. Jednou z dôležitých tendencií v súčasnom umení je „obrat k divákovi“, ktorého súčasťou je aj zvýšený záujem umelcov a kultúrnych aktérov o reflexiu vzťahov medzi umením, osvetou a vzdelávaním.⁶

5 Vzhľadom na dynamické zmeny v spoločnosti a nové modely fungovania trhového hospodárstva môžu prvky systémov kultúry a umenia ako ekonomické produkty fungovať v kolobehu konzumu a predaja (napr. trh s umením, tzv. komerčná alebo spotrebná kultúra), často v rámci odvetví kreatívnej ekonomiky.

6 „Obrat k divákovi“ možno vnímať ako reakciu na dominantnú inštitucionalizáciu umenia, na nové postupy a metódy umeleckej tvorby ako aj aktuálne kultúrne ukotvenie umenia. Estetický zážitok a estetická skúsenosť predstavujú východisko aj pre uplatňované aktivity a stratégie „práce s publikom“, ktoré sú súčasťou širších paradigmatických zmien (sociálny obrat, edukatívny obrat).

Edukatívny obrat ako kontext inovovania funkcií kultúry

Analýza dôsledkov pandémie pre kultúru a s ňou spojené kreatívne odvetvia upriamila pozornosť na oblasti, ktorým v doterajších koncepcných a strategických dokumentoch nebola venovaná dostatočná pozornosť, najmä kvalitnej príprave nových profesií v segmente kultúrnych tovarov a služieb. Na potrebu pripraviť komplexnejšiu politiku vzdelávania v oblasti kultúry upozorňuje aj **Stratégia kultúry a kreatívneho priemyslu 2030**.⁷ Jedná sa o dokument, ktorý sumarizuje dlhodobé ciele a určuje smer rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu pre aktuálne desaťročie. Obsahové analýzy a zisťovania, ktoré boli podkladom pre prípravu tohto dokumentu, zviditeľnili nedostatky a problémové oblasti v kultúre, vrátane oblasti ľudských zdrojov. Súvisia s odbornosťou profesionálov a profesionálok v odvetviach kultúry, zdôrazňujú riziká vyplývajúce z dlhodobej absencie kontinuálneho vzdelávacieho systému vrátane systému profesijného vzdelávania či kariérového poradenstva. Odborníci, participujúci na príprave dokumentu, ako neprehliadnuteľné tendencie vo vzorcoch správania súčasnej populácie vnímajú aj klesajúci záujem o participatívne formy kultúry, pričom uvedená tendencia je v našom prostredí sledovateľná dlhodobejšie a možno ju vnímať ako rizikový trend. Na základe výsledkov viacerých analýz Ministerstvo kultúry SR zahrnilo do aktuálnej Stratégie rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu 2030 ako jeden z cieľov **modernizáciu a inováciu vzdelávania prepojením s praxou**, vrátane participácie zamestnávateľov na vzdelávacom procese. Vzdelávanie by sa okrem prípravy špecifických profesií pre jadro kreatívneho priemyslu malo zamerať aj na systematickú prípravu riadiacich pracovníkov, s dôrazom na rozvoj manažérskych, podnikateľských a digitálnych zručností. Medzi ďalšie zručnosti a schopnosti, ktoré nové princípy implementované v kultúrnych politikách od profesionálov v oblasti kultúry vyžadujú, patria facilitácia, vedenie kritickej diskusie, poznanie metodík a postupov rozvíjania participácie, vizualizácia dát a informácie a orientovanie sa vo výskumných kvantitatívnych a kvalitatívnych metódach.

Mnohé inštitúcie v okolitých krajinách už dlhodobo ponúkajú programy zamerané na kontinuálne upevňovanie skúseností a zážitkov s recepciou umenia a s participáciou na autentickú kultúre. Východiskom aktivít, zastrešených ako **rozvíjanie publika (audience development)** sú

7 MINISTERSTVO KULTÚRY SR: Stratégia rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu 2030. [online] Bratislava 2023. Dostupné na <https://strategiakultury.sk/>

zacielené na verejnosť, ktorá môže, ale nemusí mať autentickú skúsenosť s ponukou kultúrnych služieb. Nadväzuje na niektoré aktivity a stratégie, ktoré sa v európskom prostredí implementovali v kontextoch kultúrnych politik od konca 90. rokov 20. storočia.⁸ Mnohé z nich využívali ako východiská či inšpirácie postupy široko chápanej estetickej výchovy, ale zvolené stratégie a ciele už sú výraznejšie poznamenaná prístupom manažérov. Identifikované nedostatky (nízka miera návštevnosti, strata záujmu) sa snažia odstrániť v krátkodobom časovom horizonte. Na nadviazanie dlhodobého vzťahu a jeho kontinuálne upevňovanie sa zameriavajú aktivity na zvyšovanie participácie. V domácom prostredí by bolo vhodným riešením vytvorenie spoločnej platformy, ktorá by otvorila otázky systémového prístupu k uvedenej téme, vrátane adresných metodík a postupov dobrej praxe. Na potrebu implementovať do vzdelávacieho obsahu také formy vzdelávania, ktoré rozvíjajú zážitkovosť a participatívnosť, upozorňujú aj viacerí domáci teoretici a viaceré domáce teoretičky (M. Ballay⁹, S. Kopčáková¹⁰, D. Inšitorisová, E. Kušnírová¹¹).

Participatívnosť ako parameter kvality

Zlepšovať kvality verejných služieb v kultúre možno prostredníctvom základných nástrojov: legislatívne prostredie, kultúrna politika štátu na všetkých úrovniach, verejná a súkromná finančná podpora ako aj zvyšovanie motivácie obyvateľov aktívne na kultúre participovať. Uvedené oblasti boli donedávna zastrešené kultúrnou politikou. V poslednom desaťročí sa v oblasti koncepcného prístupu ku kultúre objavuje nový metodický rámec na formulovanie cieľov a stratégií kultúrneho rozvoja – **kultúrne plánovanie**. Kultúrne plánovanie nesmieme zamieňať s direktívne centralizovaným prístupom postulovania celospoločensky závažných cieľov a tém v rámci politických programov (či kultúrnych politik).

Základnými princípmi tohto inovatívneho prístupu je

8 SLUŠNÁ, Z.: Aspekty a trendy súčasnej kultúry. [online] Bratislava: Národné osvetové centrum, 2015, str. 86 – 94. Dostupné na <https://www.nocka.sk/wp-content/uploads/2020/04/Aspekty-a-trendy-s%C3%BA%C4%8Dasnej-kult%C3%Ary.pdf> [cit. 2023-05-22]

9 BALLAY, M.: Ateliérový modus výučby. [online] *Culturologica Slovaca*. 2021, roč. 6, č. 1, str. 50 –59. Dostupné na <http://www.culturologicaslovaca.ff.ukf.sk/index.php/archiv> [cit. 2023-05-22]

10 KOPČÁKOVÁ, S.: *Aktuálne otázky hudobnej estetiky 20. a 21. storočia*. Prešov: FF PU v Prešove, 2020. s. 131 – 222.

11 KUŠNÍROVÁ, E. *Formal and Non-formal Education Through Theater*. In: *Review of Artistic Education* ISSN 2069-7554, č. 25 – 26 (2023), s. 101-112. DOI: <https://doi.org/10.2478/rae-2023-0015>

identifikovanie a špecifikovanie potrieb lokálneho spoločenstva, evaluácia ponuky inštitúcií a organizácií, voľba cieľov a spôsobov ich dosiahnutia, identifikovanie a špecifikovanie kultúrnych zdrojov (široko chápaného kultúrneho a sociálneho kapitálu lokality) a stanovenie pravidiel prerozdelenia finančných zdrojov. Jednou z ambícií uvedeného prístupu je udržateľnosť živej a autentickej kreativity, rozvíjanie kreativity v prostredí ľudských sídiel tak, aby obyvatelia svoje sídla (a ich parcializované/parciálne časti, ako sú mestské štvrte, suburbánne zóny) naplnili symbolickým konaním: „privlastnili si“ priestor, obývali ho a identifikovali sa s ním. Jeho základom je mäkkší prístup, využívajúci participáciu lokálneho spoločenstva (v ideálnom prípade s komunitnými interakciami a väzbami medzi jednotlivými verejnými aktérmi). Vyúsťuje do vzájomnej spolupráce a konsenzuálne nasmerovaného dialógu širokého spektra aktérov verejného života, teda nielen vybraných predstaviteľov kultúrneho či politického života. Ako vedecký nástroj súvisí koncept živej kultúry s tendenciami vnímať kultúru ako fenomén, existujúci primárne cez spoluúčasť a participáciu na spoločných hodnotách, vrátane hodnôt ukotvených v étose spoločenstva a vo verejných dobrách. Živá kultúra je v prostredí miest a sídiel nielen vítaným kultúrnej prejavom, ale ako katalyzátor kreatívnych inovácií sa môže stať dôležitým zdrojom inovácií hospodárskych. V aktuálnych dokumentoch sa v súvislosti s kultúrnymi prejavmi ako bazálne parametre zdôrazňujú participatívnosť, aktívnosť („angažovanosť“), dostupnosť a verejnoprospešnosť kultúrnych aktivít. Pod kultúrne aktivity podľa aktuálnych koncepcných materiálov EÚ pre oblasť kultúry zahŕňame:

1. všetky aktivity v kultúre, vrátane ekonomických, ktoré sú spojené so šírením kultúry (od tvorby, výroby, šírenia, obchodovania, uchovávaní ako aj s nimi súvisiacimi činnosťami);
2. využívanie kultúrnych tovarov a služieb v bohatom a rozmanitom spektre.

Živá kultúra ako kontext aktívnej participácie

Živú kultúru vnímame ako multidimenzionálne sociálne a kultúrne milieum, ktoré sa odvíja od autentických aktivít, prejavov aj praktík aktérov kultúrneho života, v menšej miere sa spája s organizovanými formami produkovanými profesionálmi. Živá kultúra nie je situovateľná hierarchicky: nenahrádza iné kultúry, rozkladá sa po horizontálach aj vertikálach, pretína životy jednotlivcov, sociálnych skupín, spoločenstiev aj spoločenských inštitúcií. Vyznačuje sa dynamikou, premenlivosťou, ktorá sa generuje

prostredníctvom aktivít a kreatívnej energie spoločenstva. Kumuluje sa prostredníctvom aktívnej spoluúčasti na kultúrnom živote. Živá kultúra je aktívne spojená s bytím človeka, s jeho ukotvením v teritóriu ako mieste (*lieu*), cez pôsobenie človeka sa má byť hodnotovo ukotvená v étose spoločenstva. Ustanovuje sa v praktikách a aktivitách človeka a spoločenských skupín, ako sú odozvy (reakcie), osvojenie si, odmietnutie, zapojenie sa.

Živá kultúra sa rozprestiera aj za hranicami klasickej koncepcie umenia, čoraz širšie pole v nej zaberajú prejavy populárnej kultúry, spadajú do nej aj voľnočasové aktivity spojené s umeleckými aj kreatívnymi záujmami. Rozširovanie kontinuálneho definičného rámca kultúry a presúvanie ťažiska záujmu na nové skupiny kultúrnych aktérov a nové odvetvia kultúry v sebe nesie riziko nadradenia ekonomickej hodnoty nad prejavy spojené s umeleckou hodnotou, expresívnou hodnotou a princípom tvorivosti. Formy a prejavy, nachádzajúce sa v jadre kreatívnych odvetví (scénické umenia a prejavy spojené s tzv. nereprodukovateľným zážitkom spočívajúcim v expresívnej hodnote), sú náročné nielen recepčne, ale samotnou produkciou. Ak v prípade kultúry ako exkluzivity môžeme hovoriť o dominancii špecifickej hodnoty (umeleckej, estetickej, historickej), v prípade začlenenia kultúry do systému ekonomických odvetví sa hodnotou „ospravedlňujúcou“ výdavky na kultúru (**bez širšej verejnej diskusie**) stáva primárne preukázateľný zisk.

Kultúra ako širšie chápaný *spôsob života* zahŕňala praktické a každodenné odpovede človeka na podnety a výzvy okolitého prostredia, vždy vychádzala z konkrétnej žitej skúsenosti. Ponúka členom spoločenstva odpovede na dôležité otázky: „*prečo existujeme?*“, „*o čom sme presvedčení?*“, „*v čo veríme?*“, „*čím chceme byť?*“ a zároveň funguje aj ako zásobáreň stratégií, aktivít a postupov, ktoré umožňujú a uľahčujú každodenné bytie. Medzi prejavy funkčného spoločenstva patrí odovzdávanie si skúseností so svetom, vzájomná spolupráca v rámci skupiny a funkčné sociálne väzby. Spoločným menovateľom uvedených prejavov a aktivít je existencia „prežitého a skúseného“ ako sumy špecifických informácií, ktoré umožňujú vytvoriť pozitívny obraz spoločenstva ako mentálnej reprezentácie vo vedomí jeho aktérov.

Kultúru vnímame ako oblasť, ktorá zastrešuje všetko, čo nám umožňuje v komplexnosti využívať hmotné aj nehmotné kvality a hodnoty, ktoré ako ľudské spoločenstvá vytvárame. Široké vymedzenie kultúry, o ktoré sa vo svojich oficiálnych dokumentoch opiera Rada Európy a Európska únia, zdôrazňuje potenciál a synergiu medzi profesionálnou

kultúrou a umením, aktivitami iniciovanými občianskou spoločnosťou a okolitým prostredím, vrátane sociálneho a životného. Aktéri občianskej spoločnosti komunikujú svoje ciele a aktivizujú občanov prostredníctvom umenia: využívajú happenings, performancie a iné formy, presahujúce medzi kultúrno-umeleckou a verejnou sférou. Ďalšou charakteristikou nových aktérov na scéne tzv. autentickej miestnej kultúry je podpora cieľov a tém odvíjajúcich sa od tzv. postmateriálnych hodnôt (ako napr. globálne vzdelávanie, Fair Trade, environmentálne témy), ktoré nezaujímajú veľké skupiny obyvateľstva, ale cez aktivity a iniciatívy „zdola“ sa naopak môžu dostať do širšieho povedomia a nakoniec aj do verejných politík na miestnej a regionálnej úrovni. Základnými princípmi tohto inovatívneho prístupu je identifikovanie a špecifikovanie potrieb lokálneho spoločenstva, evaluácia ponuky inštitúcií a organizácií, voľba cieľov a spôsobov ich dosiahnutia, identifikovanie a špecifikovanie kultúrnych zdrojov (široko chápaného kultúrneho a sociálneho kapitálu lokality) a stanovenie pravidiel prerozdelenia finančných zdrojov. Jednou z ambícií uvedeného prístupu je udržateľnosť živej a autentickej kreativity, rozvíjanie kreativity v prostredí ľudských sídiel tak, aby obyvatelia svoje sídla (a ich parciálne časti ako sú mestské štvrte, suburbánne zóny) naplnili symbolickým konaním: „privlastnili si“ priestor, obývali ho a identifikovali sa s ním.

Na nevyhnutnosti sprítomňovania kultúry v každodennom živote postavil svoju koncepciu kultúrnej politiky Charles Landry. Úlohu kultúrnej politiky v 21. storočí už nespája len so sprístupňovaním exkluzívnych umeleckých a kreatívnych aktivít, ale aj s participáciou čo najširšej časti občianskej verejnosti na výsledkoch ľudskej tvorivosti, pričom do participácie zahŕňa aj diskusie o povahe a hodnotách kultúrnych prejavov a kultúrnej identity.¹² Všetky formy kultúry, či sa jedná o odhmotnenú produkciu, výnimočné exkluzivity alebo na živej participácii postavené prejavy a aktivity, sú v kontexte globálnych rozvojových dokumentov dôležité v oblasti rozvoja ľudských zdrojov ako toho najcennejšieho potenciálu, vďaka ktorému dochádza aj k akcelerácii v oblasti hospodárstva.

Jednou z nosných ideí kultúrneho plánovania je udržateľnosť tzv. živej kultúry, sprítomňovanie umenia a kultúry v každodennom živote a to nielen v tradičných formálnych inštitúciách, ale aj vo verejných priestoroch. Ako dôležité ciele kultúrnych politík v 21. storočí nepovažuje

12 LANDRY, CH. – MATARASSO, F.: *Hledání rovnováhy. 21 strategických dilemat v kulturní politice.* Praha : Barrister a Principal, 2015.

primárne funkcie, ktoré organizácie a subjekty plnia a kvôli ktorým sa v dejinách kultúry sformovali: napríklad poslaním galérií či múzeí nemá byť len zbieranie a správa artefaktov. Každá súčasť kultúrneho a umeleckého systému sa môže, s ohľadom na špecifiká oblasti, v ktorej pôsobí (kultúra a umenie), správať „trhovo“ v intenciách dôsledného a cieleného záujmu nielen o zhromaždené artefakty (**objekty**), **ale aj subjekty**.

Živá kultúra nepotrebuje k svojmu bytiu len infraštruktúru, ako živý ekosystém tvorený umelcami, aktérmi, kreatívnymi osobnosťami a ich publikom, ktorých silnou konkurenciou sú globálni aktéri, vyžaduje aj rôzne formy podpory na strane štátnych inštitúcií aj lokálnej správy a miestnych zainteresovaných strán. Stimulovanie a rozvoj kreatívnych a kultúrnych podnikov nastáva nielen iniciatívou aktérov, ale vyžaduje aj korektné mechanizmy nastavené legislatívnym rámcem aj parciálnymi politikami pre širšie chápanú „kultúru“, vrátane umení a kreatívnych odvetví. Živá kultúra nie je hierarchickou úrovňou, rozkladá sa po horizontálach aj vertikálach, pretína životy jednotlivcov, sociálnych skupín, spoločenstiev aj spoločenských inštitúcií. Vyznačuje sa dynamikou, premenlivosťou, ktorá sa generuje prostredníctvom aktivít a kreatívnej energie spoločenstva. Kumuluje sa prostredníctvom aktívnej spoluúčasti na kultúrnom živote. Živá kultúra je aktívne spojená s bytím človeka, s jeho ukotvením v teritóriu, cez pôsobenie človeka má byť hodnotovo ukotvená v étose spoločenstva. Ustanovuje sa v praktikách a aktivitách človeka a spoločenských skupín, ako sú odozvy (reakcie), osvojenie si, odmietnutie, zapojenie sa. Na pomenovanie novej kultúrnej situácie sa zaužívalo pomenovanie, ktoré implementoval Pier Luigi Sacco, ktorý je okrem pôsobenia v akademickej sfére aj členom a poradcom viacerých európskych inštitúcií. Konštatoval, že kým kultúra samotná je dynamickým a obnovujúcim sa systémom, na dianie v kultúre menej pružne reaguje teória ako prax, najpružnejšie reakcie identifikoval v rámci organizácií s menej formálnymi väzbami. Nastolená etapa (**kultúra 3.0**) znamená adaptáciu kultúry na prostredie občianskej liberálnej demokracie, najmä rešpektovaním princípov tolerancie, inklúzie a rovnostárstva (vrátane rodovej rovnosti), v ktorom sa formuje skúsenostný svet Mileniálov ako digitálnych nomádov. Okrem princípu otvorenosti sa opiera o menej direktívne modely riadenia (kultúrne plánovanie) a zohľadňuje zmenu pozície subjektov a aktérov občianskej spoločnosti. Využíva koncept **komunitnej participatívnosti a identít**, ktoré sa ňou viažu. Pozitívnym benefitom nastolených sociálnych vzťahov a väzieb (ktoré sú výsledkom dlhodobých snáh EÚ o integráciu princípov sociálnej súdržnosti do rozvojových politík) je

aktivizácia občanov, pretože o dianie v spoločenstve, do ktorého sa vedome a dobrovoľne začleňujú, majú aktívny záujem. Merateľným parametrom takto fungujúcich vzťahov je participácia (aj na kultúre). Vzťahy medzi tvorcami a publikom nerozdeľuje neprekročiteľná symbolická bariéra, kultúru a umenie neuzatvárame výlučne do exkluzívnych priestorov. Namiesto súperenia o diváka aktuálne metodiky odporúčajú kultúrnym organizáciám výraznejšie aplikovať stratégie a postupy rozvíjania návštevnosti a budovania publika (*Audience Development*), prostredníctvom ktorých je vedené k účasti na kultúre, a motivované aj vzdelávaním bez stratégií vnucovania.

Literatúra

Access to Culture in the European Union. European Parliamentary Research Service. 2017. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/66f298ec-6840-11e7-b2f2-01aa75ed71a1>.

FATYGOVÁ, B., ed.: *Kultura ludowa. Teorie – praktyki – polityki*. Warszawa: Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, 2014.

LANDRY, CH. – MATARASSO, F.: *Hledání rovnováhy. 21 strategických dilemat v kulturní politice*. Praha : Barrister a Principal, 2015.

MINISTERSTVO KULTÚRY SR: *Stratégia rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu 2030*. [online] Bratislava 2023. Dostupné na <https://strategiakultury.sk/>

Nová európska stratégia pre kultúru. (COM (2018) 267), Brusel: Európska komisia. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>

Culture and creative sectors in the European Union: key future developments, challenges and opportunities. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, 2019.

Revízia výdavkov na kultúru. Záverečná správa. Bratislava: Inštitút kultúrnej politiky, 2020. Dostupné na <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/revizia-vydavkov.html>

SACCO, P. – TRAVKINA, E.: *Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors*. September 2020. Dostupné na <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/>

SLUŠNÁ, Z.: *Súčasná kultúrna situácia z pohľadu teórie a praxe*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. 2015, 118 s. ISBN 978-80-223-4026-7

Special Eurobarometer 509: Social issues. Directorate-General for Communication. 2021. Dostupné na <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2230>

UNESCO World Conference on Cultural Policies and Sustainable Development. MONDIACULT 2022 MONDIACULT-2022/CPD/6, str. 3. Dostupné na https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2022/09/6.MONDIACULT_EN_DRAFT%20FINAL%20DECLARATION_FINAL_1.pdf

Uznesenie Európskeho parlamentu z 11. decembra 2018 o novej európskej stratégii pre kultúru. 2018/2091 (INI). Brusel: Európska komisia. Dostupné na https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0499_SK.html

Závery Rady o oživení, odolnosti a udržateľnosti kultúrnych a kreatívnych sektorov. 2021/C 209/03. Úradný vestník EÚ. Dostupné na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=celex:52021XG0602\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=celex:52021XG0602(01))

Zuzana Slušná

Vysokoškolská pedagógička, kulturologička. Pôsobí na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, na Inštitúte estetiky a umeleckej komunikácie. V rokoch 1998 – 2021 pôsobila na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (katedra kulturológie, katedra estetiky). Vedecký výskum zameriava na reflexiu vybraných aspektov a prejavov v kultúre a v umení s dôrazom na dynamické premeny pop kultúry (populárnej kultúry), prejavy a dôsledky komodizácie, konzumného správania a bulvarizácie. Je autorkou 1 vedeckej monografie, 3 vysokoškolských učebníc, 2 knižných odborných prác pre pracovníkov v oblasti kultúry, viac ako 90 vedeckých štúdií publikovaných doma i v zahraničí. V spolupráci s Národným osvetovým centrom a ďalšími inštitúciami sa ako lektorka pravidelne podieľa na ďalšom vzdelávaní pracovníkov v kultúrnom sektore a vo verejnej správe.

VZDELÁVANIE O MODERNÝCH DEJINÁCH (AJ PROSTREDNÍCTVOM DRAMATICKEJ VÝCHOVY)

Slovensko existuje už viac ako tridsať rokov v spoločnosti, ktorú charakterizuje demokracia. Kľúčový dokument štátu, Ústava Slovenskej republiky, má síce svoj štátny sviatok, ale pri položení otázky žiakom a študentom, prečo vôbec existuje, sa odpovedi v nadmernej väčšine nedočkáte. Kto oslavuje Deň Ústavy? Koľko ľudí si uvedomuje, že je občanom so svojimi slobodami a najmä so svojimi úlohami voči štátu? Čo si môžeme predstaviť pod spojením slov ako mať svoju občiansku povinnosť?

Na území Slovenskej republiky, v postsocialistickej, mladej krajine, sa musíme vysporiadať s mnohými témami stále dospievajúcej, liberálnej krajiny. Na túto prácu potrebujeme aktívneho, uvažujúceho, ideálne múdreho občana. Výsledok sa nedostaví rýchlo a už vôbec nie jednoducho.

Výchova zodpovedného občana & pedagóg

Ak sa vyššie spytujem, čo vôbec vieme o Ústave nášho štátu, a najmä čo o nej vedia žiaci a študenti, možno odpovedať jednoducho. Takmer nič. Na Slovensku je totiž vzdelávací systém postavený na základe frontálnej výučby, v ktorej pedagóg*gička prezentuje látku a povinnosťou študenta je, aby si ju namemoroval. Iba málokto pedagógovia trvajú na tom, aby žiaci nielen vedeli, ale aj rozumeli a kriticky uvažovali v kontextoch. Ústave sa venujú žiaci najmä na občianskej výchove, na stredných školách v predmete Náuka o spoločnosti. Podobne ako naša Ústava sú to predmety s priam ohromujúcim názvom, aj metodickými pokynmi, teda všetko napovedá k tomu, že spoločnosť sa uberá správnym smerom. Každý pozná Ústavu, svoje občianske úlohy a možnosti. Realita je však taká, že väčšina spoločnosti vie naspamäť vymenovať podrobný obsah, avšak majoritne bez porozumenia. V tomto momente je však dôležité uvedomiť si aj ďalší z problematických elementov, a tým je samotný pedagóg. Z jednej strany permanentné finančné podvyživenie vzdelávacieho, kultúrneho a výskumného systému, obohatené o neustále sa navyšujúcu administratívu, spôsobuje apatické myslenie a konanie pedagógov.

Zo strany druhej, je pri každom pedagógovi a pedagogičke rozhodujúce samo životné nastavenie, uvedomovanie si kultúrnych a spoločenských hodnôt. Čo však v slovenskom vzdelávacom procese absentuje, respektíve má svoje obmedzenia, je samotné celoživotné vzdelávanie vyučujúcich.

Vzdelávací systém na Slovensku však vytvoril nielen už vyššie spomenuté predmety ako občianska výchova, náuka o spoločnosti, ale aj napríklad predmet umenie a kultúra, ktorý je povinným ani nie desaťročie a vyučuje sa iba na stredných školách.

Popri povinných predmetoch majú žiaci*žiačky možnosť vyberať si z neobyčajne veľa krúžkov, ktoré sú sekundárnou zložkou ich výchovy a trávenia času. Aj pri koncepcii krúžkov sú závažní pedagógovia, ktorí sú v priestoroch školy mnohokrát lektormi krúžkov a táto ich “mimoškolská” aktivita sa taktiež zrkadlí v ich výplatných páskach. Aj preto nezriedka v priestoroch škôl existujú divadelné krúžky, kde učitelia*ľky (niekedy ako samodidaktici*čky, niekedy podkutí skutočnými metodikami a princípmi výučby) zhmotňujú dramatickú výchovu.

Zážitok ako efektívny nástroj výučby

Dramatickú výchovu možno uplatniť v akomkoľvek predmete, ibaže nie v procese memorovania, ale v toku porozumenia. V momente, kedy sa žiak vzdeláva prostredníctvom dramatickej výchovy, stáva sa z neho nie recipient, ale aktér a o látke sa učí prostredníctvom zážitku, vlastného postoja na báze relevantných faktov. Jej súčasťou musí byť aktívny žiak.

Prienik dramatickej výchovy do učebných osnov v Slovenskej republike má však niekoľko úskalí. Nedostatok odborníkov, suplovanie záujmovou umeleckou činnosťou, základnými umeleckými školami a literárno – dramatickým odborom, či doplnkovou, práve projektovou výučbou, ktorá je do škôl vkomponovaná počas dní, ktoré sú pre manažment školy náročnejšími na bežný chod. Ako napríklad počas monitoringu, písomných maturít, rozbehu školského roka, pred prázdninami. Práve tento projektový model vzdelávania je zabezpečovaný predovšetkým mimovládnyimi organizáciami, ktoré sú v priereze posledných približne piatich rokov dehonestované spoločnosťou na základe rétoriky politických strán rôznymi pejoratívnymi prívlastkami. I keď sú prívlastky etymologicky skôr pozitívneho charakteru, spoločnosť ich význam detekuje najmä na základe konšpirácií, teda fabulácií bez overiteľných faktografických údajov, negatívne. Do škôl jednoducho prichádzajú v rámci projektového vyučovania buď mimovládne alebo neziskové, prípadne slniečkárske, v krajnom príklade sorošovské organizácie.

Spoločnosť je roztrieštená, čoraz viac radikálna. Opadla eufória z Nežnej revolúcie, a mladý občan si často neuvedomuje svoju dôležitosť. V tomto období si divadelníci opätovne začínajú uvedomovať potenciál dramatického umenia a čoraz častejšie sa neformálne vzdelávajú, ktoré aktivizuje študentstvo, ponúka im zážitok, dostáva do ponuky nezávislých divadelných zoskupení, mimovládnych organizácií, ale aj do ponuky repertoárových divadiel.

Slovensko so svojou nedávnou históriou 20. storočia ešte stále nie je krajinou, v ktorej sú ľudské práva a ich dodržiavanie na najvyššom piedestáli hodnôt. Vzhľadom na dlhodobé systematické neriešenie nenávistných prejavov a sociálnych problémov v štáte, nedôsledným vzdelávaním, sme sa v roku 2013 dostali do priameho kontaktu s tým, že sa do vedenia banskobystrickej župy dostala radikálna, populistická strana s neonacistickou rétorikou a konaním, s odvolávaním sa na fašistický prvý Slovenský štát. V tomto momente, aj po ataku na divadelné subjekty (neprofesionálne i profesionálne) v kraji, vygradujú do zvolenia politického subjektu Ľudovej strany našej Slovensko aj do parlamentu, začali umelecké zoskupenia intenzívnejšie suplovať vzdelávacie inštitúcie. Začali vytvárať projekty vo svojej stabilnej činnosti, ktorými sa snažia u žiakov naplniť obsah slova občan a prostredníctvom zážitku participujú na výchovnom procese študentov.

Zážitkom o histórii alebo “Bez pamäti niet identity”

Ukážkou využívania divadelného umenia v procese výchovy k občianskej angažovanosti uvediem zážitkové workshopy občianskeho združenia Post Bellum, s ktorými mám najkonkrétnejšie skúsenosti, v zmysle spoluautorstva a lektorovania.

Primárnou aktivitou Post Bellum je dokumentovanie ľudských osudov počas 20. storočia, počas totalitných režimov. Práve prostredníctvom príbehov vykonáva Post Bellum ďalšie činnosti. Okrem dokumentovania príbehov je práve vzdelávanie prostredníctvom zážitku kľúčové.

Post Bellum od roku 2015 prináša na základné a stredné školy celodenné zážitkové workshopy, v ktorých pracujeme s princípmi dramatickej výchovy. Zapojení študenti a študentky hrajú postavy, ktoré vychádzajú zo skutočných príbehov, ktoré sme zaznamenali. V postavách a simulovaných situáciách prežívajú na vlastnej koži momenty 20. storočia. Prostredníctvom hry vzdelávame mladých ľudí o kľúčových udalostiach 20. storočia a poukazujeme na kontexty minulosti so súčasnosťou. Cieľom je uvedomenie si významu demokracie, podpora kritického myslenia, poznanie 20. storočia. Workshopmi približujeme témy: 2. svetovej vojny a holokaustu, kolektivizácie a znárodňovania, slobody slova a cenzúry, obdobie normalizácie a disentu, pádu komunistického a socialistického režimu, Nežnú revolúciu.

DIVADLO PAMÄTI v roku 2020, 2022 a v roku 2023 sme vytvorili 3 autorské divadelné inscenácie, na ktorých pracovali žiaci

základných a stredných škôl použitím príbehov, ktoré sme zdokumentovali. Divadelné inscenácie boli zamerané na témy 2. svetovej vojny a holokaustu. Inscenácia Úkryty a úteky (rok 2022), ktorá vznikla v spolupráci so ZUŠ J. Rosinského v Nitre bola vybraná dramaturgickou radou do sprievodného programu medzinárodného festivalu Divadelná Nitra 2023.

PUZZLE PAMÄTI NÁRODA

Po vypuknutí pandémie Covid-19, kedy sme sa stali súčasťou nepripravenosti vzdelávacieho systému na dištančné vzdelávanie, sme začali tvoriť online vzdelávací portál www.puzzlepamatinaroda.sk. Je to jednoduchý nástroj, ktorý obsahuje nielen príbehy 20. storočia v podobe krátkych filmov a podcastov, ale najmä metodické listy pre pedagógov a pracovné listy pre študentov a študentky základných a stredných škôl. V tvorbe pracovných listov a metodík pokračujeme kontinuálne ďalej. Aktuálne je publikovaných viac ako 50 príbehov a 150 pracovných listov a metodík. Web má podľa štatistík priemernú mesačnú návštevnosť viac ako 2000 užívateľov, ktorí strávia na webe minimálne pol hodinu.

V Post Bellum máme za sebou už viac ako 1 000 zrealizovaných workshopov. Zasiahli sme viac ako 25 000 študentov a študentiek a približne 1 500 pedagógov a pedagogičiek.

V roku 2022 sme v spolupráci s agentúrou 2muse začali realizovať hodnotový a postojový prieskum workshopov pri zasiahnutej a nezasiahnutej vzorke študentov a študentiek z celého Slovenska a rôznych typov škôl. Na základe analýzy 1. vzorky zozbieraných dát, dnes vieme stopercentne povedať, že už realizovanie 1 celodenného workshopu mení postoje zapojených študentov a študentiek, posilňuje ich kritické myslenie a rozširuje, podporuje ich uvažovanie v prepájaní termínov, dátumov v kontexte dejinných súvislostí.

Ciele projektov v dennej realite

Skutočne tieto aktivity oprašujú význam slova občan a postupne ho napíňajú aj konaním jednotlivých účastníkov? Spoločnými cieľmi projektového vzdelávania je napríklad: pochopiť historické súvislosti prostredníctvom neformálneho vzdelávania; zoznámiť sa atraktívnou a interaktívnou formou s historickými reáliami a ľudskoprávnymi témami; rozvíjať sociálnu a emočnú inteligenciu žiactva; výchova k tolerancii a porozumeniu; rozvoj komunikačných a argumentačných zručností účastníkov a ich schopnosti kriticky myslieť. To, či sa tieto ciele aj reálne napíňajú je pravdepodobne možné hodnotiť len počas ďalšieho vývoja

spoločnosti, podľa toho nakoľko si začneme uvedomovať naše občianske hodnoty. V projektoch však tieto vety znejú tak, že našej spoločnosti nič nemôže hroziť.

Sandra Polovková

Je absolventkou Divadelnej fakulty Vysokej školy múzických umení v Bratislave. Spolupracovala so Slávou Daubnerovou, s Divadlom Pôtoň, s divadlom NOMANTINELS a s divadlom SkRAT. V Národnom osvetovom centre v Bratislave pôsobila 2 roky ako riaditeľka festivalu Scénická žatva. Založila a realizuje festival Ochotníci v Bratislave. S Post Bellum začala spolupracovať ako projektová manažérka v roku 2015. Od mája 2016 je na pozícii riaditeľky. Svoje skúsenosti s umením využíva pri tvorbe obsahu programov Post Bellum, ktoré dostávajú medzi verejnosť témy modernej histórie. Post Bellum sa pravidelne venuje témam neformálneho vzdelávania, organizuje workshopy (v školách a v kultúrnych zariadeniach), ktoré v bežnom vyučovacom procese z histórie vytvárajú silný emocionálny zážitok.

UČEBNÉ TEXTY PRE ZÁKLADNÉ A STREDNÉ ŠKOLY O DIVADELNOM UMENÍ A KULTÚRE (KRITICKÁ ANALÝZA)

Poznatzky publikované v štúdiu sú výsledkom dvoch výskumov a analýzy celkovo 114 učebných textov. Prvý vznikol v roku 2001 a týka sa 22 učebných textov, ktoré boli vydané v rokoch 1989 – 2000. Druhý, realizovaný v rokoch 2023 – 2024, vychádza z 94 učebných textov vytvorených v rokoch 1990 – 2023 a jeho výsledky sú zverejnené po prvý raz. Zámerom oboch výskumov bolo zistiť, v akej podobe poskytujú učebné texty pre základné a stredné školy neumeleckého zamerania poznatzky a informácie o dejinách a teórii divadelného umenia a kultúry.

Základnými témami výskumu boli:

1. Zistenie miery proporčnosti poznatzkov a informácií z dejín divadelného umenia a kultúry v kontexte ostatných dramatických umení či umeleckých druhov.
2. Terminologická jasnosť a správnosť pri výklade pojmov z teórie divadla.
3. Výklad poznatzkov a informácie v škále od enumeratívnej po kreatívnej (hlavne použitie prostriedkov tvorivej dramatiky).

Primárne sa analýza týkala učebníc, čítaniek, čitateľských denníkov, pracovných zošitov a metodík, ktoré sú primárne zamerané na jazykovú, umeleckú a kultúrnu komunikáciu ako literárna výchova, literatúra, slovenský jazyk, hudobná výchova, estetická výchova a umenie a kultúra.

Pri chybách či iných nedostatkoch v terminológii sú väčšinou v poznámkach pod čiarou uvádzané správne výrazy aj s vysvetleniami.

Limity výskumu:

Relevantnosť výsledkov by sa zvýšila, ak by súčasťou výskumu bolo aj analýza:

- situácie v učebných textoch, ktoré sú zverejnené na webovej stránke NIVAM-u v sekcii *Publikácie*.
- kvality spracovania uvádzaných poznatzkov a informácií z dejín divadelného umenia a kultúry,
- zistenie, či bolo uskutočnené overovanie dopadu použitých tém a foriem autormi priamo vo vyučovacom procese, t. j. v experimentálnej fáze prípravy učebných textov. Základnými parametrami skúmania dopadu na žiakov, študentov i pedagógov by boli: logickosť, šírka a hĺbka spracovania tém, ich opodstatnenosť a pojmová a faktografická správnosť, argumentačná jasnosť, časová náročnosť na dosiahnutie cieľov, ktoré s nimi súvisia, efektívita aktivít v úlohách, dostatočná miera poskytnutých pracovných materiálov a možnosť modifikácie tém učiteľmi.

Výskum uvedeného zamerania však predpokladá väčšiu

časovú dotáciu na spracovanie jeho výsledkov, prípadne väčší riešiteľský kolektív.

Oba výskumy sú prezentované nasledovným spôsobom:

- predstavenie výsledkov zo všeobecného hľadiska (typ analyzovaných učebných textov, ich celkový počet, počty podľa predmetov, návrhy na riešenie zistených nedostatkov),
- výsledky analýz konkrétnych učebných textov (konkrétne príklady podľa predmetov a rokov vydania, zovšeobecnenia),
- vymenovanie učebných textov bez poznatkov a informácií o divadelnom umení a kultúre.

VÝSKUM Č. 1

(A) Predstavenie výsledkov zo všeobecného hľadiska:

Výsledky prvého výskumu boli zverejnené v zborníku z medzinárodnej konferencie v rámci festivalu Divadelná Nitra v štúdiu s názvom *Festival a vyučovanie o divadle* (2001).¹ Predložená analýza vznikla na základe preštudovania 22² literárnych a estetických učebníc, metodík či iných publikácií pre základné a stredné školy. Výber textov sa z tematického hľadiska zámerne sústredil hlavne na oblasť estetickej výchovy a umenia, ktorých je zanalyzovaných 9, z literárnej výchovy ide o 9 učebných textov a z hudobnej výchovy o 3, pričom v jednom texte z oblasti estetickej výchovy a umenia sa nenachádzala daná téma.

Výsledky výskumu boli nasledovné:

V analyzovaných učebných textoch boli poznatky a informácie o divadelnom umení obsiahnuté voči ostatným umeniam z historického, teoretického i pragmatického hľadiska neproporčne. V celkovej umenovednej výučbe dominovalo slovesné, výtvarné a hudobné umenie, žiaci sa však mali možnosť na oboch stupňoch škôl aspoň okrajovo oboznámiť so všetkými druhmi dramatických umení. Poznatky a informácie boli väčšinou faktografického a enumeratívneho dejinného či teoretického charakteru a zamerané na analýzu zvolených ukážok. Alarmujúce bolo zistenie, že na tvorbe žiadnej z učebníc sa nepodieľali teatroológovia ani ako

1 INŠTITORISOVÁ, Dagmar. Festival a vyučovanie o divadle. In KOLEKTÍV. *Festival na ceste do Európy*. Nitra : Asociácia Divadelná Nitra, 2001, s. 38 – 44. ISBN 80-9686642-03.

Číslo vydania titulu je uvádzané iba pri vyšších ako je 1. vydanie.

2 Výskum pôvodne vychádzal z analýzy 21 učebných textov, pretože jeho autorka nemala k dispozícii učebný text *Umenie v priereze dejín*. 3. zošit. *Stredoveké umenie*. (Terézia Ftoreková; 1998).

lektori a niektorí autori pri príprave učebníc nepracovali ani so základnou teatrologickou literatúrou. Problémy sa vyskytli aj pri práci s terminológiou. (Viac nižšie.)

Medzi najčastejšie zistené nedostatky patrili: faktografické a terminologické chyby, kvalita medzipredmetových vzťahov (napr. nie je jasné, prečo sa žiaci v 6. ročníku základnej školy na hodinách literatúry mali učiť o divadelnej hre, rozhlasovej hre a o filme a na hodine hudobnej výchovy sa majú venovať opere, baletu a melodráme). (Konkrétne nižšie.)

Návrh na riešenie zistených nedostatkov: vytvorenie učebného textu, ktorý by sa proporčne, terminologicky a teoreticky správne zaoberal tak divadelným umením ako aj ostatnými dramatickými umeniami.

(B) Analýzy konkrétnych učebných textov Učebné texty: estetická výchova, umenie a kultúra *Estetická výchova v základnej a strednej škole*

V učebnici divadlo patrí iba „...k časopriestorovým druhom umenia.“³ Okrem divadla sa v nej definuje ešte film a televízia, chýba rozhlas, aj keď sa v systematizácii vied o umení rozhlasová veda vyskytuje. Učebnica obsahuje len kapitoly venované základným estetickým pojmom a výtvarnému, hudobnému a filmovému umeniu. Divadelné umenie chýba, pričom paradoxne medzi jej lektorov patrila ako jediný teatroológ v analyzovaných učebných textoch aj Július Pašteka. V danej kapitole opäť v zozname literatúry chýba základná teatrologická literatúra.

Estetická výchova pre stredné školy

Dejiny divadelného umenia sa v učebnici sledujú od prehistorického obdobia až po súčasnosť, sú však neproporčné. Od obdobia baroka sú čím ďalej tým strohejšie a všeobecnejšie, nevenujú sa divadelnej architektúre, scénografii, hereckým prostriedkom, spôsobom inscenovania atď. v takej miere, ako tomu bolo v predchádzajúcich obdobiach. Najstručnejšie sa učebnica venuje svetovému i slovenskému divadlu 20. storočia. Napríklad pri dadaizme, ktorý je charakterizovaný niekoľkými riadkami, sú okrem všeobecných uvedených aj nasledovné informácie:

- používanie „... divadelných kostýmov z rinčiacich plechovíc, ... týranie

3 LAPITKA, Marián a kol. *Estetická výchova v základnej a strednej škole*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, s. 27. ISBN 80-08-00589-0.

divákov hlukom, krikom, pazvukmi a drzou improvizáciou.⁴⁴

○ „Dadaizmus negoval oficiálne umenie, rozvíjala sa pantomíma a balet.“⁴⁵

Učebnica sa však pomerne uspokojivo venuje filmu po teoretickej i historickej stránke, menej už televízii, absentuje ale rozhlasové umenie.

Základy estetiky a etikety

Učebný text divadelné umenie definuje v časti III. *Druhy a žánre umenia* ako audiovizuálne i časopriestorové umenie.⁶ Spolu s definovaním filmového, televízneho a rozhlasového umenia ide o jedinú časť, ktorá sa venuje nami sledovanej problematike.

Umenie v priereze dejín (1., 2., 3., 4., 5. a 6. zošit)

V priebehu rokov 1998 až 1999 Metodické centrum na Tomášikovej ulici v Bratislave vydalo šesť zošitov zaoberajúcich sa problematikou dejín jednotlivých druhov umení so zjednocujúcim názvom. Ich autorka Terézia Ftořeková považuje zošity za alternatívny učebný text pre stredné školy. Zaoberá sa v nich výtvarným, úžitkovým, literárnym, divadelným, hudobným, tanečným, rozhlasovým, audiovizuálnym a ľudovým umením od najstarších čias až po súčasnosť. Zo všetkých spomínaných stredoškolských učebníc podáva najucelenejšie informácie o vývoji divadelného umenia v jednotlivých obdobiach, dokonca už od starovekého Egypta. Avšak podobne ako v učebnici *Estetická výchova pre stredné školy* je najslabšie zmapované 20. storočie. Ide väčšinou o veľmi strohé informácie o divadelnej činnosti niektorých popredných osobností iných umeleckých druhov (Pablo Picasso), takáto informácia chýba však napríklad u Vladimíra Majakovského, absentujú akákoľvek informácie o Vsevolodovi Emilievičovi Mejerchol'dovi, Jerzym Grotowskom, Living Theatre, dokonca aj Bertoldovi Brechtovi atď.⁷

V učebných textoch sa vyskytujú aj niektoré historické a terminologické nepresnosti. V 1. zošite, ktorý má samostatnú kapitolu s názvom 4. *Divadelné umenie*, sa napríklad tvrdí, že z jarných dionýzií

sa vyvinula komédia, z jesenných tragédia⁸ a široko otvorené ústa masky na maskách slúžili len na dobrú artikuláciu a dýchanie.⁹ Tvrdí sa tiež, že prvé verejné predvedenie divadelnej hry je inscenácia a volá sa premiéra.¹⁰ V druhom zošite sa za kómos považuje hlučná zábava na hostine.¹¹ V treťom zošite, ktoré je venované stredovekému umenie chýbajú zmienky o konkrétnych hrách či dramatikoch, poznatky a informácie o divadelnom umení sú zovšeobecňujúceho charakteru.¹² V 4. zošite je divadelné umenie uvádzané nevyvážené, napríklad barokové divadlo je zúžené iba na scénografiu a divadelnú architektúru, divadlu obdobia klasicizmu venujú neodôvodnene len štyri riadky.¹³ V 5. zošite sa v období romantizmu zasa venuje príliš veľký priestor romantickému divadlu v Rusku¹⁴ a v poznámkach sa tvrdí, že inscenácia je „... príprava a realizácia dramatického alebo hudobno-dramatického diela.“¹⁵ V 6. zošite chýba systematické zmapovanie dejín divadla 20. storočia.¹⁶

V menšej miere sa pracuje aj so základnou teatrologickou literatúrou. Predstavujú ju nasledovné publikácie: *Slávne osobnosti divadla* od Mileny Cesnakovej¹⁷ (1., 3. až 5. zošit), *Encyklopédia antiky* (1. a 2. zošit), *Slovensko – kultúra 1. časť*¹⁸ (1., 4. a 6. zošit), kde sú zachytené dejiny slovenského divadla, *Ľudové masky* od Martina Slivku¹⁹ (1. zošit), *Z divadelných počiatkov na Slovensku* od Mileny Cesnakovej-Michalcovej

8 Podľa FTOŘEKOVÁ, Terézia. *Druhy umenia (úvodná časť)*. 1. zošit. 2. vyd. Bratislava : Metodické centrum, 1998, s. 39. ISBN 80-8052-0437. Základom komédie boli slávnosti a obrady na počesť boha Apolóna, tragédie boha Dionýza.

9 Podľa FTOŘEKOVÁ, T., 1998, s. 40. Z hľadiska techniky reči hercov bola primárnou rezonančná funkcia.

10 Podľa FTOŘEKOVÁ, T., 1998, s. 46. Divadelná inscenácia je artefakt (konceptné jadro, inscenačný model), ktorý sa realizuje (prípadne interpretuje) v každom predstavení, t. j. repríze.

11 Podľa FTOŘEKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín 2. zošit. Praveké a staroveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum, 1998, s. 78. ISBN 80-7164-219-3. Kómos je sprievod, ktorý bol pôvodne súčasťou spevov a tancov na počesť bohov napríklad aj Apolóna, nielen Dionýza.

12 Podľa FTOŘEKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 3. zošit. Stredoveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum, 1998. 68 s. ISBN 80-7164-220-7.

13 Podľa FTOŘEKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 4. zošit. Novoveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum, 1998, s. 81. ISBN 80-7164-221-5.

14 Podľa FTOŘEKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 5. zošit. Umenie 19. storočia*. Bratislava : Metodické centrum, 1999, s. 40 – 42. ISBN 80-7164-258-4.

15 FTOŘEKOVÁ, T., 1999, s. 125.

16 Podľa FTOŘEKOVÁ, T., 1999.

17 CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena. *Slávne osobnosti divadla*. Bratislava : Mladé letá, 1983. 383 s.

18 ŠMATLÁK, Stanislav. *Slovensko. 1. časť*. Bratislava : Obzor, 1979. 990 s.

19 SLIVKA, Martin. *Ľudové masky*. Bratislava : Tatran, 1990. 171 s. ISBN 80-222-0171-5.

4 FEDOROVÁ, Mária a kol. *Estetická výchova pre stredné školy*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992, s. 99. ISBN 80-08-016115-9.

5 FEDOROVÁ, M. a kol., 1992, s. 114.

6 Podľa MISTRÍK, Erich: *Základy estetiky a etikety*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994, s. 38. ISBN 80-08-02370-8.

7 Podľa FTOŘEKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 6. zošit. Umelecké smery 20. storočia*. Bratislava : Metodické centrum, 1999. 111 s. ISBN 80-7164-259-2.

(5. zošit), *Zácutia a výslnia polstoročia slovenskej drámy* od Emila Lehutu²⁰ (5. zošit) a *Hana Meličková* editorky Dagmar Podmakovej²¹ (5. zošit).

Učebné texty: literárna výchova, literatúra, čítanky *Literatúra 3 pre 3. ročník gymnázií a stredných škôl*

Učebnica sa stručne venuje svetovej literatúre medzi dvoma svetovými vojnami, kde sú informácie o dramatickej tvorbe uvádzané minimálne, najväčší priestor je venovaný Georgovi Bernardovi Shawovi. Učebný text sa viac sústreďuje na slovenské reálie, osobitná časť s názvom *Slovenská dramatická tvorba* je venovaná Ivanovi Stodolovi, Júliusovi Barčovi-Ivanovi a Petrovi Zvonovi a niektorým ďalším dramatikom ako Ferko Urbánek, Vladimír Hurban Vladimírov, Ján Poničan a Mária Rázusová-Martáková. Časť obsahuje aj informácie o tvorbe niektorých divadiel (Osvobozené divadlo, divadlo Emila Františka Buriana D 34) a režiséra Jána Borodáča.²²

Literatúra 1 pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl

Učebnica v jednotlivých obdobiach predstavuje stručnejšie či obsiahnejšie nasledovných dramatikov:

- Starovek: Aischylos, Sofokles, Euripides, Aristofanes, Plautus;
- Stredovek: krátka zmienka o mystériách a mirákuloch a o slovenskom náboženskom divadelnom kontexte (*Hra o sv. Dorote* a i.);
- Renesancia a humanizmus: stručne Lope de Vega, obsiahne William Shakespeare, pri Miguelovi de Cervantes Saavedrovi je iba zmienka o tom, že bol aj dramatik, pri Hansovi Sachsovi chýba akákoľvek informácia o jeho divadelnej tvorbe²³; na Slovensku – Pavel Kyrmezer, Juraj Tesák Mošovský;
- Barok: pri Janovi Amosovi Komenskom chýba zmienka o jeho divadelnej a dramatickej činnosti; na Slovensku – školské divadelné hry, Eliáš Ladiver;
- Klasicizmus: Jean Racine, Pierre Corneille (neuvádza sa aj ako autor komédií), Jean-Baptiste Poquelin Molière; na Slovensku – Ján Chalupka;
- Osvietenstvo: pri Jean-Jacquesovi Rousseauovi, Denisovi Diderotovi a François Voltairovi chýba zmienka o tom, že boli aj dramatikmi;
- Preromantizmus a romantizmus: George Gordon Byron, do výberu

20 LEHUTA, Emil. *Zácutia a výslnia polstoročia slovenskej drámy*. Bratislava : Národné divadelné centrum, 1997. 73 s. ISBN 80-85455-31-5.

21 PODMAKOVÁ, Dagmar (edit.). *Hana Meličková*. Bratislava : Tália-press , 1996. 265 s. ISBN 80-85718-29-4.

22 Podľa OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 3 pre 3. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1995. 175 s. ISBN 80-85452-44-8.

23 Podľa OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 1 pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl*. 2. vyd. Bratislava : Litera, 1996, s. 66 – 69. ISBN 80-85452-61-8.

nemeckej literatúry je zaradený Johann Wolfgang Goethe a Friedrich Schiller, chýba napríklad Gotthold Ephraim Lessing; atď.

Literatúra 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl

Učebnica sa venuje stručnejšie svetovej literatúre po roku 1945, najväčší priestor je venovaný Tennessee Williamsovi, Arthurovi Millerovi, Jeanovi Paulovi Sartrovi, Albertovi Camusovi, Samuelovi Beckettovi, Eugènovi Ionescovi, Friedrichovi Dürrenmattovi, Maxovi Frischovi a Bertoltovi Brechtovi. Kým napríklad pri Albertovi Moraviovi je zmienka o jeho neúspešnej dramatickej tvorbe, pri Jacquesovi Prévertovi žiadna. Pomerne rozsiahla je však časť venovaná dramatickej tvorbe, menšia sa zaoberá rozhlasovou a televíznou dramatickou tvorbou.²⁴

Literárna výchova pre 5. ročník základných škôl

Žiaci sa oboznamujú s filmovou rozprávkou, rozhlasovou hrou (v skutočnosti však ide o rozhlasovú rozprávkou) a bábkovou hrou. Každá časť sa skladá z ukážky príslušnej adaptácie troch rozprávok, otázok a teoretickej state. Problematická je len teoretická časť venovaná bábkovej hre. Autori ju definujú nasledovne: „Bábková hra je divadelná hra, preto má aj jej podobu. Delí sa dejstvá, ktoré „... sa delia na menšie časti – obrazy.“²⁵

Teória literatúry pre gymnáziá a stredné školy

Učebnica obsahuje v zdeformovanej podobe už zastaralú definíciu termínu inscenácia z *Encyklopédia dramatických umení Slovenska 1.*: „Inscenáciou... nazývame premenu literárneho diela (dramatického, hudobno-dramatického alebo scenára) na divadelnú alebo televíznou hru.“²⁶ Pôvodná podoba definície znie: „Inscenácia – premena literárnej štruktúry (...) na divadelnú alebo televíznou. (...) Výsledným tvarom premeny dramatického alebo hudobno-dramatického diela na divadelnú štruktúru je – divadelná inscenácia (činoherná, operná...)“²⁷ Ďalšia nepresnosť sa týka termínov dramatické umenie a divadlo. Dramatické umenia sa delia na štyri

24 Podľa OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1996. 255 s. ISBN 8085452-45-6.

25 PETRÍKOVÁ, Daniela a kol. *Literárna výchova pre 5. ročník základných škôl*. Bratislava : Litera, 1997, s. 176. ISBN 80-85452-87-1.

Správne má byť uvedené – bábková hra je typ dramatického textu (prípadne divadelnej hry), v ktorej sú postavy na javisku (prípadne v bábkovej inscenácii) stváňované bábkami prostredníctvom ich animovania bábkohercami. Člení sa na dejstvá a výstupy. Na obrazy sa dramatické texty členia iba pri niektorom ich type.

26 ŽILKA, Tibor – OBERT, Viliam – Ivanová, Mária. *Teória literatúry pre gymnáziá a stredné školy*. Bratislava : Litera, 1997, s. 128. ISBN 80-85452-52-9.

27 KOLEKTÍV. *Encyklopédia dramatických umení Slovenska 1. A – L*. Bratislava : Veda, 1989, s. 523. ISBN 80-224-0000-9.

kategórie len podľa sluchového a vizuálneho princípu. Podľa autorov učebnice je konkrétne divadlo „... audiálno-vizuálne umenie s dôrazom na sluchové vnímanie textu, pričom zrkovité vnímanie je druhotné.“²⁸ Podobným spôsobom sa definuje aj film, televízna hra a rozhlasová hra. V *Encyklopédii...* sa pritom uvádza, že divadlo „... je audiovizuálnym a časopriestorovým umením. Ostatné druhy umenia sa vnímajú buď zrakom (literatúra, výtvarné umenie), alebo len sluchom (hudba), divadelné umenie pôsobí na všetky zmysly človeka súčasne.“²⁹ Pri hesle dramatické umenia sa zasa hovorí, že z týchto štyroch kategórií sú „... tri audiovizuálne umenia vnímateľné súčasne zrakom i sluchom (divadlo, film, televízia), stoja proti jednému audiálnemu, vnímateľnému len sluchom (rozhlas).“³⁰

V použitej literatúre sú uvedené tri zdroje z oblasti teórie a dejín dramatických umení: *Encyklopédia dramatických umení Slovenska 1. a 2., Dramatický text* od Jozefa Mistríka a *Dráma v audiálnej tvorbe* od Marty Žilkovej.

Literárna výchova pre 6. ročník základných škôl

Žiaci sa v časti *Dráma a dramatické umenie* oboznamujú s divadelnou hrou (ide o úryvok z dramatisácie rozprávky), rozhlasovou hrou (ide o úryvok z pôvodnej rozhlasovej hry pre deti) a filmom. Látka o filme má odlišnú štruktúru a aj keď ide o učebnicu literatúry, žiaci dostávajú len základné informácie o výrobe filmu, zvláštnych efektoch a kreslenom humore animovaných filmov. V teoretickej časti sa pri divadelnej hre môžeme napríklad prekvapivo dozvedieť, že je literárnym textom, „... ktorý sa prispôsobí na realizáciu na divadelnej scéne – zdramatizuje sa.“³¹ Alebo: „Divadlo je audiovizuálne (sluchovo-zrkovité) umenie, ktoré kladie dôraz na sluchové vnímanie textu.“³²

Literárna výchova pre 7. ročník základných škôl

V časti s názvom *Dramatické umenie* sa učebnica podrobnejšie venuje filmovej tvorbe, televíznej a rozhlasovej hre. Sú uvádzané aj ukážky zadaptovaných predlôh, technické scenáre a pod. Pri definovaní rozhlasovej hry je neodôvodnene použitá terminológia z teórie textu, čím sa dotknutá

28 ŽILKA, T. – OBERT, V. – IVANOVÁ, M., 1997, s. 129.

29 KOLEKTÍV, 1989, s. 289.

30 ŽILKA, T. – OBERT, V. – IVANOVÁ, M., 1997, s. 323.

31 PETRÍKOVÁ, Daniela a kol. *Literárna výchova pre 6. ročník základných škôl*. Bratislava : Poľana, 1999, s. 170. ISBN 80-968002-6-4.

Správne môže byť uvedené: zinscenuje sa, naštuduje sa či uvedie sa na javisku (prípadne javiskovo alebo inscenačne interpretuje).

32 PETRÍKOVÁ, D., 1999, s. 170.

časť definície stáva nezmyslom: „Základným výrazovým prostriedkom je slovo, teda hovorený text.“³³ V celkovej teoretickej sumarizácii jednotlivých druhov dramatických umení sa jednoznačne tvrdí, že „... dráma je východiskom pre systém dramatických umení...“³⁴ a dramatické umenia sa opätovne delia len podľa zrkovitého a sluchového princípu.³⁵ V učebnom texte tiež nie je uvedená žiadna literatúra z oblasti teórie divadla.

Literárna výchova pre 8. a 9. ročník základných škôl

Učebnica³⁶ má inú koncepciu ako predchádzajúce, nemá vyčlenenú časť o dráme alebo dramatickom umení. Z divadelných tvorcov sú spomenutí štyria: Peter Karvaš, Jiří Suchý a Milan Lasica a Július Satinský. Okrem stručnej životopisej informácie a štýlovej charakteristiky sú v učebnici uvedené aj ukážky z ich hier, prípadne piesní (Jiří Suchý). Pri Petrovi Karvašovi sa neuviedlo, že bol nielen prozaikom, dramatikom a literárnym kritikom, ale aj divadelným teoretikom.

Literatúra 2 pre 2. ročník gymnázií a stredných škôl

Učebnica sa venuje obdobiu od romantizmu k realizmu a zameriava sa skôr na najvýznamnejších slovenských predstaviteľov, u ktorých sa spomína aj ich dramatická tvorba (napríklad Pavol Országh Hviezdoslav, Jozef Gregor Tajovský). V časti *Literárna moderna* sa však minimálne spomína dramatická tvorba vybratých tvorcov, *Tiréziove prsníky* od Guillaume Apollinaira sa považujú iba za „... satirický náčrt...“³⁷ Žiaci sa nemajú možnosť hlbšie oboznámiť ani so svetovou, ani so slovenskou dramatickou tvorbou tohto obdobia.

Jedinou teatrologickou literatúrou, ktorá je uvedená takmer v každej použitej literatúre uvedených učebných textov pre stredné školy je *Encyklopédia dramatických umení Slovenska I. a II. (okrem Literatúry 1...)*.

33 PETRÍKOVÁ, Daniela a kol. *Literárna výchova pre 7. ročník základných škôl*. Bratislava : Poľana, 2000, s. 182. ISBN 80-89002-07-2.

34 PETRÍKOVÁ, D., 2000, s. 182. Tvrdenie by bolo platné, ak by sa uviedlo, že základom pojmu dráma je z etymologického hľadiska dórské slovo draō v preklade: konať, uskutočňovať, ktoré odkazuje na konanie hercov v postavách.

35 Viac o tom PETRÍKOVÁ, D., 2000, s. 182.

36 Podľa OBERT, Viliam a kol. *Literárna výchova pre 8. a 9. ročník základných škôl*. (Dočasné učebné texty.) 8. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000, s. 123. ISBN 80-08-03075-5.

37 Podľa OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 2 pre 2. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Poľana, 2000, s. 147 – 155. ISBN 80-89002-11-0.

Učebné texty: hudobná výchova

Hudobná výchova pre 6. ročník základných škôl

V učebnici sa primeraným spôsobom žiaci v časti s názvom *Hudba v spojení s inými druhmi umenia* oboznamujú s operou, baletom, melodramom, muzikálom i divadlom malých foriem, konkrétne ide o Osvobozené divadlo. Kým opera, balet a melodráma sú definované jednotne ako scénické hudobné diela³⁸, muzikál je ale neodôvodnene druhom „... celovečerného hudobno-zábavného divadla.“³⁹

Hudobná výchova pre 8. ročník základných škôl a pre osemročné gymnáziá

Učebnica obsahuje informácie a poznatky aj o divadelnom umení, pričom je tu snaha vytvoriť komplexný pohľad na daný problém. Učebnica v závere obsahuje časť s názvom *Zahráme si divadlo*, ktoré sa tematicky sústreďuje na postavu Harlekýna. Je v nej reprodukcia Picassovho Harlekýna, dobová kresba postavy Harlekýna, príbeh o ňom, niekoľko piesní s témou Harlekýna, základné informácie o commedii dell'arte a dokonca známa fotografia Alberta Einsteina s vyplazeným jazykom.⁴⁰ Obdobným integratívnym a kontextovým spôsobom sa pristúpilo aj k učivu o Richardovi Wagnerovi, ktoré obsahuje okrem charakteristiky jeho tvorby a notového zápisu časti z opery Tannhäuser aj fotografiu divadla v Bayreuthe, informáciu o tom, že navrhol tzv. krytý orchester, jeho výrok atď.⁴¹

Hudobná výchova pre 9. ročník základných škôl a pre osemročné gymnáziá

Učebnica obdobne ako učebný text pre 8. ročník obsahuje informácie a poznatky v snahe uchopiť daný problém čo najcelistvejšie. Obe integrujúcim a interaktívnym spôsobom až ukážkovo oboznamujú s divadelným umením. Napríklad časť *Hudobné (zábavné) divadlo* sa zaoberá svetovou a slovenskou operetou, tvorbou Jaroslava Ježka v Osvobozenom divadle, pesničkami divadla Semafor, svetovým i slovenským muzikálom i novými impulzami v ňom. Informácie sú podávané bez pejoratívneho zľahčovania „ľahších“ žánrov, hovorí sa aj o aktuálnosti

38 Podľa GÁLIK, Emil a kol. *Hudobná výchova pre 6. ročník základných škôl*. 4. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989, s. 54, 58 a 60. ISBN 80-08-02259-0.

39 GÁLIK, E., 1989, s. 64.

40 Podľa LANGSTEINOVÁ, Eva a kol. *Hudobná výchova pre 8. ročník základných škôl a pre osemročné gymnáziá*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997, s. 68 – 70. ISBN 80-08-02484-4.

41 Podľa LANGSTEINOVÁ, E., 1997, s. 19.

ich tém a úlohe v živote spoločnosti.⁴²

C) Učebné texty bez poznatkov a informácií o divadelnom umení a kultúre

THIRY, Karol – JANEK, Miroslav. *Dejiny umenia a umeleckoremeselnej práce pre učebné a študijné odbory stredných odborných učilíšť*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. 261 s. ISBN 80-08-00297-2.

VÝSKUM Č. 2

(A) Predstavenie výsledkov zo všeobecného hľadiska

Výskum bol realizovaný v rokoch 2023 – 2024, vychádza z analýzy 94 učebných textov vytvorených v rokoch 1990 – 2023. Bol zameraný na nasledovné typy učebných textov: učebnice, čítanky, čitateľské denníky, pracovné zošity a metodiky väčšej časti predmetov z oblasti jazykovej, umeleckej a kultúrnej komunikácie ako literárna výchova, literatúra, slovenský jazyk, hudobná výchova, estetická výchova, umenie a kultúra. Z nich bolo 7 učebných textov používaných v predmetoch estetická výchova a umenie a kultúra, 34 v predmetoch literárna výchova, literatúra, 4 v rámci predmetu slovenský jazyk, 8 v rámci predmetu hudobná výchova, pričom bez zvolenej tematickej oblasti bolo 44 učebných textov.

Na rozdiel od prvého výskumu výsledky neobsahujú dôsledne informácie o tom, že sú v analyzovaných učebných textoch proporčne zastúpené všetky základné druhy dramatických umení a to vzhľadom na ich početnosť a zistenie, že v prevažnej väčšine textov sú poznatky a informácie o divadelnom umení uvádzané v proporčnej miere.

Výsledky výskumu sú nasledovné:

Analyzované učebné texty obsahovali v minimálnej miere nedostatky a chyby pri definíciách divadelných pojmov, zastúpenie divadelného umenia v rámci ostatných druhov umenia je taktiež vyváženejšie a proporčnejšie. Vyučovanie o ňom sa vo väčšej miere opiera o rôzne interaktívne a hravé formy ako hádanky, tajničky, doplnovačky, dokresľovačky, vytváranie dramatizácií literárnych predlôh, prácu v skupinách s cieľom prezentácie pripravených scénok a pod. Výrazná je i snaha poznatky a informácie teoretického i dejinného charakteru

42 Podľa LANGSTEINOVÁ, Eva a kol. *Hudobná výchova pre 9. ročník základných škôl a pre osemročné gymnáziá*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998, s. 63 – 67. ISBN 80-08-02685-5.

predstaviť v súvislostiach či už v rámci danej témy z divadelného umenia, alebo v súvislosti s inými predmetmi. Zámerom je dosiahnuť, aby ich učiaci sa integrovali do významových celkov, ktoré vytvorili na základe samostatných úvah, interpretácie a zistení. Štandardne však učebné látky obsahujú také formy otázok, ktoré vyzývajú žiakov a študentov k samostatným analýzám zvolených ukážok na základe získaných teoretických alebo dejinných poznatkov a informácií, pomerne často hlavne z psychologického hľadiska.

Medzi najčastejšie zistené nedostatky patrili: faktografické a terminologické chyby, niekde menšia miera zaradenia interaktívne či integračne zameraných aktivít, prípadne nevyváženosť v zastúpení základných literárnych druhov (próza, poézia, dráma) alebo umení.

Pretrvávajúcim nedostatkom je však zistenie, že stále sa v pomerne malej miere v odkazoch na použitú literatúru uvádza špecializovaná odborná a vedecká literatúra z oblasti dejín a teórie divadelného umenia či už domácej alebo zahraničnej proveniencie. (Konkrétne nižšie.)

Návrh na riešenie zistených nedostatkov:

1. vytvorenie učebného textu, ktorý by sa odporučne, terminologicky a teoreticky správne zaoberal tak divadelným umením, ako aj ostatnými dramatickými umeniami.
2. Vytvorenie bakalárskeho alebo magisterského študijného programu, v rámci ktorého by sa mohli študenti pedagogických, humanitných a umeleckých programov oboznamovať s prostriedkami tvorivej dramatiky⁴³ a s možnosťami ich využitia v predmetoch zameraných nielen na jazykovú, umeleckú a kultúrnu komunikáciu, ale aj prírodovedného, dejinného atď. charakteru.

(B) Analýzy konkrétnych učebných textov **Učebné texty: estetická výchova, umenie a kultúra** *Umenie a kultúra pre 2. ročník gymnázií*

Téma divadelného umenia má iba okrajový charakter, učebnica sa jej venuje na dvoch miestach. V súvislosti s témou Šeherezády sú sledované podoby motívov z jej príbehu v rôznych druhoch umení, t. j. aj v divadelnom umení. Hlavnou úlohou študentov v tejto súvislosti bolo formou väčšieho počtu otázok a podnetov vytvoriť predstavu o tom, čo všetko by sprostredkovali hudobné skladby a v akej podobe, ak by sa

43 Je zaužívaný aj starší pojem: dramatická výchova.

odohrávali v divadle a na divadelnej scéne, ktorá by bola vytvorená podľa návrhu Léona Samojloviča Baksta z roku 1910.⁴⁴ V časti s názvom *Výklad. Umelecké dielo* je v rámci charakterizácie základných druhov umeleckej literatúry uvedená aj dráma⁴⁵, pri hudobnom umení sa nachádza nepresná definícia hudobno-dramatického umenia, ktoré „... pracuje so zvukom ľudského hlasu, hudobných nástrojov a využíva umenie drámy.“⁴⁶ Nie je tiež jasné, prečo divadelné umenie vytvára „... aj vlastné oblasti umeleckej tvorby, napr. herecké umenie, scénografiu a pod.“⁴⁷ Neodôvodnene a nelogicky medzi jeho formy patrí popri činohre, spevohre, bábkovom divadle, balete, výrazovom tanci a pantomíme aj recitácia. Súčasťou časti je aj ukážka z rozhovoru s Milanom Sládkom a otázka o mene jeho najslávnejšej pantomimickej postave, ku ktorej musia študenti nájsť odpoveď samostatným hľadaním na internete či v iných zdrojoch.⁴⁸

Umenie a kultúra pre 3. ročník gymnázií

Téma divadelného umenia má taktiež iba okrajový charakter. Napríklad v súvislosti s tvorbou Jerzyho Grotowského je stručná zmienka o tom, že využíva veľa symbolov, jeho fotografia a fotografia z inscenácie *Acropolis* z roku 1962. Úloha je však interaktívna, študenti majú na YouTube nájsť kratšie ukážky z jeho divadelných réžii.⁴⁹ Väčší priestor je daný Beckettovej hre *Čakanie na Godota*, dvom ukážkam z nej, pričom téma je prepojená so zákazom činnosti Divadla na Korze v Bratislave a s pravdepodobnou Beckettovou inšpiráciou obrazom romantického maliara Caspara Davida Friedricha. Nachádza sa v časti s názvom *Dielo bez aury* a s cieľom, aby si študenti všimli, že „... niektoré umelecké diela stratili auru.“⁵⁰

Výchova umením pre 8. ročník základných škôl. *Metodické materiály pre učiteľov*

Učebný text bol vytvorený v súlade s koncepciou integrovanej estetickej výchovy. V rámci nej sa v *Praktickej časti* prostredníctvom rôznych druhov umení pracuje s témou commedie dell'arte, ktorej sú venované až tri samostatné hodiny. Jednu hodinu tvorí téma karnevalu a záver

44 Podľa MISTRÍK, Erich. *Umenie a kultúra pre 2. ročník gymnázií*. Prievidza : Educo, 2009, s. 31 – 32. ISBN 978-80-89431-04-5.

45 Podľa MISTRÍK, E., 2009, s. 49.

46 MISTRÍK, E., 2009, s. 50.

47 MISTRÍK, E., 2009, s. 50.

48 Podľa MISTRÍK, E., 2009, s. 50.

49 Podľa MISTRÍK, Erich – JANIKOVIČ, Zoltán. *Umenie a kultúra pre 3. ročník gymnázií*. Prievidza : Educo, 2012, s. 62. ISBN 978-80-89431-31-1.

50 MISTRÍK, E. – JANIKOVIČ, Z., 2012, s. 78.

patrí alternatívne návrhu na riešenie hodín⁵¹ s témou commedie dell'arte, kedy majú študenti vytvoriť pomocou rôznych výtvarných techník návrh a realizáciu masky a kostýmu, a to aj prostredníctvom textu *Harlekýn* z učebnice *Hudobnej výchovy pre 8. ročník základných škôl*. Študenti sa zaoberajú čiastkovými témami ako postava, maska, líčenie, kostým a tvorba dialógov, pričom majú v realizácii úloh k nim využiť získané poznatky a použiť vytvorené kostýmy.⁵² Súčasťou preberanej lásky sú integratívne zamerané úlohy ako napr. dobovým obrázkom postáv commedie dell'arte je potrebné priradiť vlastnosti ako prefíkaný, zlomysel'ný atď., priradiť hudobný nástroj, ktorý povahu vystihuje a pod. V *Praktickej časti* sa pracuje tiež s témou muzikálu *West Side Story* aj smerom k Shakespeareovej hre *Romeo a Júlia*, možnosti pracovať aj s ukážkou z nej a poznatkami o humanizme a renesancii.⁵³

Výchova umením pre 8. ročník základných škôl. Pracovné materiály pre žiakov

Materiál⁵⁴ obsahuje rôzne aktivizačné a kreatívne zamerané zadania ako napríklad pokyn, aby žiaci k ustáleným slovným spojeniam s témou lásky: mať niečo na srdci, srdce na pravom mieste a pod. priradili situáciu zo Shakespeareovej hry *Romeo a Júlia*. Tiež je vytvorený priestor na vymenovanie piesní s ľúbostnou tematikou, vpísanie zaujímavých informácií k umelcom, ktorí tému spracovali, dobové obrázky postáv commedie dell'arte, vytvorili jednoduchú masku podľa šablóny a i.

Výchova umením pre 9. ročník základných škôl. Pracovné materiály pre žiakov

Materiál⁵⁵ obsahuje poznatky o divadelnom umení iba vo forme veľmi stručnej rekapitulácie učiva v prechádzajúcom roku. Ide o dve úlohy, ktoré sa týkajú priradenia postáv ako Harlekýn, Kolombína a i. druhu divadelného umenia a správneho priradenia mena k obrázku troch umelcov, ktorí sa venovali téme *Romea a Júlie*.

51 Podľa SCHUBERTOVIÁ, Jana a kol. *Výchova umením pre 8. ročník základných škôl. Metodické materiály pre učiteľov*. Žilina : Georg, 2011, s. 92 – 94. ISBN 978-80-89401-25-3.

52 Podľa SCHUBERTOVIÁ, J. a kol., 2011, s. 61 – 70.

53 Podľa SCHUBERTOVIÁ, J. a kol., 2011, s. 86 – 88.

54 Podľa SCHUBERTOVIÁ, J. a kol. *Výchova umením pre 8. ročník základných škôl. Pracovné materiály pre žiakov*. Žilina : Georg, 2011. 56 s. ISBN 978-80-89401-29-1.

55 Podľa SCHUBERTOVIÁ, J. a kol. *Výchova umením pre 9. ročník základných škôl. Pracovné materiály pre žiakov*. Žilina : Georg, 2012. 48 s. ISBN 978-80-89401-80-2.

Praktická estetika. O interpretácii dramatického diela č. 10

Učebný text je síce charakterizovaný ako vysokoškolská učebnica, po obsahovej stránke niektoré jeho časti je možné využiť aj na stredných školách, pretože prepája dejiny, teóriu a interaktívne úlohy. Text vo dvoch samostatných častiach interpretačným spôsobom pracuje s témou *Fausta a Romea a Júlie*, a to hlavne na základe ich divadelných a filmových verzii.⁵⁶ Pri Faustovi sú uvádzané fakty o historickej osobnosti, ktorá bola predobrazom postáv *Fausta* v starších a súčasných spracovaniach historických, literárnych, divadelných, filmových atď., napr. od Johanna Spiesha, Christophera Marlowa, Johanna Wolfganga Goetheho, Marka Ravenhilla, Friedricha Wilhelma Murnaua, Fritza Langa, Jana Švankmajera a i. Pri každej verzii sú uvádzané nielen základné faktografické informácie o nich, ale aj kontextové, t. j. o autoroch, o dobe ich vzniku, slohových či štýlových charakteristikách. Súčasťou je podrobnejšia analýza Goetheho spracovania, vrátane charakterizácie postáv. V rámci časti *Metodické námety* učebnica poskytuje rad otázok zameraných na pochopenie prečítaného 1. dielu *Fausta*, cvičenia na kreatívne písanie, slovesné a výtvarné vyjadrenie postavy *Fausta* a i. Súčasťou textu je aj *Metodická príprava* na skupinové cvičenie so zámerom vytvoriť spoločný text na jednu z vymedzených tém. Druhá časť, ktorá je venovaná Shakespeareovmu textu *Romea a Júlie* má obdobnú štruktúru. V rámci časti *Metodické námety* sú úlohy taktiež zamerané na samostatnú činnosť študentov, v rámci ktorých majú študenti vytvárať aj netradičné varianty hry (horor, sci-fi, komédia a pod.) či hľadať zhodné znaky medzi rôznymi variantami.

Storočnica Slovenského národného divadla v edukačnom procese

Študijný materiál⁵⁷ je zameraný na rôzne metódy práce s témou stého výročia vzniku Slovenského národného divadla v Bratislave (ďalej ako SND) v rámci vyučovacieho procesu vo vzdelávacích oblastiach *Človek a spoločnosť* a *Jazyk a komunikácia*. Ide o rad konkrétnych odporúčaní týkajúcich sa predmetov a preberaného učiva, v ktorých je možné pracovať so zvolenou témou. Učebný text obsahuje veľmi stručný pohľad do obdobia

56 Podľa ORAVEC, Peter a kol. *Praktická estetika 10. O interpretácii dramatického diela*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 102 s. ISBN 978-80-558-0910-6.

57 GÉCOVÁ, Slávka – SUCHOŽOVÁ, Eva. *Storočnica Slovenského národného divadla v edukačnom procese*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2020. 43 s. ISBN 978-80-565-1461-0. Dostupné online: https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/o_nestorova_m_onuskova_storocnica_snd_v_educacnom_procese.pdf

vzniku divadla hlavne odkazmi na práce Dagmar Podmakovej a Milana Poláka, pričom časť končí rokom 1989. Obdobie dejín divadla uzatvárajú enumeratívne ladené portréty štyroch jeho osobností: Viliama Záborského, Hany Meličkovej, Janka Borodáča a Andreja Bagara. Medzi odporúčané metódy práce patrí napríklad: analýza písomného prameňa o založení SND, skladačka, kedy majú žiaci vyhľadať kľúčové slová z textov o podobe opery *Hubička* v SND, analyzovať obrazový historický prameň (ide o viaceré poštové známky s témou SND či zvolených osobností), verifikácia viet (na základe viet o živote Hany Meličkovej je potrebné identifikovať originál, parafrázu atď.), vytvoriť falošný facebookový profil⁵⁸ atď. Učebný text neobsahuje úlohy, v rámci ktorej by boli využité prostriedky dramatickej výchovy.

Učebné texty: literárna výchova, literatúra, čítanky

Čítanka pre 3. ročník základných škôl

Čítanka obsahuje scénu *Labutie jazero* od Lenky Dedinskej, ku ktorej sa viaže báseň *Labute* od Márie Topol'skej.⁵⁹ Úlohy sú zamerané veľmi rôzne, pričom sa využívajú aj niektoré postupy tvorivej dramatiky. Súvisia napríklad s výrazným čítaním, obsahuje úlohu o vymenovaní postáv, zahratia si divadla s maňuškami alebo bez nich a pod. Druhá s názvom *Sol' nad zlato* je od Ľubomíra Feldeka⁶⁰ a v súvislosti s ňou majú žiaci napríklad urobiť paličkové divadielko, nakresliť a vystrihnúť figúrky a nesprávne je uvedené, že majú zahrat' hru.⁶¹

Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom

Poslednou kapitolou učebného textu je *Dramatické umenie* s podtémami tragédia, komédia a muzikál, prvé sú vysvetľované na úryvkoch *Romea a Júlie* Williama Shakespeara, *Ženskom zákone* Jozefa Gregora Tajovského, pričom ide o tie isté texty ako vo vyššie uvedenom učebnom texte *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl* (2002). Muzikál je vysvetľovaný na *Cyranovi z predmestia* Alty Vášovej. Muzikál je nesprávne považovaný za žáner⁶² a termín inscenácia je nepresnou interpretáciou jej definície, ktorá je uvedená v *Encyklopédii dramatických umení Slovenska*

58 Pod falošným profilom autorky chápu návrh FB profilu.

59 Podľa DEDINSKÁ, Lenka – HORVÁTOVÁ, Jiřina. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, s. 138 – 140. ISBN 80-08-01367-2.

60 Podľa DEDINSKÁ, L. – HORVÁTOVÁ, J., 1991, s. 38 – 140.

61 Správne malo byť uvedené, že majú predviesť, prípadne zahrat' scénu.

62 Je druhom divadelných umení.

v podobe, ktorá je uvedená v *Teórii literatúry pre gymnáziá a stredné školy*. V záverečnej časti *Čo sme sa naučili, čo už vieme*, sú v rámci literárnych druhov uvedené všetky druhy, t. j. epika, lyrika i dráma.⁶³

Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl

Učebný text sa v poslednej kapitole s názvom *Dráma*⁶⁴ samostatne venuje tragédii prostredníctvom ukážky z hry *Romeo a Júlia* Williama Shakespeara a komédii ukážkou zo *Ženského zákona* Jozefa Gregora Tajovského. Obaja autori sú veľmi stručne predstavení a je objasnený aj základný konflikt hier. Pri práci s textom majú žiaci napr. prerozprávať obsah ukážok, konfrontovať ich témy sú súčasťou, porovnať oba úryvky z hľadiska konfliktov a pod. Jednou z úloh pri Tajovskom je aj príprava dialógu a zahranie hry.⁶⁵ Súčasťou učebného textu sú aj charakterizácie oboch žánrov, pričom pri tragédii je klasicistické chápanie vydávané za klasické, t. j. starogrécke. Súčasťou textu sú v rámci témy *Encyklopédie* tiež dve definície termínov scénograf a tragédia, ktoré sú prebraté z *Encyklopédie dramatických umení Slovenska*. Dve otázky k nim majú poznatkový charakter, napr. študenti majú jeden z nich spracovať tak, aby v ňom boli obsiahnuté iba nové poznatky.⁶⁶ Časť s názvom *Galéria spisovateľov* obsahuje stručný medailón oboch a ešte Friedricha Schillera.

Pracovný zošit k Čítanke pre 2. ročník základných škôl

Text obsahuje v téme s názvom *Divadlo* úlohy tesne prepojené s čítankou a ktoré sú väčšinou hrami so slovami.⁶⁷

Pomocník z literatúry pre piaty ročník základných škôl

Učebný text slúži predovšetkým ako pracovný materiál na zopakovanie poznatkov z učebnice literárnej výchovy. Žiaci majú napríklad vysvetliť, čím sa odlišuje dramatizácia rozprávky od jej prozaickej podoby, čím sú charakteristické filmová, rozhlasová a bábková rozprávka, vysvetliť pojmy ako premiéra, repríza či nakresliť na paraván prostredie, v ktorom sa

63 Podľa PETRÍKOVÁ, Daniela. *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom*. Harmanec : Vojenský kartografický ústav, 2011, s. 97 – 111. ISBN 978-80-8042-626-2.

64 Podľa PETRÍKOVÁ, Daniela – TRUTZ, Rudolf. *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl*. Bratislava : OG , Poľana, 2002, s. 157 – 170. ISBN 80-89002-47-1.

65 Vzhľadom na to, že ide o ukážku z hry, malo by byť uvedené: scénu si zahrajte.

66 Podľa PETRÍKOVÁ, Daniela – TRUTZ, Rudolf. *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl*. Bratislava : OG , Poľana, 2002, s. 144 – 145. ISBN 80-89002-47-1.

67 Podľa ŠTEFEKOVÁ, Kamila. *Pracovný zošit k Čítanke pre 2. ročník základných škôl*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2004, s. 7. ISBN 80-7158-489-4.

odohráva bábková hra.⁶⁸ Súčasťou je aj *Slovník*, v ktorom sú vysvetlené termíny ako dramatický literárny žáner (literárne dielo predvádzané hercami), scenár (pre hercov, zvukára, atď.), scenárista (autor scenára) a režisér. Pri poslednom je nepresne uvedené, že je vedúcim celého nácviku a realizácie bábkovej, rozhlasovej a filmovej hry.⁶⁹

Čítanka 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl

Prvú veľkú časť čítanky v kapitole s názvom *Svetová próza a dráma po roku 1945* tvorí rad ukážok z divadelných hier svetových dramatikov, obdobne v kapitole s názvom *Slovenská próza a dráma po roku 1945* domácich dramatikov. Iba k niektorým ukážkam je pripojený nejaký typ reflexie. Ide o nasledovných dramatikov, ich hry a reflexie: Athur Miller *Clara*, pred ukážkou sa nachádza krátky úvod o vzniku hry, Samuel Beckett *Čakanie na Godota*, Konstanty Ildefons Gałczyński *Divadielko zelená hus* s krátkym profesijným životopisom, s ním súvisí ešte otázka o jeho chápaní vzťahu filozofie a humoru⁷⁰, Friedrich Dürrenmatt *Fyzici*, John Osborne *Obzri sa v hneve*, Václav Havel *Zahradní slavnost* (v českom jazyku), Jiří Suchý *Jonáš a tingl-tangl* (v českom jazyku), Miroslav Horníček *Dobrá deň, socha!* (v slovenskom jazyku), Štefan Králik *Posledná prekážka*, Peter Karvaš *Absolútny zákaz* s krátkym autobiografickým vyjadrením a reflexiou od Jozefa Felixa, tiež úryvok z jeho monografie *Úvod do základných problémov divadla*, v ktorom sa zaoberá dramatickým napätím. Slovenských dramatikov predstavujú: Ivan Bukovčan a ukážka z jeho hry *Kým kohút nezaspieva*, Osvald Zahradník a *Omyl chirurga Moresiniho* s krátkou analýzou od Vladimíra Štefka, Igor Rusnák a *Prírodní ľudia*, Peter Kováčik a *Krčma pod zeleným stromom*, Stanislav Šteпка a *Pavilón B, Jááánošíík*, Milan Lasica – Július Satinský a *Hamlet*. Súčasťou každej kapitoly sú úlohy pre študentov s názvom *Námety a podnety*, ktoré sú zamerané na upevnenie poznatkov.

Literárna výchova pre 1. a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. Zbierka cvičení

V *Prvom diele* sa nachádza časť 8. kapitoly s názvom *Filmová rozprávka, Rozhlasová hra, Bábková hra*, ktorá je venovaná divadelnej problematike.

68 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník z literatúry pre piaty ročník základných škôl*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2004, s. 68. ISBN 80-7158-546-7. Správne malo byť uvedené: bábková scéna, prípadne bábkové divadlo, bábková inscenácia či inscenácia bábkovej hry.
69 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J., 2004, s. 63. Správne má byť uvedené, že ich režisér naštuduje, prípadne zinscenuje, režijne pripraví či režijne interpretuje.
70 Podľa IHNÁTKOVÁ, Natália a kol. *Čítanka 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl*. 2. vyd. Bratislava : Poľana, 2004, s. 121. ISBN 80-89002-97-8.

Obdobne aj v *Druhom diele* s názvom *IV. Dráma a dramatické umenie*, v ktorom sú samostatné témy s názvami *Divadelná hra, Rozhlasová hra a Film*.⁷¹ Podklady k výučbe témy o divadelnej hre nie sú síce rozsahom veľké, ale sú kontextového charakteru. Dramatizácia rozprávky Hansa Christiana Andersena *Snehová kráľovná* od Jevgenija Lvoviča Švarca, ktorá je hlavnou témou časti, obsahuje napríklad citát od Marty Žilkovej o tom, že rozhlasová, televízna a filmová tvorba sa nemá považovať za nepohodlný konkurent knihy⁷², študenti si majú okrem terminológie ako dramatizácia, dramatik, filmový scenárista spomenúť aj na nejakú dramatizáciu slovenskej ľudovej rozprávky či iné Andersenove rozprávky. Súčasťou je aj časť spomienky Zuzany Kronerovej na herecké začiatky, v ktorej nie je uvedená žiadna súvislosť s Andersenom.

Menší nedostatok ohľadne významu použitých pojmov sa nachádza v závere textu s názvom *Desať poučení o literatúre*. V časti *2. Literárne druhy* by bolo vhodné pri dramatizácii doplniť, že je jedným z postupov, prostredníctvom ktorého „... autor upravuje hotové literárne dielo (vlastné alebo cudzie) na javiskové predvedenie.“⁷³ Z použitej formulácie: „Slovom dramatizácia pomenúvame postup...“ môže totiž vyplývať, že dramatizácia je univerzálnym transformačným postupom, teória divadla však ešte pozná javiskový prepis, divadelnú adaptáciu a hru na motívy. V časti *9. Opis a rozprávanie* by bolo potrebné pri monológu upresniť, že v divadelnej hre (myslíme tým písaný text) ide o monológ postavy, nie herca. Ten v postave iba koná.

Literárna výchova pre 8. ročník základných škôl

Poslednou kapitolou v učebnom texte je časť s názvom *IV. Dramatické umenie* s podkapitolami *1. Muzikál, 2. Film, televízia, video* a *3. Počítačová hra*, pričom nie je vysvetlené, prečo sa v tejto skupine nachádza aj počítačová hra. Muzikálová problematika je vysvetľovaná na texte piesne z muzikálu *Na skle maľované* od Ernesta Bryla a Katarzyny Gärtnerovej a ukážky z libreta *Cyrano z predmestia* Alty Vášovej. Prístup k téme je kontextový – súčasťou témy *Na skle maľované* sú napríklad okrem stručného vysvetlenia obsahu muzikálov a ich histórie aj pohľad do dejín vzniku muzikálu vo svete a na Slovensku, jeho podôb v réžii Jozefa Bednáríka atď.. Pri druhom diele ide hlavne o analýzu úryvku

71 Vzhľadom na avizované zameranie častí prostredníctvom názvov na dramatický text, správne by malo byť uvedené *Filmový scenár*, avšak časť sa ním nezaobiera.
72 Podľa OBERT, Viliam. *Literárna výchova pre 1. a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. Zbierka cvičení*. Bratislava : Poľana, 2007. 2. vyd., s. 124. ISBN 978-80-89192-61-8.
73 OBERT, V., 2007, s. 128.

zo zážitkového hľadiska a formy. Súčasťou je i úloha, v rámci ktorej majú žiaci zaspievať prípadne zahrať časť z ukážky.⁷⁴

Čítanka pre 3. ročník základných škôl

Učebný text obsahuje rad krátkych scénok v rôznom žánrovom a druhovom vymedzení ako detská hra⁷⁵, divadelná scéna⁷⁶, ľudová hádanka⁷⁷, ľudový vtip⁷⁸, prostredníctvom ktorých sa žiaci oboznamujú s rôznym typom dialógov. Pri každej dialogickej forme je úloha s jednoduchým pokynom, aby sa každý zahrli ako divadlo.

Čítanka pre 4. ročník základných škôl

Učebný text obsahuje dva dialogizované texty v rôznom žánrovom a druhovom vymedzení ako prozaický text s väčším podielom dialógov, do ktorého je včlenená detská ľudová hra⁷⁹ a dialogizovaná báseň⁸⁰, ktorú si majú žiaci zahrať ako herci v divadle.

Čítanka pre prvý ročník základných škôl

S témou divadelného umenia učebný text obsahuje prozaický príbeh s názvom *Smieško v divadle* zameraný na opis návštevy divadelného predstavenia, t. j. jeden z aspektov, ktorý patrí do problematiky divadelnej kultúry. Pani učiteľka v ňom napríklad informuje žiakov o tom, že idú do divadla na *Šípkovú Ruženku* a preto sa majú pekne obliecť atd.⁸¹

Literatúra 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl

V tematickej časti s názvom *Slovenská literatúra po druhej svetovej vojne* je jednou z uvedených osobností Ľubomír Feldek, ktorého dramatická tvorba je však vymenovaná (ide o tri hry).⁸² V časti s názvom *Dramatická tvorba* sú predstavení Štefan Králik, Peter Karvaš, Leopold Lahola, Ivan Bukovčan, Osvald Záhradník, Ján Solovič, Igor Rusnák, Peter Kováčik, Mikuláš Kováčik, Peter Ševčovič, Štefan Kasarda, Karol Horák, Milan Lasica, Július

74 Podľa PETRIKOVÁ, Daniela – TRUTZ, Rudolf. *Literárna výchova pre 8. ročník základných škôl*. Bratislava : OG, Poľana, 2007, s. 132 – 141. ISBN 978-80-89192-70-0.

75 Podľa BENKOVÁ, Soňa a kol. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl*. 5. vyd. Bratislava : OG, Poľana, 2007, s. 16 – 17. ISBN 978-80-89192-64-9.

76 Podľa BENKOVÁ, S. a kol., 2007, s. 112 – 113.

77 Podľa BENKOVÁ, S. a kol., 2007, s. 118 – 119.

78 Podľa BENKOVÁ, Soňa a kol., 2007, s. 142 – 143.

79 Podľa KOMLÓSSYOVÁ, Helena – PAVLOVIČ, Jozef. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl*. 4. vyd. Bratislava : OG, Poľana, 2007, s. 134 – 135. ISBN 978-80-89192-65-6.

80 Podľa KOMLÓSSYOVÁ, H. – PAVLOVIČ, J., 2007, s. 97 – 100.

81 Podľa ŠTEFEKOVÁ, Kamila – CULKOVÁ, Romana – STANKOVIANSKA, Zuzana. *Čítanka pre prvý ročník základných škôl*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2008, s. 78 – 79. ISBN 978-80-7158-785-9.

82 Podľa OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl*. 5. vyd. Bratislava : Poľana, 2009, s. 117. ISBN 978-80-8116-006-6.

Satinský a Stanislav Štepka. Na začiatku každej témy je predstavené dané obdobie z hľadiska základných estetických a umeleckých charakteristík a poznatky o jednotlivých osobnostiach sú uvádzané v rôznej šírke, vždy však obsahujú základné životopisné údaje, okrem všetkých druhov dramatickej tvorby aj pohľad na inú umeleckú tvorbu, hlavné znaky autorského rukopisu, základné tematické smerovanie či teoretické práce.⁸³

Literatúra pre 2. ročník gymnázií a stredných odborných škôl

Učebný text v ôsmej kapitole s názvom *Dramatická literatúra – všeobecné otázky* sa podrobnejšie venuje vybraným problémom z teórie drámy (napríklad dramatická reč, dejstvá, výstupy, replika, inscenačné formy, autorská poznámka, dramatická výchova), a to veľmi funkčne – prostredníctvom možnosti pracovať s konkrétnymi ukážkami z divadelných hier ako sú *Hamlet*, *princ dánsky* Williama Shakespeara, *Statky-zmätky* Jozefa Gregora Tajovského, *Úklady a Lásky* Friedricha Schillera a *Pani z primoria* Henrika Ibsena. Posledné dve sú látkami v rámci časti *Rozširujúce učivo*. Použité termíny sú vysvetľované jasne a po obsahovej stránke jasne. Štruktúra každej látky je zhodná a umožňuje integratívny, kontextový a interaktívny prístup k nej. Príslušné časti látok sú vždy určené na čítanie s porozumením a interpretáciu aj formou vysvetľovacích textov v časti *Výklad*. V nich sú uvádzané historické informácie o vzniku a uvádzaní hier i v slovenskom divadelnom kontexte, nielen v súvislosti s krajinou, kde autor žil či dielo vzniklo. Súčasťou sú taktiež zaujímavosti či citáty kontextového charakteru. Napríklad pri *Hamletovi* Williama Shakespeara sú súčasťou ukážok základné informácie o Shakespeareovi i jeho hre v anglicko-slovenskom divadelnom kontexte, informácia o tom, že v anglických knižniciach sa nachádza približne 40 anonymných hier, tiež o ukončení jeho rodovej línie bezdetnou vnučkou, ktoré sa mu prisudzujú. Ďalej sem patria i citáty k termínu dráma, ktoré sa týkajú aj širších literárno-vedných, teatrologických či filozofických súvislostí od Stanislava Šmatláka, Petra Valčeka, Pavla Palkoviča, Erika A. Saudka, Marvina Carlsona, Karla Jaspersa a i, citáty k pojmu herec od Patrica Pavisa, ďalšie od Victora Huga, Jozefa Budského, pričom niektoré sú v anglickom a poľskom jazyku atd'. Súčasťou časti sú aj rôzne dobové vyobrazenia Shakespeara, obrazy a ilustrácie s témou hry, prípadne v súlade s kontextovým zámerom

83 Podľa OBERT, V. a kol., 2009, s. 216 – 233.

spracovania látky obrazu vojny, dobové portréty atď.⁸⁴ Obdobný prístup je použitý aj pri ostatných dramatikoch a k ukázkam z ich diel. Ďalšou veľkou kapitolou, ktorá sa venuje téme z oblasti divadelného umenia je časť s názvom 12. *Dramatická literatúra – komická dráma*, v rámci ktorej sa integratívnym spôsobom venuje pozornosť pojmom komédia (veselohra), tragédia, činohra, humor, hyperbola (zveličenie) a charakterový typ. Jadrom kapitoly sú hry Jána Palárika *Dobrodružstvo pri obžinkoch*, Jeana Baptiste Poquelina Molièra *Lakomec* a *Je dôležitá mať Filipa* od Oscara Wilda.⁸⁵ Podtéma s názvom *Dramatická výchova* je zameraná na tvorivé literárne schopnosti. Žiaci majú dramatizovať krátke humorné prózy podľa štruktúry divadelných hier, a to na základe ľudovej rozprávky *Zememerač v Kocúrkove* a príbehu *Veselý obuvník* od Fredericka Jamesa Goulda. Súčasťou je charakterizácia dramatickej výchovy podľa Evy Machkovej.⁸⁶ V závere učebného textu sa nachádzajú aj *Testy* k ôsmym ukázkam v ňom so správnymi odpoveďami na ich konci, z toho č. 5 sa týka hry *Statky-zmätky*.⁸⁷

Čítanka pre 3. ročník gymnázií a stredných odborných škôl

Prvý veľký tematický celok s názvom *Dráma* integratívnym, kontextovým a interaktívnym spôsobom predstavuje tvorbu dvoch svetových dramatikov a dvoch slovenských. Prvý dramatikom je Sofokles, pri ktorom je v uvedených širokých súvislostiach predstavená ukážka z hry *Antigona*. V časti *Námety a inšpirácie* k nim patrí napríklad komentár o jej vzniku od Júliusa Špaňára, stať o gréckej filozofii s názvom *Čas, ktorý žijeme* od Emila Višňovského, ukážka z hry *Antigona a tí druhí* od Petra Karvaša. Súčasťou bohato štruktúrovaných otázok a úloh, prostredníctvom ktorým majú študenti za úlohu tému hry a obdobia dávať do súvislostí tak so súčasnosťou, ako aj minulosťou či hľadať odpovede nielen analýzou hlavnej ukážky, sú i úlohy, ktoré im umožnia v rámci vzťahov medzi ukázkami a ostatnými textami vytvárať nové texty rôzneho typu. Jednou

84 Podľa GREGOROVÁ, Ivana – LAPITKA, Marián. *Literatúra pre 2. ročník gymnázií a stredných odborných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2009, s. 30 – 40. ISBN 978-80-10-01799-7.

85 Podľa GREGOROVÁ, I. – LAPITKA, M., 2009, s. 104 – 120.

86 Podľa GREGOROVÁ, I. – LAPITKA, M., 2009, s. 120 – 121.

87 Podľa GREGOROVÁ, I. – LAPITKA, M., 2009, s. 130 – 131.

z nich je tiež nacvičenie⁸⁸ niektorej časti z úryvku *Antigona* s pokynom zahrať ju v triede.⁸⁹ Podobným spôsobom sa pracuje aj s ukázkou z hry *Romeo a Júlia* od Williama Shakespeare, *Matka* od Júliusa Barča-Ivana a *Kým kohút nezaspieva* od Ivana Bukovčana.

Čítanka pre 3. ročník základných škôl. Pracovný zošit

V súvislosti s divadelným umením na nachádza v učebnom texte iba jedna úloha ohľadne vyhotovenia bábok a to podľa návodu k textu Táni Luckej *Môj malý veľký brat výmyselník*.⁹⁰

Čítanka pre 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl

Časť s názvom *Dráma* tvorí až jednu tretinu učebnice. Je venovaná osobnostiam svetového a hlavne slovenského divadelného umenia. Súčasťou každého úryvku je časť *Námety a inšpirácie*, v ktorých sa nachádzajú aj úlohy interaktívneho a hlavne umeleckého kontextového charakteru, v ktorých dané diela môžu študenti vysvetľovať i na príkladoch zo života či prostredníctvom kreatívneho písania a pod. Časť obsahuje nasledovné osobnosti a hry: Samuel Beckett *Čakanie na Godota*, pri ktorom majú študenti napríklad uviesť, kedy naposledy na niekoho čakali či vymyslieť vtipný dialóg, humoristickú poviedku. Majú tiež porovnať mená postáv s anglickými slovami, pracovať s textom Milana Hamadu *Meditácia nad Beckettovým čakaním*, s ukázkou Beckettovho *Listu Michelovi Polacovi* či s ukázkou z hry *Nečakanie na Godota* od Milana Lasicu a Júliusa Satinského a ich scény *Telefón*. Obdobným spôsobom sa pristupuje aj ku Stanislavovi Lemovi a jeho ukážke z hry *Existuje pán Johns?*, Petrovi Karvašovi a jeho *Absolútnemu zákazu*, Milanovi Lasica a Júliusovi Satinskému s ich *Hamlet*, Stanislavovi Štepkovi a *Jááánošiiiikovi* a ukážky z hry *Loj* Viliama Klimáčka.⁹¹

Literatúra pre 3. a 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl. 2 diel

V tematickom celku s názvom 21. *Dramatická literatúra – Absurdná dráma*

88 V úlohe je pojem nacvičiť použitý nesprávne, pretože študenti, podobne ako divadelní režiséri a ostatní divadelní tvorcovia môžu: naštudovať, vytvárať, inscenovať, zinscenovať, inscenačne interpretovať prípadne pripraviť scénu na základe ukážky z divadelnej hry.

89 Podľa DVOŘÁK, Karel. *Čítanka pre 3. ročník gymnázia a stredných odborných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2011, s. 21. ISBN 978-80-10-02022-5.

90 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2011, s. 17 – 18. ISBN 978-80-89375-80-6.

91 Podľa DVOŘÁK, Karel. *Čítanka pre 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl*. Harmanec : Vojenský kartografický ústav, 2011, s. 6 – 60. ISBN 978-80-8042-627-9.

je daný pomerne veľký priestor materiálom, ktorých zámerom je podnietiť chápanie ukážok z hier nielen v umeleckých, ale aj v spoločensko-dobových, politických a kultúrnych súvislostiach. Jednotlivé obdobia sú však neproporčne zastúpené divadelným umením. Materiály majú integrujúci, interpretačný a interaktívny charakter a stať o každej osobnosti má vždy tú istú štruktúru. Skladá sa z *Výkladu*, *Čítania s porozumením a interpretácie*, *Výkladu* a z viacerých zadaní v *Úlohách*. V prvom *Výklade* sú vždy uvádzané poznatky o poetike a estetike daného typu dramatiky, t. j. sú vysvetľované v širších súvislostiach, v druhej časti je stručne predstavená tvorba danej osobnosti, v druhom *Výklade* (môže byť ich aj viac) sú vysvetľované znaky tvorby zvolenej osobnosti v danom type dramatiky a v *Úlohách* bývajú uvádzané i odlišné ukážky toho istého diela, avšak vždy zamerané na iný problém. Napríklad pri predstavovaní tvorby Milana Lasicu a Júliusa Satinského na základe ich absurdnej hry *Soirée* ide o ukážku zo záznamu oficiálnej diskusie o absurdnej dramatike za prítomnosti Rudolfa Mrliana od Emila Lehotu, citáty z Eugena Ionesca o absurdnom životnom pociate, o tvorbe Samuela Becketta, jeden v anglickom jazyku s úlohou, aby ho študenti preložili, citáty od Samuela Becketta, Jána Borodáča, Kornela Földváriho, Štepana Vlašína, Ladislava Mňačka, charakteristika gagu, výklad jazykového humoru atď.⁹² Súčasťou sú aj osobné fotografie či zo *Soirée* a iných inscenácií, obrazy vytvorené na základe princípu absurdity atď. Obdobným spôsobom je pristupované aj k ďalším dramatikom a divadelníkom, ktorými sú Václav Havel s dielom *Audience*, Stanislav Štepan s *Jááánošiiiikom*. V 27. tematickom celku s názvom *Všeobecné poznatky o literatúre v časti Základné formy umeleckého literárneho diela* chýba dráma, je zmienka iba o dvoch formách, a to poézia a próza.⁹³ Nie je však uvedené, prečo je dráma zo základných vynechaná. V 18. tematickom celku *Etapy literárneho vývoja* sú pri gréckej literatúre uvádzaní Sofokles, Aristoteles a Euripides, pri rímskej a stredovekej žiadny, pri renesancii William Shakespeare, pri baroku nik, pri klasicizme Pierre Corneille, Carlo Goldoni a ďalší svetoví dramatici, zo slovenských Ján Chalupka, pri romantizme Victor Hugo, George Gordon Byron, Johann Wolfgang Goethe a ďalší svetoví dramatici, pri realizme Henrik Ibsen, August Strindberg, zo slovenských Jozef Gregor Tajovský, pri moderne a avantgarde nik a pri povojnovej tvorbe iba Albert Camus.

92 Podľa LAPITKA, Marián – GREGOROVÁ, Ivana. *Literatúra pre 3. a 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl*. 2 diel. Bratislava : Príroda, 2011, s. 25 – 29. ISBN 978-80-07-01895-2.

93 Podľa LAPITKA, M. – GREGOROVÁ, I., 2011, s. 105.

Čítanka pre 2. ročník základných škôl. Pracovný zošit

Text obsahuje malé úlohy na utvrdenie učiva z čítanky. Napríklad v rámci zadania s názvom *Ako sa správame v divadle* majú žiaci odpovedať buď áno alebo nie na 10 otázok, ktoré sa týkajú rozprávania, dupotania nohami, jedenia a pod. počas predstavenia,⁹⁴ v rámci rekapitulácie poznatkov majú odpovedať na otázky: Kde sa hrajú bábkové hry? a Čo je bábka?⁹⁵

Literatúra I pre stredné školy

Úvodná časť učebného textu patrí osobitej forme literárnej teórie. Ide o literárnu komunikáciu, v rámci ktorej je v teoretickom rámci predstavované literárneho diela v hľadiska kontextu, funkcie, druhov, autora, čitateľa, interpretácie a jedna podtéma je venovaná aj literárnej vede. Jadro učeného textu tvoria témy, ktoré sú pohľadom do literatúry zo slohového hľadiska, pritom podtémy tvoria próza, poézia a dráma. V jednotlivých historických obdobiach však podtéma drámy v zmysle samostatného názvu so samostatným obsahom chýba. V časti venovanej starovekej literatúre sa téma *Dráma* v úvode venuje teórii. Ide o charakterizáciu drámy ako literárneho druhu, komédie, tragédie, spoločných znakov s prózou a poéziou, v rámci vnútornej kompozície drámy nie je zdôraznené, že ide o klasicistickú stavbu drámy, iba pri poslednej časti – rozuzlenie/katastrofa je uvedené, že sa týka antickej drámy. Súčasťou je aj fotografia, ktorá chybne uvádza, že ide o antické divadlo v Aténach. Ide však o Odeon Herodesa Atticusa, ktorý pôvodne neslúžil divadelným účelom, ale amfiteáter vedľa neho – Dionýzovo divadlo.⁹⁶ Súčasťou témy i podtémy *Tragédia* je ukážka zo Sofoklovej *Antigony*, vysvetlenie pojmov katarzia, charaktery, protagonista, a to podľa Aristotela. Pri poslednom pojme chýba informácia o tom, že ide o prvého herca. Súčasťou je tiež stať Eriky Fischer Lichte o Sofoklovi či Ivana Burana o obraze muža a ženy v antike. Otázky sú zamerané jednak na pochopenie teórie divadla ako napríklad vysvetlenie rozdielu medzi divadelnou hrou a inscenáciou či identifikovanie dialógu v ukážke z hry Ivana Bukovčana *Pštrosí večierok*, ktorá je bez bližšieho vysvetlenia vložená do témy. Podtéma *Komédia* je vysvetľovaná odkazmi na diela Aristofana a Plauta, chýbajú však ukážky z ich tvorby a aspoň okrajový ponor do nej. V rámci stredoveku sa učebný text nevenuje dramatike ani divadlu, v humanizme

94 Podľa LACKOVÁ, Zuzana – AGALAREVOVÁ, Pavla. *Čítanka pre 2. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2012, s. 43. ISBN 978-80-8146-015-9.

95 Podľa LACKOVÁ, Z. – AGALAREVOVÁ, P., 2012, s. 43.

96 Podľa POLAKOVIČOVÁ, Alena a kol. *Literatúra I pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2012, s. 48 a 50. ISBN 978-80-8120-128-8.

a renesancii veľmi stručne Pavlovi Kyrmezerovi, obsiahlejšie Williamovi Shakespearovi s ukážkou jeho hry *Hamlet*. Téma je obohatená aj o obrázkový materiál – ide o dobový a súčasný pohľad na jeho Theatre Globe či fotografiu z inscenácie *Hamleta* v Slovenskom národnom divadle v roku 2007. Komédia je vysvetľovaná veľmi stručne prostredníctvom talianskej commedie dell'arte. V baroku téma drámy absentuje. Pri klasicizme sa podtéma *Dráma* nachádza a sú spomínaní Pierre Corneille, Jean Baptiste Poquelin Molière, Denis Diderot a Nicolas Boileau a jeho spis *Básnické umenie*. Väčší priestor je venovaný Corneillovému *Horáciovi*, Molièrovmu *Lakomcovi* a *Kocúrkovu* Jána Chalupku, vrátane ukážok z ich hier. Prostredníctvom zvolených diel sú vysvetľované hlavné znaky klasicizmu a podoby vnútornej kompozície drámy. Súčasťou je aj obrázkový materiál, ktorý pomáha dotvárať predstavu o autoroch či ich dielach.⁹⁷

Hravá čítanka 4. Pracovný zošit pre 4. ročník ZŠ

Text obsahuje na troch pracovných listoch otázky, ktoré sa týkajú poznatkov o rímskom divadle, divadelných reáliách, práci režiséra a Jánovi Uličianskom. Prvý list vychádza z rozprávky *O rímskom divadle* od Marty Hlušíkovej a obsahuje úlohy ako dokončenie viet, názov divadelného predstavenia, ktoré žiak navštívil a pod.⁹⁸ V druhom má žiak taktiež dokončiť vety, ktoré súvisia s divadelnými profesiami, z plagátu majú vypísať mená režiséra, dramaturgia, troch hercov, scénografa, tiež vymenovať obľúbených hercov a pod.⁹⁹ Tretí sa venuje iba osobnosti Jána Uličianskeho, a to hlavne formou testu, v rámci ktorého majú žiaci zakrúžkovať správne odpovede. Tematicky sa týkajú miesta jeho narodenia, vysokoškolského študijného odboru, zamestnania po škole a pod.¹⁰⁰ Čítanka obsahuje aj časti o rozhlase, filme a televízii.

Pomocník z literatúry. Pracovný zošit pre 6. ročník ZŠ a 1. ročník GOŠ

Učebný text sa iba okrajovo venuje témam z oblasti divadelného umenia a nie vždy pri termínoch obsahovo správne. Napríklad vo štvrtjej časti s názvom *Dramatické umenie*, v ktorej sa venuje rozhlasovej hre *o Princeznej so zlatou hviezdou na čele*, je súčasťou *Slovníčka* pojem *réžia*, ktorá je vysvetlená ako „... vedenie divadelnej, rozhlasovej a pod.

97 Podľa POLAKOVIČOVÁ, A., 2012, s. 122 – 132. ISBN 978-80-8120-128-8.

98 Podľa KOLLEROVÁ, Eva a kol. *Hravá čítanka 4. Pracovný zošit pre 4. ročník ZŠ*. Košice : Taktik, 2013, s. 25. ISBN 978-80-89530-69-4.

99 Podľa KOLLEROVÁ, E. a kol., 2013, s. 26.

100 Podľa KOLLEROVÁ, E. a kol., 2013, s. 27.

hry.¹⁰¹ V opakovaní učiva z 5. ročníka z celkového počtu 34 sú iba 2 otázky o divadle¹⁰², týkajú sa otázky v krížovke, že ide o záves oddeľujúci javisko od hľadiska¹⁰³ či vymenovania pojmov, ktoré nepatria k dramatickým umeniam.¹⁰⁴

Literatúra pre stredné školy II

Učebný text sa venuje literatúre obdobia preromantizmu, romantizmu a realizmu. V rámci preromantizmu je v podtému *Dráma* venovaný väčší priestor Johannovi Wolfgang von Goethemu a ukážke z jeho *Fausta*. Učebný text zachováva štruktúru zhodnú s tou, ktorá je opísaná pri ukážke zo Sofoklovej *Antigony* vo vyššie analyzovanej *Literatúre I pre stredné školy*. Otázky sú tiež zamerané na pochopenie osudovosti, zmyslu života či metafyzickosti. Podtéma *Dráma* sa ďalej nachádza až pri realizme, kedy ju z dramatikov reprezentujú Nikolaj Vasilievič Gogol' *Revízorom*, Anton Pavlovič Čechov jednoaktovkou *O škodlivosti tabaku*, Milka Zimková s *Bonsuár, umelci*, Pavol Országh-Hviezdoslav s *Herodesom a Herodias* a Jozef Gregor Tajovský s *Hriechom*.¹⁰⁵ Prístup k nim je obdobný.

Čítanka pre 4. ročník základných škôl

Súčasťou témy s názvom *O divadle* je prozaický príbeh Marty Hlušíkovej *O rímskom divadle* prevzatý z časopisu *Zornička*, ktorý sa týka stavby prvej kamennej budovy v starovekom Ríme cisárom Pompeiom.¹⁰⁶ Druhým prozaickým textom, ktorý slúži na vysvetlenie divadelnej profesie režiséra je ukážka z prózy Nataši Tánskej z jej knihy *Počkaj, ešte nehráme!* a posledným pomerne podrobné rozprávanie o profesijnom zameraní a vysokoškolskom štúdiu Jána Uličianskeho s ukážkou z jeho hry *Kocúr na kolieskových korčuľiach*. Súčasťou teoretickej časti je charakterizácia výrazu divadelná hra. Úlohy sú zamerané na upevnenie poznatkov, minimálne na kreatívnu prácu s nimi ako napríklad vymyslenie melódie k spievaným častiam v ukážke. Súčasťou učebného textu je aj časť o rozhlase, filme a televízii.

101 KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník z literatúry. Pracovný zošit pre 6. ročník ZŠ a 1. ročník GOŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2014, s. 85. ISBN 978-80-8120-305-3. Správna charakterizácia umeleckej práce režiséra bola už uvedená vyššie.

102 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J., 2014, s. 2 – 3.

103 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J., 2014, s. 84.

104 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J., 2014, s. 85.

105 Podľa POLAKOVIČOVÁ, Alena a kol. *Literatúra II pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2012. ISBN 978-80-8120-194-3.

106 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – ONDRÁŠ, Miloš – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl*. 4. vyd. Bratislava : Príroda, 2014, s. 47. ISBN 978-80-07-02402-1.

Čítanka pre 4. ročník základných škôl. Pracovný zošit

V učebnom texte sa nachádza v súvislosti s divadelným umením viacero úloh zameraných nielen na poznatky, ale aj na zachytenie zážitkov z predstavení a tiež na samostatnosť žiakov napríklad aj vyhľadávaním informácií na internete ako: Zisti, ktoré divadlá sa nachádzajú v tvojom okolí, ako sa volajú, čo hrajú pre deti a pod. Pri úlohe, v rámci ktorej majú žiaci napísať krátky text o hre a ľuďoch, ktorí ju pripravili, malo by správne uvedené, že text sa má týkať divadelného predstavenia.¹⁰⁷ Žiaci majú tiež na základe preštudovania plagátu *Muflón Anciš* v Slovenskom komornom divadle v Martine opísať prácu ľudí, ktorí sa zúčastnili na príprave predstavenia, dopĺňať do bublín v obrázkoch slová, ktoré môže hovoriť režisér spolupracovníkom alebo majú navrhnúť dve rôzne koncepcie divadelnej hry podľa ľudovej rozprávky *O medovníkovom domčeku*.¹⁰⁸ Pracovný text obsahuje aj časť o rozhlase a filme.

Hravá literatúra 9. Pracovný zošit pre 9. ročník ZŠ a kvartu GOŠ

V rámci témy *Dramatické umenie* sa žiaci napríklad venujú hre *Romeo a Júlia* Williama Shakespeara¹⁰⁹ aj prostredníctvom radu aktivizačných úloh a otázok zameraných na utvrdenie poznatkov, pochopenie deja, termínov z teórie drámy atď. Majú napríklad rozdeliť postavy na hlavné a vedľajšie a charakterizovať ich, v doplnovačke určiť žáner, priradiť pomenovania umeleckým prostriedkov, usporiadať a očíslovať jednotlivé časti vnútornej kompozície a priradiť k nim udalosti z príbehu atď. Časť úloh sa týka ešte hry *Ženský zákon* Jozefa Gregora Tajovského a *Cyrana z predmestia* Alty Vášovej.¹¹⁰

Literárna výchova pre 5. ročník základných škôl

V kapitole s názvom *2. Pozrime sa na rozprávku. V bábkovom divadle* sa nachádza ukážka z hry Jevgenija Speranského *Krása nevidaná*, avšak bez minimálnej informácii o nej. Prístup k nej je kontextuálny. Súčasťou je napríklad fotografia inscenácie hry v Bratislavskom bábkovom divadle, na základe ktorej majú žiaci opísať vzhľad postáv či teoretický úvod k problematike bábkového divadla s úlohami, v rámci ktorých majú žiaci podľa obrázkov pomenovať typ bábok v nich. Charakterizácie bábkovej hry

107 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – ONDRÁŠ, Miloš – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. 4. vyd. Bratislava : Príroda, 2014, s. 32. ISBN 978-80-07-02402-1.

108 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Z. – ONDRÁŠ, M. – FILAGOVÁ, M., 2014, s. 34.

109 Podľa KRÁLIKOVÁ, Ida. *Hravá literatúra 9. Pracovný zošit pre 9. ročník ZŠ a kvartu GOŠ*. Košice : Taktik, 2015, s. 50 – 53. ISBN 978-80-89530-94-6.

110 Podľa KRÁLIKOVÁ, I., 2015.

sú však na niektorých miestach nepresné či nesprávne. Napríklad bábková hra je definovaná ako divadelná hra, v ktorej vystupujú bábkovia a člení sa na dejstvá a obrazy¹¹¹, či je uvedené, že: „V javajkovom divadle sa môžu herci pohybovať po javisku s takmer rovnako veľkými bábkami.“¹¹² Správne má byť tiež uvedené že bábkoherci vodia bábky, nie vedú.¹¹³ Súčasťou učebného textu sú aj state o filmovej a televíznej rozprávke.

Literatúra III. pre stredné školy

Po obsahovej stránke je učebný text zameraný na medzivojnové obdobie. Úvodné časti sú venované objasneniu spoločenského, historického a umeleckému kontextu daného obdobia. V rámci časti s názvom *Nové podoby realizmu* je väčší priestor venovaný konverzačnej komédii *Ako je dôležité mať Filipa* od Oscara Wilda, v rámci moderny Mauricovi Maeterlinkovi a jeho *Slepcom*, v rámci slovenského symbolizmu *Matke Júliusa Barča-Ivana*, v rámci expresionizmu Luigimi Pirandellovi a jeho hre *Šesť postáv hľadá autora*, Eugenovi O'Neilovi a jeho hre *Smútok prístane Elektre* a Ivanovi Stodolovi a *Bačovej žene*. Prístup k dramatikom je kontextuálny, smerovaný v prevažnej miere k pochopeniu podstaty divadelného jazyka po umeleckej stránke a témy hry. Iba pri Stodolovej *Matke* má úloha odlišný charakter, študenti majú vypracovať projekt na tému matky v literatúry medzi dvomi svetovými vojnami.¹¹⁴ Pri Oscarovi Wildovi¹¹⁵ sa napríklad uvádza všeobecná charakterizácia konverzačnej komédie, v rámci časti *Autorský kontext* je predstavený nielen jeho profesijný život, ale aj súkromný, taktiež hlavné znaky jeho zvolenej hry, podrobný obsah hry aj s ukážkou z nej. Z obrazového materiálu spomenieme fotografie z inscenácií, pohľad na Londýn z roku 1894 a pod. Otázky ku hre sú smerované jednak k pochopeniu konania postáv, hlavných znakov čierneho humoru či k pochopeniu výrokov Oscara Wilda. Poslednú úlohu tvorí viacero otázok ohľadne porovnania dramatického diela (textu) a jeho inscenácie ako napríklad: Zmenil dramaturg text hry, ktorú ste čítali?

111 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – KRAJČOVIČOVÁ, Jela. *Literárna výchova pre 5. ročník základných škôl*. 4. vyd. Prievidza : Patria I., spol. s. r. o., 2018, s. 75. ISBN 978-80-85674-61-3. Správne má byť uvedené – bábková hra je typ dramatického textu (prípadne divadelnej hry), v ktorej sú postavy na javisku (prípadne v bábkovej inscenácii) stvárnované bábkami prostredníctvom ich animovania bábkohercami. Člení sa na dejstvá a výstupy. Na obrazy sa dramatické texty členia iba pri niektorom ich type.

112 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J. – KRAJČOVIČOVÁ, J., s. 75.

113 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J. – KRAJČOVIČOVÁ, J., s. 79.

114 Podľa POLAKOVIČOVÁ, Alena a kol. *Literatúra III. Pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istopolitana, 2018, s. 111. ISBN 978-80-8120-569-9.

115 Podľa POLAKOVIČOVÁ, A. a kol., 2018, s. 31 – 35.

Ako reagovalo publikum? Nikde však nie je uvedené, akým spôsobom sa študenti osobne zúčastnia divadelného predstavenia i vzhľadom na to, že na Slovensku nie je hra bežne inscenovaná. V časti *Pozrite si* sú iba odkazy na filmové verzie hry.¹¹⁶ Obdobným spôsobom je pristupované aj k ostatným dramatikom a ich ukážkam. V častiach s názvom *Vývin literárnych žánrov 1, 2 a 3* je medzi základnými literárnymi druhmi uvedená aj dráma.¹¹⁷

Literatúra IV. pre stredné školy

Učebný text je tematicky zameraný na vývin literárnych smerov po druhej svetovej vojne. Úvodné časti sú venované objasneniu spoločenského, historického a umeleckému kontextu daného obdobia. V rámci témy *Pokračovanie v tradícii realizmu* je priestor daný Arthurovi Millerovi a jeho expresionistickej sociálnej dráme *Smrť obchodného cestujúceho*, v rámci literatúry v totalitných podmienkach Petrovi Karvašovi s jeho *Antigonou a tí druhí*, v rámci existencializmu Jeanovi Paulovi Sartrovi a jeho hre *S vylúčením verejnosti* a Ivanovi Bukovčanovi a textu *Kým kohút nezaspieva*, v rámci absurdnej drámy dvom textom Samuela Becketta – *Hra bez slov II* a *Čakanie na Godota* a *Absolútnemu zákazu* Petra Karvaša.¹¹⁸ V rámci témy o fantastickej literatúre hre Viliama Klimáčka *Pressburger Blut*, v rámci témy postmodernej literatúry hre *Soirée* Milana Lasicu a Júliusa Satinského a *Jááánošiiiikovi* od Stanislava Štepku a v rámci súčasnej slovenskej literatúry ide o *Gebuliaka* od Laca Keratu. Prístup k dramatikom je kontextuálny, smerovaný v prevažnej miere k pochopeniu podstaty divadelného jazyka po umeleckej stránke a témy hry. Napríklad súčasťou kontextového predstavovania hry *Smrť obchodného cestujúceho* Arthura Millera je citát o nej od Júliusa Pašteku, informácie o epickom divadle Bertolda Brechta či jeho tvorbe. V rámci Tennesseeho Williama a je v *Autorskom kontexte* stručne predstavený jeho život a tvorba. Súčasťou predstavovania jeho osobnosti je tiež stať o americkom sne, podrobnejší obsah hry a ukážka z nej. Jedna z otázok v *Úlohách* obsahuje aj pokyn, aby si študenti vybrali nejakú časť z ukážky a zinscenovali ju. Súčasťou témy je aj obrazový materiál, ktorý má dotvárať atmosféru témy a doby ako Millerova fotografia, obraz *Jesenný rytmus* od Jacksona Pollocka z roku 1950, fotografie z inscenácie v Národnom divadle Košice z roku 1960, Chicaga a i.¹¹⁹

116 Podľa POLAKOVIČOVÁ, A. a kol., 2018, s. 35.

117 Podľa POLAKOVIČOVÁ, A. a kol., 2018, s. 194 – 198.

118 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J. – KRAJČOVIČOVÁ, J., s. 79.

119 Podľa POLAKOVIČOVÁ, Alena. *Literatúra IV. Pre stredné školy*. 3. vyd. Bratislava : Orbis Pictus Istopolitana, 2018, s. 18 – 22. ISBN 978-80-8120-627-6.

Zita Rýmová. Čitateľský denník pre 4. ročník základných škôl

Súčasťou učebného textu je pracovný list na tému divadelného predstavenia, ktoré žiaci navštívili. V obsahu je však nesprávne uvedené, že ide o tému divadelná hra.¹²⁰ Úlohy vychádzajú z čítanky, žiaci majú navrhnúť plagát, napísať pomenovania postáv a hercov, ktorí ich stvárnil, napísať stručný obsah predstavenia či zážitok z neho. Téma sa však nenachádza v rekapitulácii látky na zadnej strane textu.

Čítanka. Učebnica pre tretiakov

Hlavnou témou textu je autorská rozprávka a v rámci nej žiaci prostredníctvom ukážky z hry Tatiany Luckej s názvom *Môj brat výmyselník* majú rozobrať vzťahy medzi súrodencami, vysvetliť postavu Výmyselníka a pokračovanie hry a tiež zahrať si divadlo so všetkými postavami.¹²¹

Čítanka pre štvrtákov. 2. časť. Zita vo svetle filmu a divadla. Pracovná učebnica

Učebnica veľmi vyváženým a veku primeraným spôsobom spája teóriu divadla s divadelnou poetikou, praxou a kultúrou. V obširnej 6. kapitole s názvom *Divadlo, divadelná hra*¹²² je správne vysvetľované veľké množstvo divadelných termínov ako improvizácia, inscenácia, dej, dejisko, obecnosť, opona, režisér, dramaturg, scénograf, dirigent, dialóg, gestika, mimika, dráma, tieňové divadlo a i., ktorých pochopenie je logicky, hravou a interaktívnou formou prepájané s rôznymi typmi umeleckých textov s témou divadla. Napríklad prvky tieňového divadla majú žiaci využiť pri básni Jána Turana *Tieňové divadlo*, majú navrhnúť plagát k divadelnému predstaveniu, ako detektívi vypátrať literárne postavy z čítanky, ktoré sa išli pozrieť na inscenáciu, zahrať sa hru *My sme dvaja divadelníci (remeselníci)* s divadelnými povolaniami, učia sa, ako sa treba správať v divadle a čo treba v prípade návštevy divadelného predstavenia postupne urobiť, majú tiež tváram podľa mimiky priradiť emóciu, vyplniť päť smerovku, porovnať báseň s obrázkom doplniť pojmy z hry, ktoré sa týkajú času, podľa mapy Slovenska, na ktorej sú vyznačené mestá a k nim pripojené obrázky profesionálnych divadiel majú vyhládať inscenácie, ktoré sa aktuálne hrajú

120 Podľa BUJDOŠOVÁ, Iveta – SMOLKOVÁ, Jana – ZRÁKOVÁ, Katarína. *Zita Rýmová. Čitateľský denník pre 4. ročník základných škôl*. Bratislava : Aitec, 2021. 30. s. ISBN 978-80-8146-239-9.

121 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka. Učebnica pre tretiakov*. Bratislava : Aitec, 2021, s. 23. ISBN 978-80-8146-242-9.

122 Podľa FABIANOVA, Janette – ZRÁKOVÁ, Katarína – STANISLAVOVÁ, Zuzana. *Čítanka pre štvrtákov. 2. časť. Zita vo svetle filmu a divadla*. Bratislava : Aitec, 2023, s. 17 – 43. ISBN 978-80-8146-303-7.

pre deti atď. Žiaci majú možnosť oboznámiť sa taktiež s tromi divadelnými hrami, ide o dva texty Jána Uličianskeho *Tik Tak, Čo bude potom, to je za plotom... alebo dialóg Janka s Jánom* a text Klimenta Ondrejku *Jablčnica chytá deti*. Učebnica obsahuje aj prózu Martina Vaněka *Ako dostať operu do divadla*, báseň Milana Šmelku *Mol'a – operná diva* atď. Úlohy k nim majú integrujúci a kontextový charakter.

Pisár Brada. Tvorivé písanie pre štvrtákov

Učebný text obsahuje niekoľko úloh, ktoré sú viazané na čítanku. Žiaci sa majú napríklad písaným textom predstaviť ako autor/ka detskej hry, vymyslieť jej názov, postavy a pravidlá hry¹²³ či na základe hry Jána Uličianskeho *Čo bude potom, to je za plotom...* majú vymyslieť a napísať dialóg medzi súčasným a budúcim ja.¹²⁴

Učebné texty: slovenský jazyk

Slovenský jazyk 5. Metodická príručka

Učebný text na niektorých miestach pracuje s princípmi dramatickej výchovy. Obsahuje napríklad pokyny k nacvičovaniu rolového čítania príbehov, ktoré vznikli prerozprávaním žiakmi na základe ľubovoľných rozprávkových knižiek alebo podľa ich skutočných príbehov, z ktorých má byť jeden v skupinke dramatizovaný.¹²⁵ Ďalší pokyn sa vzťahuje k vytvoreniu dramatizácie rozprávky *O medveďovi, čo vedel premýšľať* s tým, že žiaci majú využiť moduláciu hlasu, gestá a mimiku, pričom je potrebné upraviť aj priestor triedy pre scénu.¹²⁶ Pri dramatizácii rozprávky vo dvojiciach s názvom *Ako sa vtáci učili stavať hniezda*, pričom žiaci majú pripraviť návrh na dramatizáciu.¹²⁷

Slovenský jazyk 7. Metodická príručka

Učebný text obsahuje pokyny pre viacero možností práce žiakov s poviedkou Vincenta Šikulu, medzi ktoré patrí aj vypracovanie jej voľnej dramatizácie v skupinách, ktorá sa má prezentovať pred spolužiakmi. Ďalšou výberovou úlohou môže byť napísanie krátkej scény (dramatizácie)

zaujímavého zážitku.¹²⁸

Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka

Učebný text obsahuje pokyny k práci s dialogizovaným textom rozprávky *O troch trpaslíkoch a princeznej*, ktorá je zameraná na charakterizáciu jej jednotlivých častí z hľadiska už prebratej teórie, pričom sa zdôrazňuje, aby si pri prezentácii textu z pamäti precvičili aj neverbálnu komunikáciu, melódiu v rečovom prejave či dôraz.¹²⁹

Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka

Učebný text obsahuje pokyny k práci s dialogizovaným textom rozprávky *O troch trpaslíkoch a princeznej*, ktorá je zameraná na charakterizáciu jej jednotlivých častí z hľadiska využívania nadobudnutých poznatkov z hľadiska komunikačných kompetencií, pričom sa zdôrazňuje, aby si pri prezentácii textu z pamäti precvičili okrem správnej výslovnosti a melódie viet aj neverbálnu komunikáciu, melódiu. Súčasťou je aj ukážka 1. časti rozprávky,¹³⁰ ďalšie ukážky sú uvádzané aj s charakterizáciou všetkých častí neskôr, pričom sa s nimi pracuje vždy v inom významovom kontexte.¹³¹

Učebné texty: hudobná výchova

Hudobná výchova pre 7. ročník základných škôl

Učebný text je venovaný vývinu hudobného umenia od najstarších čias po súčasnosť. Jednotlivé obdobia obsahujú aj pohľady do hudobno-dramatickej tvorby svetových i domácich autorov a s presahom do hudobnej teórie. Majú predovšetkým poznatkový a informačný charakter, uvedeným smerom sú zamerané aj úlohy pre žiakov. Súčasťou učebnice je ilustračný materiál ako notové záznamy, texty piesní a hlavne vyobrazenia a fotografie hudobných skladateľov.¹³²

Hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl

Učebný text sa venuje výberovým spôsobom osobnostiam, ktoré vytvorili

123 Podľa FABIANOVÁ, Janette – ZRÁKOVÁ, Katarína – Stanislavová, Zuzana. *Pisár Brada. Tvorivé písanie pre štvrtákov*. Bratislava : Aitec, 2023, s. 23. ISBN 978-80-8146-303-7.

124 Podľa FABIANOVÁ, J. – ZRÁKOVÁ, K. – Stanislavová, Z., 2023, s. 24 – 25.

125 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – CALTIKOVÁ, Milada. *Slovenský jazyk 5. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2003, s. 27. ISBN 80-7158-493-2.

126 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J. – CALTIKOVÁ, M., 2003, s. 31.

127 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, J. – CALTIKOVÁ, M., 2003, s. 35.

128 Podľa KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – CALTIKOVÁ, Milada. *Slovenský jazyk 7. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2005, s. 50. ISBN 80-7158-594-7.

129 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2006, s. 9. ISBN 80-7158-691-9.

130 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Aitec, 2019, s. 36 – 37. ISBN 978-80-8146-184-2.

131 Podľa HIRSCHNEROVÁ, Z., 2019, s. 98, 119, 132 a 133.

132 SEDLICKÝ, Tibor – KOPINOVÁ, Ľubica – GÁLIK, Emil. *Hudobná výchova pre 7. ročník základných škôl*. 4. preprac. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992. 134 s. ISBN 80-08-01474-1.

hudobno-dramatické diela na rozprávkové alebo deťom prístupné námety. Prístup k látke je založený na priblížení iba ukážky z diela. Ide napríklad o *Pochod komediantov* od Bedřicha Smetanu¹³³ z opery *Predaná nevesta* či *Let čmeliaka* z rozprávkovej opery *Cár Saltán* Nikolaja Rimského-Korsakova¹³⁴ atď. Súčasťou látok sú ukážky z notových záznamov, ilustračné kresby a obrázky ako hudobné nástroje, postavy, obrázky skladateľov atď.

Metodická príručka k učebnici *Hudobná výchova pre 9. ročník*

Učebnica deklaruje, že jej cieľom je podporiť voľný a tvorivý prístup učiteľov k látkam a učivo chápe ako otvorený systém.¹³⁵ Prístup k témam je zážitkovo-interaktívny a kontextuálny. Obsahuje napríklad konkrétne pokyny k vytvoreniu hudobno-dramatickej inscenácie na základe adaptácie hry Pavla Kyzmežera *Komédia česká o Bohatci a Lazarovi* s ukážkou libreta. V rámci nich je uvádzaná literatúra, z ktorých je možné čerpať základné informácie o hre, autorovi, slovenských prísloviach, porekadlách a úsloviach podľa Adolfa Petra Zátareckého, prác Mateja Hrebendu, nachádza sa tu vysvetlená podstata dramatického konfliktu, otázky, na ktoré by mali pri príprave inscenačnej koncepcie odpovedať žiaci, odporúčanie k príprave scenára atď.¹³⁶ Súčasťou témy *Opereta* je pohľad na typy a formy scénickej hudby, ktorá sa používala v divadelných inscenáciách od antiky až po súčasnosť, t. j. vrátane vzniku opery, operety a muzikálu, a to nielen vo svete, ale aj na Slovensku. Súčasťou je aj *Notová príloha* so skladbami, ktoré je možné využiť vo vyučovaní.¹³⁷

Hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl

V učebnom texte sa hlavne v rámci úloh pre žiakov pracuje s jednoduchým aktivitami, ktoré súvisia s tvorivou dramatikou. Ide o pokyny, v rámci ktorých majú žiaci napríklad vyjadriť na základe vypočutej piesne svoje pocity a predstavy pohybom, majú napodobniť vláčik z piesne a pod.¹³⁸

133 KANTOR, Štefan – KOPINOVÁ, Ľubica. *Hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl*. 8. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994, s. 16 – 17. ISBN 80-08-02267-1.

134 KANTOR, Š. – KOPINOVÁ, Ľ., 1994, s. 28 – 29.

135 LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Metodická príručka k učebnici Hudobná výchova pre 9. ročník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998, s. 3. ISBN 80-08-02685-5.

136 LANGSTEINOVÁ, E. – FELIX, B., 1998, s. 44 – 49.

137 LANGSTEINOVÁ, E. – FELIX, B., 1998, s. 136 – 170.

138 LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2001. 63 s. ISBN 80-08-03060-7.

Hudobná výchova pre 6. ročník základnej školy

Učebnica sa kontextovým a zážitkovo-interaktívnym spôsobom zaoberá vybranými dejinnými témami z oblasti hudobno-dramatického divadla, a to od obdobia baroka cez renesanciu až po klasicizmus. Učebnicou žiakov sprevádzajú dve postavy Muzikus a Gitarius, ktorí jednotlivými témami sprevádzajú žiakov ako moderátori. Rozprávajú o základných poznatkoch z dejín či teórie hudby, kladú žiakom otázky, vysvetľujú, čo by mohli v hudbe počuť či vyzývajú ich k aktivitám, medzi ktoré patrí aj pokyn, aby si zahrli divadlo. Jednu zo samostatných tém tvorí časť s názvom *Zahrajte si divadlo*, v ktorej žiaci vytvárajú inscenáciu s názvom *Harlekýn alebo príbeh jeho pestrofarebného plášťa* podľa knihy Ulfa Löfgrena *Harlekýn*. Látka je vysvetľovaná prostredníctvom základných informácií o postave Harlekýna, súčasťou je aj dobový či aktuálny ilustračný, fotografický a obrazový materiál, notový materiál atď.¹³⁹

Hudobná výchova pre 5. ročník základných škôl

Učebnica sa kontextovým a zážitkovo-interaktívnym spôsobom zaoberá vybranými témami z oblasti divadelného umenia. Pod názvom *Hudba spojená s inými druhmi umenia* sú nimi: opera (osobitne rozprávková opera), opereta a muzikál a balet.¹⁴⁰ Obsahuje tiež dve časti s názvom *Zahrajme si divadlo*, v ktorých sa nachádzajú odporúčania k vytvoreniu krátkych hudobno-dramatických scénok na tému Dobšinského rozprávky *Trojruža*, baladického príbehu *Nitriansky perníkár* a *Lesný karneval*. Učebnicou žiakov sprevádzajú dve postavy Muzikus a Gitarius, ktorí jednotlivými témami sprevádzajú žiakov ako moderátori. Rozprávajú o základných poznatkoch z dejín či teórie hudby, kladú žiakom otázky, vysvetľujú, čo by mohli v hudbe počuť či vyzývajú ich k aktivitám, medzi ktoré patrí aj pokyn, aby si zahrli divadlo. Témy sú kontextovo ladené, sústredené na modelové hudobno-dramatické diela a ich súčasťou sú ukážky z partitúr, prerozprávané libretá či časti z nich, fotografie z divadelných inscenácií, dobové vyobrazenia partitúr, orchestra, šantánu, operných divadiel atď. Týmto spôsobom je pristupované ku všetkým hudobným, ako aj hudobno-dramatickým ukážkam ako napríklad k operám *Svätopluk* od Eugena Suchoňa, *Predaná nevesta* Bedřicha Smetanu, a hlavne k operám *Rusalka* Antonína Dvořáka, *Martin a Slnko* Tibora

139 LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 6. ročník základnej školy*. 2. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2007, s. 68 – 79. ISBN 978-80-10-01283-1.

140 LANGSTEINOVÁ, E. – FELIX, B., 1998, s. 50 – 58.

Freša, k operetám *Modrá ruža* Gejzu Dusíka, *Orfeus v podsvetí* Jaquea Offenbacha, k muzikálom *Mary Poppins* bratov Shermanovcov, *Oliver!* Lionela Barta a k baletu *Luskáčik* Petra Il'jiča Čajkovského. V rámci opakovania sú v učebnom texte využívané veľmi rôzne formy skúšania – testy, tajničky, dopĺňovačky, zaspievanie piesne a pod.¹⁴¹

Hudobná výchova. Námety a aktivity

Učebný text je rozdelený na dve časti – *Teoretickú* a *Praktickú* a je súborom námetov a aktivít pre materské a pre základné školy. V oboch sa nachádzajú aktivity, ktoré sú nejakým spôsobom späté s tvorivou dramatikou. Ide o časti, ktoré v názvoch obsahujú pojmy ako hudobno-edukačné hry, hudobno-pohybové hry, hudobno-pohybové činnosti, hudobno-pohybové stvárnenie piesní, riekaniiek, skladbičiek a pod. Prvá časť obsahuje podkapitulu s názvom *4. 6. Hudobno-dramatické činnosti*, v ktorej sa považujú za tie, ktoré „... integrujú všetky hudobné prejavy so slovnými, výtvarnými a pohybovými prejavmi, prostredníctvom tvorivej dramatiky a zážitkového učenia.“¹⁴² V podkapitole sú veľmi precízne a jasne spracované témy o základných formách hudobno-dramatických činností, taktiež hudobného divadla. Druhá časť obsahuje podkapitulu s názvom *1. 6. Divadielkovo*, ktorá je súčasťou kapitoly *1. Hudobné kráľovstvo*.¹⁴³ Obe podkapitoly obsahujú rad logicky a podrobne rozpísaných námetov na rôzne hry a aktivity, vrátane notového materiálu, grafického znázornenia postavenia žiakov v priestore, dialogizovaných dramatických hier, dramatizácie piesní a pod. Posledná časť patrí trom projektom, v ktorých sa tiež pracuje postupmi tvorivej dramatiky.

Hudobná výchova pre 2. ročník základnej školy

V učebnom texte sa hlavne v rámci úloh pre žiakov pracuje s jednoduchými aktivitami, ktoré súvisia s tvorivou dramatikou. Ide o pokyny ako vyjadrenie pohybom spievanej piesne, spev počas pohybovej hry a pod.¹⁴⁴

141 LANGSTEINOVÁ, E. – FELIX, B., 2009, s. 66 – 67.

142 ŠUPOVÁ, Ľubica. *Hudobná výchova. Námety a aktivity*. Bratislava : Josef Raabe Slovensko, 2013, s. 40. ISBN 978-80-8140-094-0.

143 ŠUPOVÁ, L., 2013, s. 109 – 111.

144 LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 2. ročník základnej školy*. 5. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2013. 63 s. ISBN 978-80-10-02547-3.

(C) Učebné texty bez poznatkov a informácií o divadelnom umení a kultúre¹⁴⁵

Vo výskume bolo preštudovaných 42 učebných textov, v ktorých nie sú žiadne poznatky a informácie o divadelnom umení a kultúre. Menovite sú to tieto:

- ALEXOVIČOVÁ, Tatiana – ĐURICOVÁ, Jaroslava. *Hravá čítanka 2. Pracovný zošit pre 2. ročník ZŠ. Košice* : Taktik, 2016. 64 s. ISBN 978-80-8180-010-8.
- BUJDOŠOVÁ, Iveta – SMOLKOVÁ, Jana. *Eliška Knižka. Čítateľský denník pre 2. ročník základných škôl*. Bratislava : Aitec, 2017. 30 s. ISBN 978-80-8146-131-6.
- BUJDOŠOVÁ, Iveta – ZRAKOVÁ, Katarína – ZRAKOVÁ, Katarína. *Kamil Knihomil čítateľský denník pre 3. ročník základných škôl*. Bratislava : Aitec, 2020. 32 s. ISBN 978-80-8146-196-5.
- DUDÁŠOVÁ, Jana – MÄSIAR, Peter – MUCHOVÁ, Petronela. *Vlastiveda 4 pre štvrtákov. Pracovná učebnica 2021, 2. časť*. Bratislava : Vydavateľstvo Aitec, 2021. 64 s. ISBN 978-80-8146-218-4.
- DUDÁŠOVÁ, Jana – MÄSIAR, Peter – MUCHOVÁ, Petronela. *Vlastiveda pre štvrtákov : pracovná učebnica. 2. časť*. Bratislava : Vydavateľstvo Aitec, 2018. ISBN 978-80-8146-157-6.
- FABIANOVÁ, Janette – ZRAKOVÁ, Katarína – STANISLAVOVÁ, Zuzana. *Čítanka pre štvrtákov 1. časť. Zita v komikse*. Bratislava : Aitec, 2023. 70 s. ISBN 978-80-8146-302-0.
- FABIANOVÁ, Janette. *Vlastivedné mapy pre štvrtákov. Pracovný zošit*. Bratislava : Airec, 2023. 64 s. ISBN 978-80-8146-307-5.
- GREGOROVÁ, Ivana. LAPITKA, Marián. *Literatúra pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl*. 2. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2012. 116 s. ISBN 978-80-10-02381-3.
- HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – DOBIŠOVÁ ADAME, Rút. *Slovenský jazyk pre 4. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Aitec, 2019. 145 s. ISBN 978-80-8146-188-0.
- HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka pracovný zošit pre tretiakov*. Bratislava : Aitec, 2021. 48 s. ISBN 978-80-8146-243-6.
- HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2011. 64 s. ISBN 978-80-89375-80-6.
- HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2012. 64 s. ISBN 978-80-8146-018-0.
- HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2013. 64 s. ISBN 978-80-8146-059-3.
- HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2006. 107 s. ISBN 80-7158-691-9.
- KOPINOVÁ, Ľubica – RUŽIČKOVÁ, Terézia – DAMBORÁKOVÁ, Viera. *Hudobná výchova pre 1. ročník základných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2022. 77 s. ISBN 80-08-03425-4.
- KOVÁROVÁ, Dana – KURTULÍKOVÁ, Alena. *Mimočítankové čítanie pracovný zošit pre 4 ročník ZŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2012. 47 s. ISBN 978-80-8120-165-3.
- KOVÁROVÁ, Dana – KURTULÍKOVÁ, Alena. *Mimočítankové čítanie. Pracovný zošit pre 3. ročník ZŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2012. 47 s. ISBN 978-80-7158-968-6.
- KOŽUCHOVÁ, Mária – MATÚŠKOVÁ, Renáta. *Vlastiveda pre 4. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2012. 22 s. ISBN 978-80-89375-88-2.
- KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – KESSELOVÁ, Jana. *Slovenský jazyk 8. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7158-686-9.
- KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník z literatúry. Pracovný zošit pre 8. ročník ZŠ a 3. ročník GOŠ*.

145 Niektoré z učebných textov však obsahujú poznatky a informácie o ostatných druhoch dramatických umení.

Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2020. 88 s.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník zo slovenského jazyka 5. Pracovný zošit pre 5. ročník ZŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2015. 64 s. ISBN 978-80-8120-353-4.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník zo slovenského jazyka 8. pracovný zošit pre 8. ročník ZŠ a 3. ročník GOŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2020. 5. vyd. 72 s. ISBN 978-80-8120-800-3.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník zo slovenského jazyka. Pracovný zošit pre 8. ročník ZŠ a 3. ročník GOŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2020. 72 s. ISBN 978-80-8120-800-3.

KRÁLIKOVÁ, Terézia – LENDACKÁ, Miroslava – POLÁNYIOVÁ, Erika. *Hravá literatúra 6 : pracovný zošit pre 6. ročník ZŠ a prímú GOŠ*. Košice : Taktik, 2015. 71 s. ISBN 978-80-89530-91-5.

KRÁLIKOVÁ, Terézia – LENDACKÁ, Miroslava – POLÁNYIOVÁ, Erika. *Hravá literatúra 7. Pracovný zošit pre 7. ročník ZŠ a sekundu GOŠ*. Košice : Taktik, 2015. 67 s. ISBN 978-80-89530-92-2.

KRÁLIKOVÁ, Terézia – LENDACKÁ, Miroslava – POLÁNYIOVÁ, Erika. *Hravá literatúra 8. Pracovný zošit pre 8. ročník ZŠ a terciu GOŠ*. Košice : Taktik, 2015, 68 s.

LACKOVÁ, Zuzana – AGALAREVOVÁ, Pavla. *Čítanka pre 2. ročník základných škôl 2. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2012. 64 s. ISBN 978-80-8146-015-9.

LACKOVÁ, Zuzana – AGALAREVOVÁ, Pavla. *Čítanka pre 2. ročník základných škôl 2. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2011. 64 s. ISBN 978-80-8146-062-3.

LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 4. ročník základných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2002. 64 s. ISBN 80-08-03317-7.

LENDACKÁ, Miroslava – POLÁNYIOVÁ, Erika. *Hravá literatúra 7. Pracovný zošit pre 7. ročník ZŠ a sekundu GOŠ*. Košice : Taktik, 2015. 67 s. ISBN 978-80-89530-92-2.

MISTRÍK, Erich. *Umenie a kultúra. Učebnica pre 1. ročník gymnázií*. Prievidza : Združenie EDUCO, 2009. 127 s. ISBN 978-80-89431-03-8.

NOSÁĽOVÁ, Margaréta – DIENEROVÁ, Eva – HIRKOVÁ, Alžbeta. *Čítanka 2 pre 2. ročník základných škôl*. Bratislava : Aitec, 2011. 120 s. ISBN 978-80-89375-78-3.

OBERT, Viliam – IVANOVÁ, Mária – KERULOVÁ, Marta. *Literatúra pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1994. 190 s. ISBN 80-85452-33-2.

PETRIKOVÁ, Daniela. *Literárna výchova : pre 6. ročník základných škôl*. 4. vyd. Prievidza : Patria I., spol. s r.o., 2018. 164 s. ISBN 978-80-85674-62-0.

PETRIKOVÁ, Daniela. *Literárna výchova pre 7. ročník základných škôl*. 2. vyd. Prievidza : EDUCO, 2013. 165 s. ISBN 978-80-89431-40-3.

Pomocník z literatúry. Pracovný zošit pre 7. ročník ZŠ a 2. ročník GOŠ. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2016. 88 s. ISBN 978-80-8120-306-0.

REŽNÁ, Miroslava a kol. *Praktická estetika – tínedžerské subkultúry*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2015. 60 s. ISBN 978-80-565-1362-0.

STANISLAVOVÁ, Zuzana – ŠIMONOVÁ, Brigita. *Slovenská literatúra pre deti a mládež. Textová príručka*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 1991. 212 s. ISBN 80-7097-135-5.

STRIEŽOVSKÁ, Janka a kol. *Čítanka Lipka pre 1. ročník základných škôl*. Bratislava : Aitec, 2015. 64 s. ISBN 978-80-8146-099-9.

TITKOVÁ, Renáta – BULEJOVÁ, Terézia – KULICHOVÁ, Angela. *Slovenský jazyk. Bodkin doplnkový zošit. Vhodný aj pre žiakov so ŠVVP. 2. časť*. Bratislava : Aitec, 2021. 32 s. ISBN 978-80-8146-221-4.

TITKOVÁ, Renáta a kol. *Slovenský jazyk pre 4. ročník základných škôl. Pracovná učebnica. 2. časť*. Bratislava : Aitec, 2022. 88 s. ISBN 978-80-8146-274-0.

TITKOVÁ, Renáta a kol. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Pracovná učebnica. 2. časť*. Bratislava : Aitec, 2021. 64 s. ISBN 978-80-8146-202-3.

Literatúra výskum č. 1:

CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena. *Slávne osobnosti divadla*. Bratislava : Mladé letá, 1983. 383 s.

FEDOROVÁ, Mária a kol. *Estetická výchova pre stredné školy*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992. 168 s. ISBN 80-08-016115-9.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Druhy umenia (úvodná časť)*. 1. zošit. 2. vyd. Bratislava : Metodické centrum, 1998. 101 s. ISBN 80-8052-0437.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 3. zošit. Stredoveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum mesta Bratislavy, 1998. 68 s. ISBN 80-7164-220-7.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín 2. zošit. Praveké a staroveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum, 1998. 110 s. ISBN 80-7164-219-3.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 3. zošit. Stredoveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum, 1998. 68 s. ISBN 80-7164-220-7.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 4. zošit. Novoveké umenie*. Bratislava : Metodické centrum, 1998. 96 s. ISBN 80-7164-221-5.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 5. zošit. Umenie 19. storočia*. Bratislava : Metodické centrum, 1999. 220 s. ISBN 80-7164-258-4.

FTOREKOVÁ, Terézia. *Umenie v priereze dejín. 6. zošit. Umelecké smery 20. storočia*. Bratislava : Metodické centrum, 1999. 111 s. ISBN 80-7164-259-2.

GÁLIK, Emil a kol. *Hudobná výchova pre 6. ročník základných škôl*. 4. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. 93 s. ISBN 80-08-02259-0.

INŠTITORISOVÁ, Dagmar. *Festival a vyučovanie o divadle*. In KOLEKTÍV. *Festival na ceste do Európy*. Nitra : Asociácia Divadelná Nitra, 2001. 191 s. ISBN 80-9686642-03.

KOLEKTÍV. *Encyklopédia dramatických umení Slovenska 1. A-L*. Bratislava : Veda, 1989. 695 s. ISBN 80-224-0000-9.

LANGSTEINOVÁ, Eva a kol. *Hudobná výchova pre 8. ročník základných škôl a pre osemročnú gymnáziá*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 71 s. ISBN 80-08-02484-4.

LANGSTEINOVÁ, Eva a kol. *Hudobná výchova pre 9. ročník základných škôl a pre osemročnú gymnáziá*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998. 79 s. ISBN 80-08-02685-5.

LAPITKA, Marián a kol. *Estetická výchova v základnej a strednej škole*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. 160 s. ISBN 80-08-00589-0.

LEHUTA, Emil. *Zácutia a výsledia polstoročia slovenskej drámy*. Bratislava : Národné divadelné centrum, 1997. 73 s. ISBN 80-85455-31-5.

MISTRÍK, Erich. *Základy estetiky a etikety*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. 91 s. ISBN 80-08-02370-8.

OBERT, Viliam a kol. *Literárna výchova pre 8. a 9. ročník základných škôl. (Dočasné učebné texty.) 8. vyd.* Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. 281 s. ISBN 80-08-03075-5.

OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 1 pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl*. 2. vyd. Bratislava : Litera, 1996. 190 s. ISBN 80-85452-61-8.

OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 2 pre 2. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Poľana, 2000. 160 s. ISBN 80-89002-11-0.

OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 3 pre 3. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1995. 175 s. ISBN 80-85452-44-8.

OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1996. 255 s. ISBN 8085452-45-6.

PETRIKOVÁ, Daniela a kol. *Literárna výchova pre 5. ročník základných škôl*. Bratislava : Litera, 1997. 200 s. ISBN 80-85452-87-1.

PETRIKOVÁ, Daniela a kol. *Literárna výchova pre 6. ročník základných škôl*. Bratislava : Poľana, 1999. 191 s. ISBN 80-968002-6-4.

PETRIKOVÁ, Daniela a kol. *Literárna výchova pre 7. ročník základných škôl*. 1. vyd. Bratislava : Poľana, 2000. 195 s. ISBN 80-89002-07-2.

PODMAKOVÁ, Dagmar (edit.). *Hana Meličková*. Bratislava : Tália-press, 1996. 265 s. ISBN 80-85718-29-4.

SLIVKA, Martin. *Ludové masky*. Bratislava : Tatran, 1990. 171 s. ISBN 80-222-0171-5.

ŠMATLÁK, Stanislav. *Slovensko. 1. časť*. Bratislava : Obzor, 1979. 990 s.

THIRY, Karol – JANEK, Miroslav. *Dejiny umenia a umeleckoremeselnej práce pre učebné a študijné odbory stredných odborných učilíšť*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. 261 s. ISBN 80-08-00297-2.

ŽILKA, Tibor – OBERT, Viliam – IVANOVÁ, Mária. *Teória literatúry pre gymnáziá a stredné školy*. Bratislava : Litera, 1997. 215 s. ISBN 80-85452-52-9.

Literatúra výskum č. 2:

BENKOVÁ, Soňa a kol. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl*. 5. vyd. Bratislava : OG, Poľana, 2007. 176 s. ISBN 978-80-89192-64-9.

BUJDOŠOVÁ, Iveta – SMOLKOVÁ, Jana – ZRÁKOVÁ, Katarína. *Zita Rýmová. Čitateľský denník pre 4. ročník základných škôl*. Bratislava : Aitec, 2021. 30 s. ISBN 978-80-8146-239-9.

DEDINSKÁ, Lenka – HORVÁTOVÁ, Jiřina. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. 189 s. ISBN 80-08-01367-2.

DVOŘÁK, Karel. *Čítanka pre 3. ročník gymnázia a stredných odborných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2011. 208 s. ISBN 978-80-10-02022-5.

DVOŘÁK, Karel. *Čítanka pre 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl*. Harmanec : Vojenský kartografický ústav, 2011. 256 s. ISBN 978-80-8042-627-9.

FABIANOVÁ, Janette – ZRÁKOVÁ, Katarína – STANISLAVOVÁ, Zuzana. *Čítanka pre štvrtákov. 2. časť. Zita vo svetle filmu a divadla*. Bratislava : Aitec, 2023. 70 s. ISBN 978-80-8146-303-7.

FABIANOVÁ, Janette – ZRÁKOVÁ, Katarína – STANISLAVOVÁ, Zuzana. *Pisár Brada. Tvorivé písanie pre štvrtákov*. Bratislava : Aitec, 2023, s. 23. 32 s. ISBN 978-80-8146-303-7.

GREGOROVÁ, Ivana – LAPITKA, Marián. *Literatúra pre 2. ročník gymnázií a stredných odborných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2009. 135 s. ISBN 978-80-10-01799-7.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka. Učebnica pre tretiakov*. Bratislava : Aitec, 2021. 104 s. ISBN 978-80-8146-242-9.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – ONDRÁŠ, Miloš – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl*. 4. vyd. Bratislava : Príroda, 2014. 118 s. ISBN 978-80-07-02402-1.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana – ONDRÁŠ, Miloš – FILAGOVÁ, Markéta. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. 4. vyd. Bratislava : Príroda, 2014. 118 s. ISBN 978-80-07-02402-1.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Čítanka pre 3. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2011. 64 s. ISBN 978-80-89375-80-6.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2006. 107 s. ISBN 80-7158-691-9.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Aitec, 2019. 133 s. ISBN 978-80-8146-184-2.

HIRSCHNEROVÁ, Zuzana. *Slovenský jazyk pre 2. ročník základných škôl. Metodická príručka*. Bratislava : Aitec, 2019. 133 s. ISBN 978-80-8146-184-2.

IHNÁTKOVÁ, Natália a kol. *Čítanka 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl*. 2. vyd. Bratislava : Poľana, 2004. 397 s. ISBN 80-89002-97-8.

KANTOR, Štefan – KOPINOVÁ, Ľubica. *Hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl*. 8. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. 92 s. ISBN 80-08-02267-1.

KOLLEROVÁ, Eva a kol. *Hravá čítanka 4. Pracovný zošit pre 4. ročník ZŠ*. Košice : Taktik, 2013. 60 s. ISBN 978-80-89530-69-4.

KOMLÓSSYOVÁ, Helena – PAVLOVIČ, Jozef. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl*. 4. vyd. Bratislava : OG, Poľana, 2007. 192 s. 4. vyd. ISBN 978-80-89192-65-6.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – CALTIKOVÁ Milada. *Slovenský jazyk 7. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2005. 96 s. ISBN 80-7158-594-7.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – CALTIKOVÁ, Milada. *Slovenský jazyk 5. Metodická príručka*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2003. 132 s. ISBN 80-7158-493-2.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila – KRAJČOVIČOVÁ, Jela. *Literárna výchova pre 5. ročník základných škôl*. 4. vyd. Prievidza : Patria I., spol. s r.o., 2018. 136 s. ISBN 978-80-85674-61-3.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník z literatúry pre piaty ročník základných škôl*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2004. 64 s. ISBN 80-7158-546-7.

KRAJČOVIČOVÁ, Jarmila. *Pomocník z literatúry. Pracovný zošit pre 6. ročník ZŠ a 1. ročník GOŠ*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2014. 88 s. ISBN 978-80-8120-305-3.

KRÁLIKOVÁ, Ida. *Hravá literatúra 9. Pracovný zošit pre 9. ročník ZŠ a kvartu GOŠ*. Košice : Taktik, 2015. 60 s. ISBN 978-80-89530-94-6.

LACKOVÁ, Zuzana – AGALAREVOVÁ, Pavla. *Čítanka pre 2. ročník základných škôl. Pracovný zošit*. Bratislava : Aitec, 2012. 64 s. ISBN 978-80-8146-015-9.

LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 2. ročník základnej školy*. 5. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2013. 63 s. ISBN 978-80-10-02547-3.

LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 3. ročník základných škôl*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2001. 63 s. ISBN 80-08-03060-7.

LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Hudobná výchova pre 6. ročník základnej školy*. 2. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 2007. 71 s. ISBN 978-80-10-01283-1.

LANGSTEINOVÁ, Eva – FELIX, Belo. *Metodická príručka k učebnici Hudobná výchova pre 9. ročník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998. 79 s. ISBN 80-08-02685-5.

LANGSTEINOVÁ, Eva a kol. *Hudobná výchova pre 8. ročník základných škôl a pre osemročné gymnáziá*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 71 s. ISBN 80-08-02484-4.

LANGSTEINOVÁ, Eva a kol. *Hudobná výchova pre 9. ročník základných škôl a pre osemročné gymnáziá*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998. 97 s. ISBN 80-08-02685-5.

LAPITKA, Marián – GREGOROVÁ, Ivana. *Literatúra pre 3. a 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl. 2 diel*. Bratislava : Príroda, 2011. 128 s. ISBN 978-80-07-01895-2.

MISTRÍK, Erich – JANIKOVIČ, Zoltán. *Umenie a kultúra pre 3. ročník gymnázií*. Prievidza: Educo, 2012. 145 s. ISBN 978-80-89431-31-1.

MISTRÍK, Erich. *Umenie a kultúra pre 2. ročník gymnázií*. Prievidza : Educo, 2009, 138 s. ISBN 978-80-89431-04-5.

OBERT, Viliam a kol. *Literatúra 4 pre 4. ročník gymnázií a stredných škôl*. 5. vyd. Bratislava : Poľana, 2009. 255 s. ISBN 978-80-8116-006-6.

OBERT, Viliam. *Literárna výchova pre 1. a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom. Zbierka cvičení*. Bratislava : Poľana, 2007. 2. vyd., 136 s. ISBN 978-80-89192-61-8.

ORAVEC, Peter a kol. *Praktická estetika 10. O interpretácii dramatického diela*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 102 s. ISBN 978-80-558-0910-6.

PETRIKOVÁ, Daniela – TRUTZ, Rudolf. *Literárna výchova pre 8. ročník základných škôl*. Bratislava : OG, Poľana, 2007. 164 s. ISBN 978-80-89192-70-0.

PETRIKOVÁ, Daniela – TRUTZ, Rudolf. *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl*. Bratislava : OG, Poľana, 2002. 183 s. ISBN 80-89002-47-1.

PETRIKOVÁ, Daniela. *Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom*. Harmanec : Vojenský kartografický ústav, 2011. 112 s. ISBN 978-80-8042-626-2.

POLAKOVIČOVÁ, Alena a kol. *Literatúra III. Pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2018. 200 s. ISBN 978-80-8120-569-9.

POLAKOVIČOVÁ, Alena a kol. *Literatúra I pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2012. 160 s. ISBN 978-80-8120-128-8.

POLAKOVIČOVÁ, Alena a kol. *Literatúra II pre stredné školy*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2012. 184 s. ISBN 978-80-8120-194-3.

POLAKOVIČOVÁ, Alena. *Literatúra IV. Pre stredné školy*. 3. vyd. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2018. 208 s. ISBN 978-80-8120-627-6.

SEDLICKÝ, Tibor – KOPINOVÁ, Ľubica – GÁLIK, Emil. *Hudobná výchova pre 7. ročník základných škôl*. 4. preprac. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992. 134 s. ISBN 80-08-01474-1.

SCHUBERTOVÁ, J. a kol. *Výchova umením pre 9. ročník základných škôl. Pracovné materiály pre žiakov*. Žilina : Georg, 2012. 48 s. ISBN 978-80-89401-80-2.

SCHUBERTOVÁ, Jana a kol. *Výchova umením pre 8. ročník základných škôl. Metodické materiály pre učiteľov*. Žilina : Georg, 2011, 136 s. ISBN 978-80-89401-25-3.

ŠTEFEKOVÁ, Kamila – CULKOVÁ, Romana – STANKOVIANSKA, Zuzana. *Čítanka pre prvý ročník základných škôl*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2008. 79 s. ISBN 978-80-7158-785-9.

ŠTEFEKOVÁ, Kamila. *Pracovný zošit k Čítanke pre 2. ročník základných škôl*. Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2004. 64 s. ISBN 80-7158-489-4.

ŠUPOVÁ, Ľubica. *Hudobná výchova. Námety a aktivity*. Bratislava : Josef Raabe Slovensko, 2013, s. 40. 134 s. ISBN 978-80-8140-094-0.

Dagmar Inšitorisová

Teatrologička, vysokoškolská pedagogička, autorka desiatky monografií o divadelných osobnostiach na Slovensku (Česku). Vo výskume sa zaoberá teóriou a dejinami interpretácie divadelného diela, semiotikou divadla.

V tvorivej oblasti sa venuje písaniu rozhlasových a dramatických rozprávok pre deti. V súčasnosti pôsobí na Katedre masmediálnej komunikácie a reklamy Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

V r. 2010-2014 viedla projekt ESF Vzdelávanie divadlom, v rámci ktorého vzniklo 45 odborných publikácií, 27 workshopov a zrealizovali sa mnohé divadelno-vzdelávacie aktivity, viac na www.vzdelavaniedivadlom.ukf.sk.

Tento projekt patrí k prvým pilotným projektom neformálneho vzdelávania divadlom pre vysoké školy na Slovensku.

ATELIÉR OBJAV(ME) DIVADLO(M)

Východisková situácia – zdôvodnenie programu

Klesajúci záujem mladých ľudí o živé umenie, presun záujmov a pozornosti mladých ľudí z reálneho do virtuálneho prostredia a s tým korešpondujúca klesajúca frekvencia kontaktných komunikačných situácií je sprievodným javom dnešnej doby, ktorej sa pripisujú aj vlastnosti ako rýchla, skratkovitá, zjednodušená. V záplave technických vymožeností, ktoré umožňujú skracovať vzdialenosti a čas, sa nachádza mladý človek, na ktorého neustále pôsobí zvyšujúce sa množstvo informácií a trend povrchných zážitkov a pasivity, či tlak médií, sociálnych sietí a bulváru vytvárajúce nové typy lacných a dostupných zážitkov. Väčšina mladých ľudí sa prejavuje len minimálnou úrovňou kultúrnej, estetickej a divadelnej gramotnosti, prevláda neznalosť divadla a umenia vôbec, prípadne sa poznanie veľmi úzko viaže iba na komerčne úspešné druhy umení, či módne trendy. Absentuje návyk zaujímať sa o umelecké a kreatívne hodnoty, ich kontakt s hodnotným živým umením, s aktívnym emocionálnym zážitkom je minimálny. Nie je výnimočné, ak do divadla po prvýkrát príde mladý človek vo veku 20 rokov a nie je schopný pochopiť dianie na javisku, identifikovať obrazné svety zobrazované v divadle, ba dokonca ani svoje vlastné prežívanie a pocity z predstavenia. Neznalosť súvisí s rôznymi spoločensko-sociálnymi a vzdelávacími faktormi. Jedným z nich je aj konkrétna a lokálna prístupnosť umenia (divadla) pre mladých ľudí.

Na jednej strane si uvedomujeme potrebu kontaktu detí a mladých ľudí s divadlom, na druhej strane však aj nemožnosť zabezpečiť prístup k divadlu pre všetkých. Ak sa zameriame na stovky a tisícky škôl všetkých typov a približne pol milióna mladých ľudí, ktorí sa v nich vzdelávajú, je nám pri počte divadiel a divadelných predstavení na Slovensku jasné, že ak chceme zabezpečiť kontakt detí a mládeže so svetom živého umenia, musíme hľadať aj iné cesty, ako k nim dostať kultúru, divadlo a umenie. A nielen to. Aby naozaj došlo k plnohodnotnému rozvíjaniu ich kultúrnej, estetickej a divadelnej gramotnosti, už nestačí iba pasívna návšteva divadelného predstavenia jedenkrát počas vymedzeného časového obdobia v ich školskom (formálnom) vzdelávaní bez prípravy a tak potrebnej komunikácie. Naopak, vzdelávanie o divadle a divadlom sa musí presunúť do neformálneho prostredia, ale hľadať cesty, ako sa stať súčasťou ich vzdelávania vo svojich rôznych podobách a zároveň prepojiť divadelný kontakt s rôznymi typmi aktivít tak, aby došlo k hlbšiemu pochopeniu a prežitiu toho, čo sa v divadle odohráva. Spravidla si viacej užívame veci, ktorým rozumieme a rozumieme im o to viac, čím viac sa s nimi stretávame. Len ten, kto je kultúrne vzdelaný, je schopný rozlišovať,

aké etické a estetické hodnoty sú mu ponúkané v umení/v divadle a stáva sa aktívnym a tvorivým účastníkom kultúry/umenia/divadla. Vystupuje zo svojej pasívnej roly konzumenta/konzumentky umenia. Je však potrebné si uvedomiť, že umenie/divadlo nie je komerčný tovar, má však obrovský potenciál a každý jednotlivец ho môže využiť vo svoj prospech, či už pre svoj osobný rozvoj alebo svoje budúce povolanie, napríklad aj pri práci s deťmi a mládežou vo formálnom alebo neformálnom prostredí. A tu sa ukazuje ešte väčšia potreba pracovať aj s tými aktérmi vzdelávania, ktorí prichádzajú do kontaktu s deťmi a mládežou a majú veľký vplyv a možnosť ovplyvniť, ako sa vzťah k živému umeniu u detí a mladých ľudí bude budovať a rozvíjať. Sú to oni*y, ktorí*é aj na základe budovania povedomia o divadle, zážitku s ním a vzťahu k nemu dokážu lepšie deti a mládež motivovať a pripraviť ich na inú formu učenia sa divadlom a o divadle. Dospelí*é pracujúci*e s deťmi a mládežou nie sú súčasťou vzdelávania náhodne. Ved' napokon aj medzi kľúčovými kompetenciami a témami pre celoživotné vzdelávanie sa nachádza oblasť kultúrne povedomie a vyjadrovanie a tiež schopnosť hodnotiť význam kreatívnych myšlienok, skúseností a emócií hudobného, literárneho, vizuálneho a divadelného umenia prostredníctvom rôznych médií (bližšie info tu) a to obzvlášť platí u aktérov pôsobiacich v rôznych formách vzdelávania.

Hľadanie odpovedí na otázku, ako teda dostať divadlo bližšie k deťom a mladým ľuďom, ale aj mladým dospelým a zároveň aj umožniť vzdelávanie prostredníctvom divadla týmto aktérom pre vlastný rozvoj, ale aj pre prácu s deťmi a mládežou, prinieslo námet na tvorbu divadelného vzdelávacieho programu pre študentov a študentky učiteľských programov, pracovníkov a pracovníčky s mládežou, pre sociálnych pracovníkov, pre pracovníkov s mládežou rôzneho stupňa vzdelávania, pre odborných zamestnancov škôl a školských zariadení, mládežníckych vedúcich*vedúce, či lektorov*rky v oblasti práce s mládežou. Cieľovou skupinou vzdelávacieho programu teda sú všetci tí a tie, čo pracujú s deťmi a mládežou rôznej vekovej kategórie, v oblasti výchovy a vzdelávania, formálneho, či neformálneho. Po absolvovaní vzdelávania v našom programe sa im aspoň sčasti saturuje nemožnosť vzdelávania sa v tomto smere vo formálnom vzdelávaní a počas svojej prípravy na povolanie. Aj keď na niektorých vysokých školách už dnes nájdeme v portfóliu predmetov v rôznych odboroch predmety, ktoré sa aspoň čiastočne venujú oblasti divadla (napr. na vysokých školách v Prešove, či v Nitre), stále to nie je postačujúce pre potreby praxe. Pri tvorbe programu sme preto využili dlhoročnú tradíciu a skúsenosti pedagógov*gičiek z Banskej Bystrice.

Konkrétne na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici pôsobí už niekoľko generácií pedagógov*gičiek, ktorým záležalo na rozvíjaní vzťahu študentov a študentiek k divadlu, ktoré deklarovali jednak založením a rozvíjaním študentských divadelných súborov (v minulosti divadlo KNAP pod vedením prof. PhDr. Brigity Šimonovej, CSc., v súčasnosti Divadlo z kotolne pod vedením Dr. Zuzany Kováčovej Švecovej), na druhej strane aj priamo vo vyučovaní v predmetoch tvorivá dramatika (Mgr. Lýdia Janáková, PhD., Mgr. Eva Pršová, PhD. a Mgr. Lýdia Simanová, PhD.), v predmete hudobné divadlo (prof. Belo Felix, PhD.) a v predmete štruktúrovaná dráma (Mgr. Petra Fridrichová, PhD.). Takýto stav v jednej vysokoškolskej inštitúcii je však skôr výnimkou a možno smelo povedať, že potenciál vzdelávania divadlom je ešte stále neobjavený a nedocenený. Aj preto pri tvorbe obsahovej skladby programu spolupracujeme s odborníkmi z iných oblastí neformálneho vzdelávania divadlom – EDUDRAMA a tiež s odborníkmi najpovolanejšími – s divadelníkmi*čkami z Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici, či divadelnými teoretikmi*čkami (prof. PhDr. Dagmar Inšitorisová, PhD.).

Charakteristika programu

ATELIÉR OBJAV(ME) DIVADLO(M)! je kultúrno-spoločenský a vzdelávací program, ktorý vznikol v spolupráci OZ Pedagóg, Pedagogickej fakulty UMB v B. Bystrici s Bábkovým divadlom na Rázcestí (B. Bystrica). Jeho cieľom je pripraviť tých, ktorí prostredníctvom neformálneho vzdelávania a mimoškolského vyučovania budú formovať umeleckú (divácku, estetickú a kultúrnu) gramotnosť budúcich divákov a diváčok, modelovať vedome pozitívny vzťah k umeniu/divadlu, citlivosť a pochopenie významu kultúry a umenia v spoločnosti a vo svojom živote, stimulovať kreativitu potrebnú pre kvalitnú sebarealizáciu človeka. Pre dosahovanie svojich cieľov vzdelávací program používa prácu s estetickým zážitkom, ktorý vyvoláva/dosahuje za pomoci umenia (divadla a literatúry, slovného umenia, umenie slovom), ktoré vedú jednak k poznaniu divadla a jeho podstaty, k objavovaniu seba a sveta okolo prostredníctvom divadla a slovesného umenia, čím pomáha formovať osobnosť pracovníkov s deťmi a mládežou, ale zároveň rozvíja ich zručnosť formovať prostredníctvom umenia osobnosť detí a mládeže.

Špecifické ciele vzdelávacieho programu

Naznačené východiská, ako aj profesijná orientácia účastníkov*čok vzdelávania definuje dve kategórie cieľov programu, a to hlavné ciele

uvedené vyššie a špecifické ciele, z ktorých vyberáme:

- rozvinúť vedomosti, schopnosti a zručnosti účastníkov*čok programu v oblasti umeleckej gramotnosti, divadla, vzdelávania divadlom
- poskytnúť účastníkom*čkam možnosť pracovať na vlastnom rozvoji prostredníctvom kontaktu s divadlom
- naučiť účastníkov*čky využiť potenciál divadla pre prácu s deťmi a mládežou a v rovesníckom vzdelávaní
- vytvoriť priestor na vzdelávanie účastníkov*čok v divadle a prostredníctvom divadla na základe vlastného zážitku
- podporiť kreativitu, tvorivosť a originalitu účastníkov pri tvorbe aktivít podporujúcich rozvoj osobnosti detí a mládeže, ich kritického myslenia, estetického cítenia a prežívania
- viesť účastníkov*čky procesom vlastného rozvoja a motivácie prinášať do práce s deťmi a mládežou umelecké a kreatívne aktivity na báze divadla
- poskytnúť priestor pre aktívne trávenie voľného času detí a mládeže rozvíjajúci kreativitu, komunikáciu a rozmanitosť vnímania a myslenia

Osobitnú skupinu cieľov tvoria kognitívne ciele, ktoré sa zameriavajú na jednej strane na poznávanie divadla, sú „o divadle“ a jeho funkciách, rozširujú poznatkovú bázu účastníkov*čok. Na druhej strane sú ciele afektívne, zameriavajúce sa na osobnosť účastníkov a ich vzťah k divadlu, prežitie, vyjadrovanie emócií, zážitkov rôznymi formami, technikami a metódami atď.

Štruktúra programu

Vzdelávací program sa skladá z dvoch samostatných modulov. Prvý modul v rozsahu 36 hodín (kombinácia dištančného a prezenčného štúdia) nesie názov DIVADLO? DIVADLO! a jeho cieľom počas práce priamo v divadelnom priestore objaviť a naučiť sa, čo je divadlo priamo s divadelníkmi, pričom sa budú venovať aj témam ako dramaturgia, réžia, scénografia, herecká interpretácia, či teatrológia. V ďalšej časti modulu sa budú venovať vzniku inscenácie a divadlu a jeho mieste pri práci s deťmi a mládežou. Druhý modul v rozsahu 33 hodín (kombinácia dištančného a prezenčného štúdia) S DIVADLOM ZA DEŤMI – METODICKÉ DIVADELNÉ WORKSHOPY rozvíja tie kompetencie účastníkov vzdelávania, ktoré im umožnia budovať hodnoty (napr. rešpekt, pomoc druhým, schopnosť odpustiť a prijať, čestnosť, zodpovednosť, empatia, priateľstvo atď.), ale aj spoluprácu, kreativitu a komunikáciu cez vlastné estetické prežitie rôznych životných príbehov cez divadelné spracovanie tým, že sa sami stanú ich nositeľmi. Modul prináša možnosti seba rozvoja a budovania vlastnej

umeleckej gramotnosti cez osobný kontakt s divadlom a rozvíjať zručnosti u detí a mládeže, s ktorými budú absolventi programu pracovať po jeho vzdelávania vo svojej praxi, či budúcej profesii. Tým sa položí základ pre scitlivovanie spoločnosti, budovanie empatie, aktivizáciu v prospech budovania občianskej angažovanosti, rozvoja tvorivosti a kritického myslenia. Súčasťou je príprava účastníkov na prácu s deťmi a mládežou v tematicky adekvátne ladených blokoch – divadlo versus dramatika, bábka a bábkové divadlo, štruktúrovaná dráma.

Oba moduly sú úplne samostatné a každý z nich obsahuje prezenčnú, aj dištančnú formu vzdelávania. Súčasťou každého modulu je záverečná skúška a absolventi vzdelávania získajú po absolvovaní programu a záverečnej skúšky osvedčenie – certifikát o absolvovanom vzdelávaní, nakoľko tento program je akreditovaným vzdelávacím programom pod číslom AKPSM/0113/2023/1/010 (udelil NIVAM – Akreditačná komisia pre prácu s mládežou). Podmienkou pre udelenie svedčenia je okrem záverečnej skúšky (praktická obhajoba práce) aj absolvovanie minimálne 80% vzdelávania.

Záver

Neformálne vzdelávanie divadlom a o divadle sa ukazuje ako jedna z ciest, ako umožniť pracovníkom*čkam s deťmi a mládežou z rôznych oblastí získať nielen osobnú skúsenosť s divadlom a obohatiť ich základným balíkom vedomostí, či zručností pre prácu s deťmi, ale aj ako možnosť meniť ich osobné postoje k živému umeniu prinášajúcemu nové dimenzie zážitkov a poznania o sebe a o svete. Už pilotné formy vzdelávania, ktoré boli realizované v roku 2023 v BDNR v spolupráci s PF a FF UMB naznačili¹, že zvoliť práve tento typ bolo dobrou voľbou a pozitívna a konštruktívna spätná väzba od účastníkov*čok je zároveň motiváciou i odmenou pre organizátorov*rky stretnutí s divadlom.

¹ <https://www.teraz.sk/najnovsie/v-banskej-bystrici-zrealizovali-pilotny/713551-clanok.html>;
<https://www.bystricoviny.sk/kultura/neformalne-vzdelavanie-divadlom-v-spolupraci-fakult-umb-a-babkoveho-divadla-na-razcesti/https://bdnr.sk/pilotny-rocnik-vzdelavania-divadlom/>

Zuzana Kováčová Švecová

Vysokoškolská pedagogička a divadelná ochotníčka. Pôsobí na Katedre elementárnej a predškolskej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici ako odborná asistentka od roku 2012. Profesionálne sa zaoberá literatúrou pre deti predškolského a mladšieho školského veku, problematikou výučby slovenského jazyka a literatúry na primárnom stupni vzdelávania, mediálnou výchovou, tvorivou dramatikou. Od r. 2018/2019 vedie spolu s Lýdiou Simanovou študentské divadlo pri PF – Divadlo z kotelne. Participuje na praktickej príprave študentov*iek na profesiu učiteľ*ky primárnej edukácie. Publikačnú činnosť okrem okruhov týkajúcich sa jej kľúčových profesijných disciplín zameriava na posilňovanie a podporu národnostnej identity Slovákov a ich detí žijúcich v slovenských komunitách v zahraničí. Od r. 2016 je súčasťou tímu pedagógov*čiek z PF UMB, ktorí sa venujú aktivitám v projektoch a vo vzdelávaní pre deti zahraničných Slovákov. Bola školiteľkou vzdelávacích seminárov pre učiteľ*ov*ky v zahraničí (Nová Biala, Mníchov, Birmingham, Dublin), ale takisto aj online vzdelávacích podujatí (Detská literatúra ako potenciál rozvoja jazykovej kompetencie – učenie slovenčiny v heterogénnych skupinách, 2020; Metodické školenie k hre Hláskovo, 2020). Je iniciátorkou a garantkou akreditovaného projektu neformálneho vzdelávania Ateliér Objav(me) divadlo(m)! pre r. 2023 – 2027.

EDU FES T

Medzinárodný festival participatívneho divadla a rozvoja publika

International Festival of Participatory Theatre and Audience Development

RASTIEME S DIVADLOM 1
Vzdelávanie divadlom pre všetky*ých, čo pracujú s deťmi vo veku od 6 do 11 rokov. Ako môžeme využiť hru a divadlo vo vzdelávaní na 1. stupni ZŠ?

RASTIEME S DIVADLOM 2
Vzdelávanie divadlom pre všetky*ých, ktorí pracujú a žijú s deťmi vo veku od 12 do 18 rokov. Divadlo na strednej škole? V dejepisť? V občianskej výchove? V matematike?

RASTIEME S DIVADLOM 3
Vzdelávanie divadlom pre všetky*ých, čo pracujú s teenagermi v rámci od 12 do 18 rokov. Divadlo na strednej škole? V dejepisť? V občianskej výchove? V matematike?

RASTIEME S DIVADLOM 4
Vzdelávanie divadlom pre všetky*ých, čo pracujú s žiákmi s mladými ľudmi. S budúcnosťou tvorivosti. Pre vysoké školy.

SEPTEMBER OKTOBER NOVEMBER DECEMBER

21. Štvrtok

8.30
Otvorenie 1
Divadelná sála BDNR.

9.00 a 10.30
STROMOČITY
Záhada Stredoslovenskej galérie. Interaktívne predstavenie pre deti. Divadlo DIP (divadlo imerzie, interakcie, participácie). Brno, CZ. 80 min.

10.00 - 13.00
seminár a workshop
Princípy bášbového divadla v pedagogickej praxi
Lektorka Barbora Zamliková, vysokoškolská pedagogička, učiteľka, VŠMU, Grotolava, SK. Divadelná sála BDNR.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

14.00
LOUTKOVITE
Interaktívne outdoorové predstavenie Záhada Stredoslovenskej galérie. Waxwing company, Sedlce, CZ. Päť bábkarských priestorov s rôznymi kulismi a bábkami. Otvorené pre hru a rozvíjanie fantázie celého rodu. Viac 60 druhov bábok, rôzne kulisy a hry pre radosť. 120 min. Od 3 rokov.

PREMIÉRA

16.00
HUDBATOLÁRIUM
Hudobné emócie pre napätých. Ráňa Zuzana Strimová a. h. Teatrúm BDNR, 35 min. Lektorský úvod pred predstavením a diskusia po predstavení. Pre batoláča.

17.00
O divadle po divadle pri káve
Kaviareň BDNR. Divadelná diskusia s verejnosťou.

22. Piatok

8.30 a 10.30
MOTYLÍ SVET
Záhada Stredoslovenskej galérie. Interaktívne divadelné predstavenie o súhre človeka a prírody v prvom nového čítania. 60 min. Čítos trochu jinak, Ostrava, CZ. Od 3 rokov.

10.00 - 14.00
seminár a workshop
Dramatická hra pre najmenších
Práca s ričankami, klasickými rozprávkami a s príbehom s detským hrdinom. Lektorka Alžbeta Ferková, vysokoškolská pedagogička a divadelná lektorka PF, Praha, CZ. Divadelná sála BDNR.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

18.00
LOUTKOVITE
Interaktívne outdoorové predstavenie Záhada Stredoslovenskej galérie. Waxwing company, Sedlce, CZ. 120 min. Od 3 rokov.

VÝSTAVA TOYBOX
Akvarélové kresby pre hru KAMIL
BDNR, foyer divadla

19. Štvrtok

8.30
Otvorenie 2
Divadelná sála BDNR.

9.30 - 10.30
Rozprávka zvukom
Divadelno-hudobný workshop. Základná škola Slovenského slovenského vysielateľa. Lektorka Pavlína Dusilová, Kunstshalle, Praha, CZ. Od 10 rokov.

11.00
UVYŤYČINY SLOVENČINY
Divadelná jednotka v kostýmoch vybraných slov. Divadelná sála BDNR, 55 min. Od 8 rokov.

13.00 - 17.00
seminár a workshop
4 psychoida
Aplikácia metód dramatickej výchovy do všeobecno-vzdelávacích predmetov kurikula. Lektorky Barbora Jánrová a Veronika Kofníková-Willems, EDÚdrama, Bratislava, SK. Divadelná sála.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

17.00
O divadle po divadle pri káve
Kaviareň BDNR. Divadelná diskusia s verejnosťou. **S detmi do divadla!**, prezentácia knihy Michala Váňovej.

20. Piatok

8.30
Marta Gušnišova KAMIL
Príbeh štetaňa. Divadelná sála BDNR, 70 min. Od 6 rokov.

Po predstavení workshop a deškou výtvarníčky a komiksovou ikonou **TOYBOX** pre deti. V kaviarni divadla.

10.00 - 14.00
seminár a workshop
S detmi do divadla!
Ako rozvíjať kreativitu detí hrou a divadlom na prvom stupni ZŠ? Lektorka Michala Váňová, vysokoškolská pedagogička a divadelná lektorka. Divadlo Minor, Praha, CZ. Teatrúm.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

15.00
Duo Kobra a kol. MARIE M.
Divadlo Polárka, Polaroid, stredoslovenský divadelný súbor, Brno, CZ. Divadelná sála. Autorské divadlo o Mării Montessori, ktorá zmenila vzdelávanie detí. Pred predstavením lektorský úvod, po predstavení diskusia. 40 min. Od 11 rokov.

19.00
Matúš Bachynec MILADA
Slovenské národné divadlo. Divadelná sála, 70 min. Autorská dokudráma rozvíjajúca hlboko ľudskú príbeh Zuzany - Milady Horákové. Pred predstavením lektorský úvod, po predstavení diskusia. Pre dospelých.

23. Štvrtok

8.30
Otvorenie 3
Divadelná sála BDNR.

9.00 - 11.00
Búranie rodových stereotypov ako cesta k nediskriminácii
Rodovo citlivý workshop Gymnázium Andreja Sládkoviča. Lektorka Monika Bosá, vysokoškolská pedagogička, feministická združenie Fem, Prešov, SK. Pre teenagerov*ky.

12.00 - 16.00
seminár a workshop
Vyučovanie angličtiny prostredníctvom vzdelávania divadlom
Úvod do problematiky, v anglickom jazyku. Lektorka Daniela Bačová, pedagogička, Univerzita Bolton, GB. Divadelná sála.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

17.00
Klasika v grafickej románe
Prezentácia série troch komiksov podľa známych divadelných hier. Medzinárodný projekt Divadelného ústavu. Teatrúm.

19.00
Michaela Zakutanská KRÁŠNA HELENA?
Divadelná sála, 70 min. Fakty a mýty o kráse, láske, sexe pohľadom dnešných žien. Pred predstavením lektorský úvod, po predstavení diskusia. Pre mladých ľudí.

21.00
O divadle po divadle pri káve
Kaviareň BDNR. Divadelná diskusia s verejnosťou.

24. Piatok

9.00 - 11.00
Digitálna budúcnosť
Workshop o digitálnych technológiách v budúcnosti. Základná škola Slovenského slobodného vysielateľa. Lektor Michal Kučerák. Centrum súčasného umenia DOX, Praha, CZ. Pre žiakov*ky 2. stupňa.

12.00 - 16.00
seminár a workshop
Sloboda nie je happy end!
Dejiny 20. storočia vo vzdelávaní. **Pest Bellum** Lektorka Sandra Poltovková, riaditeľka občianskeho združenia, lektor Slavomír Hlásky, stredoslovenský učiteľ a spolupracovník. Teatrúm.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

19.00
Matúš Bachynec
Slovenské národné divadlo. Divadelná sála, 70 min. Autorská dokudráma rozvíjajúca hlboko ľudskú príbeh Zuzany - Milady Horákové. Pred predstavením lektorský úvod, po predstavení diskusia. Pre dospelých.

13. Streda

8.30
Otvorenie 4
Divadelná sála BDNR.

9.00 - 12.00
seminár a workshop
Klasika v grafickej románe
Pre študentov*ky umeleckých škôl a verejnosť, v anglickom jazyku. Lektorka Katarína Lukaničková, režisérka, pedagogička, Kyjevská národná divadelná, filmová a televízna univerzita I. K. Karpenka-Karého, Kyjev, UA. Akadémia umení.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

15.00 - 18.00
seminár a workshop
Rodovo citlivé divadlo
Pre študentov*ky umeleckých škôl a verejnosť. Stereotypy rolov a rodovej interakcie na javisku. Lektorka Iveta Škrípiková, režisérka, dramatička. Teatrúm.

PRÍHLÁŠKA NA
www.bdnr.sk/edufest

19.00 a 15.00
Kateřina Hluchová SIEŠTY ZMYSEL
Kľúčová národná divadelná, filmová a televízna univerzita I. K. Karpenka-Karého, Kyjev, UA. Senzáčne predstavenie, 50 min. Akadémia umení. Pre dospelých.

19.00
Iveta Horáková EUROPA V KORESPONDENCIÍ
BDNR. Divadelné mandevy s osobnosťami európskej minulosti. Intímne, verejné, tajomné spovede ľudí, ktorých osudy zasiahli do našej prítomnosti. 145 min. s prestávkou. Pred predstavením lektorský úvod.

21.30
O divadle po divadle pri káve
Kaviareň BDNR. Divadelná diskusia s verejnosťou.

14. Štvrtok

10.00 - 15.00
Rok po iniciatíve BB...
Vzdelávanie divadlom. Medzinárodné kolokvium
Inovatívne metódy spolupráce divadla, škôl a verejnosti založené na participácii. Významné osobnosti z pozvaných krajín (PL, UA, GB, CZ). Informácia o súčasných metódach spolupráce na Slovensku a pracovné stretnutie slovenských hostí a hostiek z divadla, univerzity, rozvojových združení, analýza stavu. Konzultatívny preklad z angličtiny a do ne. Online platforma.

VÝSTAVA Kráľ Ubu v grafickej románe
Študentské komiksové predstavy o známom hre z medzinárodného projektu Divadelného ústavu v Bratislave. **Klasika v grafickej románe** BDNR, foyer divadla

Medzinárodný festival participatívneho divadla a rozvoja publika
International Festival of Participatory Theatre and Audience Development

EDUFEST

BÁBKOVÉ
DIVADLO
NA RAZ CESTI!
bdnr.sk/
edufest

1. ročník
1st edition
2023

SEPTEMBER

OKTOBER

NOVEMBER

DECEMBER

Tešíme sa
na **EDUFEST**
2025!

bdnr.sk/edufest